

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZEL DERSHANELERDE ÖSS'YE YÖNELİK TARİH
ÖĞRETİMİNİN BAŞARI DURUMUNA DAİR BİR
ARAŞTIRMA (KONYA ÖRNEĞİ)

DANIŞMAN
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ

HAZIRLAYAN
Mehmet ŞEN

KONYA - 2010

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
(İmza)
Mehmet ŞEN

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Mehmet ŞEN tarafından hazırlanan Özel Dershanelerde ÖSS'ye Yönelik Tarih Öğretiminin Başarı Durumuna Dair Bir Araştırma (Konya Örneği) Bağlılığı Arasındaki İlişki başlıklı bu çalışma ...../...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ

Danışman

İmza

Üye

İmza

Üye

İmza

ÖNSÖZ

Üniversite sınavları 1974 yılından bu güne Türkiye'nin bir gerçeği olup, 1981 yılından günümüze kadar **ÖSYM** tarafından uygulanmaktadır.

Sınav sistemi ilk zamanlar **ÖSS** olarak uygulanmış, daha sonra **ÖSS** ve **ÖYS** olarak iki aşamada uygulanmaya devam etmiştir. 1999 yılında ise, sınav sistemi yeniden değişerek bu iki sınav **ÖSYM** adı altında tek aşamalı hale getirilmiştir. 2005 yılından sonra sınav sisteminde yeniden değişiklikler yapılmıştır.

Sınav Sayısal, Sözel, Eşit Ağırlık ve Yabancı Dil olmak üzere dört ayrı alanda uygulanmaktadır. Liseli gençler için bir kabus haline gelen üniversite sınavı adeta gençlerin ölüm – kalım mücadelesi halini almıştır.

Sözel bölüm içerisinde Tarih soruları **ÖYS** sisteminde soru sayısı 28 iken, bu gün (1999 yılından beri) 19 soru sorulmaktadır. 2005 yılından sonra ise I.bölümde 13 II.bölümde ise (sözel öğrenciler için) 13 soru sorulmaktadır.

Biz bu çalışmamızda özel dersanelerde tarih öğretiminin başarısını incelerken Konya ilindeki dersanelerin tarih öğretimine katkısını aynı zamanda tarih öğretimi, tarih sorularının analizini ve başarı grafiklerini çıkarmaya çalıştık.

Bu çalışmamız süresince yardımlarını esirgemeyen sayın hocam **Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ** Bey'e sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet ŞEN

ÖZET

ÖZEL DERSHANELERDE ÖSS'YE YÖNELİK TARİH ÖĞRETİMİNİN BAŞARI DURUMUNA DAİR BİR ARAŞTIRMA (KONYA ÖRNEĞİ)

Tez üç bölümden oluşmaktadır.

I.Bölüm

Metod ve Bilgi Teknolojisi açısından Tarih Öğretimi

Bu bölümde

1. Tarih nedir? Niçin Tarih öğreniyoruz?
2. Sosyal Bilimler ve Tarih öğretiminin amaçları
3. Tarih öğretiminin yöntem ve teknikleri (Düz Anlatım – Soru –Cevap – Problem çözme v.b.)
4. Sosyal Bilimler ve Tarih öğretiminde kullanılan araç ve gereçler incelenmiştir.

II.Bölüm

ÖSYM Sınavında Tarih Sorularının Özellikleri

Bu bölümde

1. Paragraf soruları
2. Yorum ve Kavram Soruları
3. Sınav sorularından altışar tane alınarak sorular çözümlenmiş, örneklemeler yapılmış ayrıca aynı soru tiplerinden soru bankalarından alınan sorular çözümlenerek değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu bölümde yıllara göre soruların dağılımları çıkarılmıştır.

1. Genel Tarih Soruları
2. İnkılâp Tarihi Soruları
3. Milli Güvenlik

Sorular konu dağılımlarına göre incelenmiştir.

III. Bölüm

ÖSYM verilerine göre 2008 Konya İli okul başarı grafikleri

- a) Özel Dershanelerde Tarih Öğretiminin Başarısı
- b) 2008 ÖSYM verileri ve başarı grafiklerinin incelenmesi
- c) Okul başarı grafikleri
- d) Okul başarı tabloları incelenmiş sayısal veriler çıkartılarak incelenmiştir.

Sonuç ve Öneri Bölümünde

Dershanelerdeki tarih öğretiminde ÖSS'de başarıyı artırmak için yapılan çalışmaların bir takım aksayan yönlerinin bulunmasına rağmen belirli bir sistem içerisinde düzenli olarak öğretim yapılması ve öğrenciler üzerinde başarıya dönük bir uygulama biçimi sergilenmesi, tarih öğretimine katkı sağlamaktadır. ÖSS'ye hazırlanan öğrenciler dershanelerde soruların çıkma oranlarına göre sınavlarına hazırlanmakta bu da tarih sorularının yapılma oranlarını arttırmaktadır. Dershanelerde çağın ve bilgi dünyasının bir gereği olarak daha fazla görsel araç-gereç kullanılmalı, öğretim teknolojilerindeki son değişiklikler tüm eğitim-öğretim ortamına yansıtılmalı öğrencilerin eksiklerini giderilmesi sağlanmalıdır.

ABSTRACT

TEACHING HISTORY SUCCESS TOWARDS TO ÖSS IN PRIVATE TEACHING COURSES RESEARCH ABOUT THE ASPECT (EXAMPLE OF KONYA)

This has three parts

Section I

Teaching History with regard of Method and information Technology

1. What is history? Why we learn history?
2. Intentions of teaching Social Sciences and History
3. Teaching history's methods and techniques (Presentation, Question-Answer, Problem-Solution..... etc)
4. Equipment in teaching Social Sciences and History are examined

Section II

In this part;

Features of questions which are used in

ÖSYM's exams

1. Paragraph questions
2. Interpretation and concept questions
3. General rule and questions
4. Six questions elected in preference questions and the same question types which taken in question banks are solved and evaluated

In this section, distribution of questions are eliminated.

1. General history questions
2. History of revaluation questions
3. National security

Taken account of distribution subject, questions are evaluated.

Section III

- a) According to ÖSYM's data, Schools' success graphs in 2008
- b) Teaching History success in Private Courses
- c) Evaluation of 2008 ÖSYM's data and success graphs
- d) Schools' success tables are examined and numerical data are presented

Conclusion and Suggestion Part

Although there are some obstacles or in other words, some barriers in ÖSS Private Courses which are intended to increase success rate in exam, they use regular system and base an approach which is academic, support history teaching.

In ÖSS Private Courses, students solve the questions according to ÖSYM, by the way they gain knowledge or comprehension about ÖSS. These courses should use more modern and technological equipment. They follow recent teaching developments and they ought to reflect in their lessons. They should support and develop students' deficiency.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

METOD VE BİLGİ TEKNOLOJİSİ AÇISINDAN TARİH ÖĞRETİMİNE

GENEL BİR BAKIŞ	3
1.1. Tarih Nedir? Niçin Tarih Öğreniyoruz?	3
1.2. Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretiminin Amaçları.....	3
1.2.1. Sosyal Bilimler Öğretiminin Genel Amaçları	4
1.2.2. Tarih Öğretiminin Amaçları	5
1.3. Tarih Öğretiminin Yöntem ve Teknikleri	7
1.3.1. Düz Anlatım Yöntemi.....	7
1.3.1.1. Kapsamı.....	7
1.3.1.2. Faydaları.....	7
1.3.1.3. Sınırlılıkları.....	8
1.3.1.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler.....	8
1.4. 2. Soru - Cevap Yöntemi	9
1.4.2.1. Kapsamı	9
1.4.2.2. Faydaları	10
1.4.2.3. Sınırlılıkları.....	11
1.4.2.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler	11

1.4.3. Problem Çözme Yöntemi.....	13
1.4.3.1. Kapsamı	13
1.4.3.2. Faydaları	14
1.4.3.3. Sınırlılıkları.....	14
1.4.3.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler	15
1.4.4. Gösteri (Demonstrasyon) Yöntemi.....	15
1.4.4.1. Kapsamı	15
1.4.4.2. Faydaları	16
1.4.4.3. Sakıncaları	17
1.4.4.4.En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler	17
1.4.5. Gözlem Gezisi Yöntemi	18
1.4.5.1. Kapsamı	18
1.4.5.2. Faydaları	18
1.4.5.3. Sınırlılıkları.....	19
1.4.5.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler	19
1.4.6. Rol Oynama Yöntemi (Dramatizasyon).....	20
1.4.6.1. Kapsamı	20
1.4.6.2. Faydaları	21
1.4.6.3. Sınırlılıkları.....	21
1.4.6.4.En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler	22
1.4.7. Örnek Olay İncelemesi Yöntemi	23
1.4.7.1. Kapsamı	23
1.4.7.2.Faydaları	23
1.4.7.3. Sınırlılıkları.....	23
1.4.7.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler	24
1.4.8. Grup Tartışması Yöntemi	25
1.4.8.1. Kapsamı	25
1.4.8.2. Faydaları	25
1.4.8.3. Sınırlılıkları.....	26
1.4.8.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler	27

1.5. Sosyal Bilimler Ve Tarih Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler	28
1.5.1.Ders Kitapları.....	29
1.5.2.Yazı Tahtası	30
1.5.3.İki Boyutlu Materyaller	31
1.5.3.1.Haritalar.....	31
1.5.3.2.Fotoğraflar ve Resimler.....	31
1.5.3.3. Grafikler ve Zaman Şeritleri	31
1.5.4. Üç Boyutlu Materyaller:	32
1.5.5. Elektronik Araçlar	33
1.5.5.1. Tepegöz	33
1.5.5.2.TV-Video	34
1.5.5.3. Radyo Ve Kasetçalar	35
1.5.5.4 Slayt Makinesi.....	35
1.5.5.5. Episkop.....	36
1.5.5.6. Bilgisayar	36
1.5.5.7. Bilgisayarlı Tepegöz (Data Showv).....	36
1.5.5.8. Nokta Gösterici (Lazer pointer)	37

II BÖLÜM

ÖSYM SINAVINDA TARİH SORULARININ ÖZELLİKLERİ

2.1. PARAGRAF SORULARI	38
2.1.1. Paragraf Soruları.....	39
2.1.1.1. Kurallı Paragraf Soruları.....	39
2.1.1.2. Kuralsız Paragraf Soruları	43
2.1.1.3. ÖSS de Sorulan Örnek Kavram Soruları ve Teknik Çözümleri.....	45
2.1.1.4.Örnek Sorular ve Açıklamalı Teknik Çözümler.....	48
2.2.YORUM ve KAVRAM SORULARI	51
2.2.1. Kavram Türü Sorular	51
2.2.2. Klasik Kavram Sorusu.....	51
2.2.3. Öncüllü Kavram Sorusu	52
2.2.4. Çapraz Kavram Sorusu.....	53

2.2.5. Paragraf Kavram Soruları	54
2.2.6. ÖSS Sınavlarında Sorulan Örnek Yorum – Kavram Soruları ve Teknik Çözümleri.....	68
2.2.7. Örnek Sorular ve Açıklamalı Teknik Çözümleri	70
2.3.GENEL KURAL SORULARI.....	74
2.3.1. Genel Kurallar.....	74
2.3.2. ÖSS Sınavlarında Sorulan Örnek Genel Kural Soruları ve Teknik Çözümleri.....	85
2.3.3. Örnek Sorular ve Açıklamalı Teknik Çözümler	87
2.4. ÖNCÜLLÜ SORULAR.....	90
2.4.1. Öncüllü Soruların Pratik Ayrımı.....	90
2.4.2. Lehe Çevirme Yöntemi.....	93
2.4.3. ÖSS’de Sorulan Örnek Öncüllü Sorular ve Teknik Çözümleri	94
2.4.4. Örnek Sorular ve Açıklamalı Teknik Çözümler	97
2.5. Genel Tarih Soruları	101
2.6. İnkılâp Tarihi Soruları	102
2.7. Tarih (Milli Güvenlik) Soruları	102

III. BÖLÜM

ÖSYM VERİLERİNE GÖRE 2008 ÖSS KONYA İLİ OKUL BAŞARI GRAFİKLERİ

3.1.Özel Dershanelerde Tarih Öğretiminin Başarısı.....	103
3.2. 2008 ÖSYM Verileri ve Başarı Grafiklerinin İncelenmesi	103
3.3. Okul Başarı Grafikleri	104
3.4. Okul Başarı Tabloları.....	106
SONUÇ	114
ÖNERİLER	116
BİBLİYOGRAFYA	117

GİRİŞ

Ülkemizde anadolu, fen liselerine ve üniversite sınavı'na hazırlık amacını gerçekleştirmeye yönelik olarak faaliyet gösteren özel dersaneler, “gelecek kaygısı” taşıyan öğrenci velilerin giderek ilgi alanlarını oluşturan öğretim kurumları haline gelmiştir. Dersanelerde eğitim, veli öğrenci bağlamında günlük yaşantımızda o kadar etkilidir ki Türkiye gündeminde sık sık yer almaktadır. Kuruluşu Cumhuriyetimizin ilk yıllarına dayanan özel dersaneler, başlangıçta yabancı dil, sanat ve ev ekonomisi alanında ders vermişlerdir. Ancak daha sonraki yıllarda, üniversiteye girişin zorlaşması ve rekabetin artması, özel dersanelerin hızla artıp yaygınlaşmasını sağlamıştır. Dersaneler bugün yapmış oldukları öğretimle, eğitimde önemli bir sektör oluştururken, buralardaki eğitim niteliğinin ve kalitesinin de sürekli tartışılmasına neden olmuştur. Dersanelerin eğitim ve öğretimde çarpıklıklar oluşturarak aksaklıklar meydana getirdiğini belirten görüşler olmasına karşın, öğretim sürecinde okullarda edinilmeyen bilgileri elde etmede, sınav kazandırmada ve ders geçmede etkili olduklarını belirten görüşler de bulunmaktadır. Bu durumu, bazı eğitimciler “Dersaneye devam etmeyen lise öğreniminde çok başarılı bir öğrenci ile aynı özellikleri sahip ama dersaneye devam eden başka bir öğrencinin üniversiteye giriş sınavlarında almış oldukları puanlar arasındaki uçurum öğrenci ve velileri de dersanelere yönlendirmektedir¹.” şeklinde açıklamaktadır. Öğrenciler üniversiteyi giriş sınavında soru sorulan derslerin saatleri az olduğu için, okuldaki dersi bölmek ve diğer arkadaşlarını engellemek için öğretmene sormadıkları veya öğrenmedikleri konuları öğrenebilmek için, dersaneleri bir öğretim ortamı olarak görmektedirler.

7.3.1988'de 2255 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan “Özel Dersaneler Tip Yönetmeliği²” ne göre, bu kurumların amacı, öğrencileri;

- a. Zayıf oldukları derslerden yetiştirmek ve onların bilgi seviyelerini yükseltmek,
- b. Bir üst okulun giriş imtihanları ile okul dışından bitirme imtihanlarına hazırlamak,

---

¹ Mehmet Aslan, **Eğitim Sisteminin Kapanmayan Yararı** Yüksek Öğretime Geçiş, Kayseri – 1996 s.42

² Öz-de-bir Yayınları, **Özel Dersaneler Tip Yönetmeliği** Ankara – 2001, s.56

c. Belli alanlarda ilerlemek maksadıyla araştırma ve inceleme yapmak, ilgi ve istidatları doğrultusunda ihtisaslaşmak isteyen öğrencilere gerekli imkan ve ortamı sağlamak, bu gibi öğrencileri tespit ve teşvik etmek için gerekli çalışmalar yapmaktır.

Dershaneler, üniversite önünde yığılmanın ve bu sorunun merkezi bir sınavla çözülmek istenmesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Özel dersane yöneticilerine göre ise özel dershanelerde öğretim, tamamlayıcı ve pekiştirici olup, bu yönü ile okula takviye ve öğrencileri bir üst sınava hazırlamak amacına dönük olarak gerçekleştirilmektedir. Dershanelerin amacı, öğrencilerin sınavda daha başarılı sonuçlar almasını sağlamak olduğuna göre, öğrencilerin öğrenme eksikliklerinin giderilmesi ve bunun yanında sınav sırasında zamanı doğru kullanma gibi doğrudan sınav kazanmaya yönelik becerilerin kazandırılması da dershanelerin amaçları arasındadır. Diğer taraftan, sınava giren öğrencilerin çok büyük kısmının bir yüksek öğretim programına yerleştirilmeyişi, öğrencilerin ek bir hazırlık dönemi geçirecek ikinci, üçüncü kez sınava girmesine yol açmaktadır. Bu durum öğrencilerin kendilerini yeniden eğitime talebini gündeme getirmekte; bu talebin karşılanması da “özel dershaneler” eliyle olmaktadır. Bu özellikler dershanelerin işlevlerini artırmaktadır. Bununla birlikte bazı eğitimciler Milli Eğitim Bakanlığı’nın bir raporuna dayanarak “Dershanelerin, sınavlardaki başarı sırrının kendilerinde olduğu kanısı uyandırarak, öğrencilerin okuldan soğumalarına yol açtığını³” belirtmektedir.

Tarih dersinin amacı öğrencilere bir taraftan geçmişini öğretmek ve onların geleceğine ışık tutmaktır. Konu bu yönü ile düşünüldüğünde, öğrencilere ÖSS ‘yi kazandırma açısından toplumumuzda kabul gören dershanelerdeki tarih öğretiminin niteliğinin araştırılması eğitimimiz açısından önemli bir değer taşımaktadır. Bu çalışmada özel dershanelerde ÖSS’ye yönelik tarih öğretiminin Konya ilinin başarı durumuna dair bir araştırma yapılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

---

³ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi** Alfa Yayınları, İstanbul 1999 s.327

I.BÖLÜM

METOD VE BİLGİ TEKNOLOJİSİ AÇISINDAN TARİH ÖĞRETİMİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Tarih Nedir? Niçin Tarih Öğreniyoruz?

Sosyal bilimler içerisinde ele alınan tarih, geçmişte olan olaylar veya bunlar hakkındaki bilgilerin verileridir Tarihi olayların ve belgelerin verilerinin bilimsel bir metotla incelenmesi, tarih bilimini doğurmuştur

Bilindiği üzere insanoğlu bir sosyal varlıktır. Çevresiyle etkileşim içindedir. Sağlıklı bir hayat veya düşünce tarzının teşekkülünde ise insanın önce kendini tanıması gerekir Acaba insanlık hangi gerçekten bu zamana geldi? İnsanoğlu geçmişte nasıl yaşadı ? Hangi fikirler veya idealler nasıl uygulandı, ne gibi sonuçlar doğurdu? Bu ve buna benzer bütün sorulara cevap verebilmede öncelikle tarihe müracaat ederiz. Bir başka ifadeyle tarih, bir milletin hafızasıdır Bir fert için hafıza ne ise, meseleyi makro düzeyde ele aldığımız zaman fertlerin oluşturduğu millet için de hafıza yani tarih aynı önemi taşır. Hafızasını kaybeden bir insanın istikrarlı bir geleceği olamaz. İbn-i Haldun'un da vurguladığı gibi⁴ milletlerin hayatı da insan hayatına benzer. Bu yüzden toplumların veya milletlerin varlıklarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri, onlar için bir hafıza niteliğinde olan tarihi öğrenmeleriyle doğru orantılıdır.

1.2. Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretiminin Amaçları

Sosyal bilimler ve tarih öğretiminin amaçlarını iyi kavrayabilmek için her şeyden önce Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçlarını bilmek lazımdır. Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2.maddesinde şöyle belirtilmiştir⁵ :

---

⁴ İbn Haldun, **Mukaddime**, (Çeviren: Zakir Kadiri Ugan), MEB.Yay, 3.cilt, İstanbul 1990 s.74

⁵ Nuri Köstüklü, **Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi** Kuzucular Ofset Konya, 1998, s.11

- a) Atatürk İnkıpları ve İlkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan; demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,
- b) Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren; topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,
- c) İlgili kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranış ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

1.2.1 Sosyal Bilimler Öğretiminin Genel Amaçları

Tarih boyunca sosyal bilimler öğretiminin genel amaçlarında, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik gelişmelerine paralel olarak değişiklikler oluşmuştur. Çünkü, değişen ve gelişen şartlarda insanın çevre ile olan ilişkilerinin de değişmesi tabiidir. Durum böyle olunca çağdaş sosyal bilimler programları güncel sorunlara göre biçimlendirilmekte, kapsamı ve yönetimi çevredeki değişmelere ve gelişmelere göre oluşturulmaktadır. Ancak bütün bu değişmelerin ötesinde sosyal bilimler öğretiminde genel olarak :

1-Kişilik gelişimi

2-İnsan ilişkileri

3-Ekonomik verimlilik

4-Yurttaşlık sorumluluğu

5- Değişme ve hayatla mücadele

6-Dünyayı ve yurdu tanımak için bilgi birikiminden yararlanma, gibi alanlarda kişinin yeterliliklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bir başka ifade ile Millî Eğitimin amaçları çerçevesinde iyi insan, iyi vatandaş ve bilgili insan yetiştirmek ortaöğretiminde sosyal bilimler çerçevesinde yer alan tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerinin ortak amacıdır. Bu derslerin amaçlarına baktığımızda hepsinin ortak yönü, değişen toplum ve gelişen şartlar içinde insanın gelişimi ve vatandaşlık eğitimini esas almalarıdır⁶.

1.2.2. Tarih Öğretiminin Amaçları

- a) Öğrencinin geçmişe ilgi duymasını sağlamak
- b) Öğrencinin diğer ülkeleri ve kültürleri bilmesine ve anlamasına katkıda bulunmak.
- c) Geçmişin ışığında günümüzü anlamak
- d) Müfredatın diğer alanlarını zenginleştirmek
- e) Disiplinli çalışma ile zihni eğitmek
- f) Öğrencileri yetişkin hayata hazırlamak
- g) Öğrencinin kimlik duygusunun gelişimine katkıda bulunmak

Türkiye'de ortaöğretim kurumlarında Tarih öğretiminin amaçları Millî Eğitim Bakanlığı tarafından şu şekilde belirtilmiştir⁷ :

a) Tarih boyunca kurulmuş büyük medeniyetler, insanlığa hizmet etmiş milletler ve devlet adamları hakkında genel bir tarih kültürü kazandırırken, Türk tarihine

---

⁶ Köstüklü, a.g.e. s. 17

⁷ M.E.B., **Tebliğler Dergisi**, 29 Ağustos 1983, s.338-339

kültür ve medeniyetine geniş ölçüde yer vererek, Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, millet ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak, onların Millî duygularını da bilinçli ve köklü kılmak.

b) Türk milletinin zeka ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimsetmek ve bu üstün özelliklerin davranış haline gelmesini sağlamak.

c) Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evladı olduklarının sorumluluğunu duyurmak; gelecek için ümit ve güven vererek Türk milletine, dünya milletleri içinde layık olduğu yeri sağlama ve Atatürk'ün direktifleri uyarınca "Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda durmadan çalışmaları, sürekli bir çaba göstermeleri ve bu uğurda her fedakarlığı göze alabilmeleri gerektiği bilincini vermek.

d) Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirmek.

e) Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh!" ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığının ancak yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirilebileceği gerçeğini kavratmak.

f) Tarihî olaylara yön veren kişilerin, yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakarlık ve kahramanlık veya uzağı göremeyişleri ve bilinçsiz davranışları sebebiyle olayların ve tarihi akışını nasıl etkilediklerini göstermek.

g) Toplumu yönlendiren Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece millî değil, evrensel yönlerini de kavratmak ve takdir ettirmek; milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek ve onlarda insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme duygusunu uyandırmak.

h) Millî bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak, yurt ve millet

bütünlüğümüzü koruma, Millî çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma bilincini ve davranışını kazandırmak;

i) Geçmişle içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantı kurdurup gün geçtikçe daha da çoğalarak karmaşık hale gelen yurt ve dünya sorunlarını iyi değerlendiren, sorunlar yaratmak yerine sağduyu ile hareket ederek onlara çözüm getirebilen, millî, manevî ve maddî değerlerimize yürekten bağlı bir kişilik kazandırmaktır⁸.

1.3. Tarih Öğretiminin Yöntem ve Teknikleri

1.3.1. Düz Anlatım Yöntemi

1.3.1.1. Kapsamı

Anlatım yöntemi, öğrenciden etkin katılım istenmeksizin, bilginin tümüyle anlatıma dayalı olarak sunulması, öğretmenin konuyu bir sıra ve düzene göre karşısındaki öğrencilere anlatması, açıklamasıdır. Bu yöntem sınıf içi çalışmalarda öğretmenin daha etkili olmasını zorunlu kılar⁹.

Anlatım en eski öğretim yöntemidir. Buna rağmen çok sık, yanlış ve kötüye kullanım nedeniyle en etkisiz yöntem olarak da bilinmektedir. Gerçekte de, öğrenciler pasif bir durumdadır. Genellikle öğretim sırasında soru sorma ve düşüncelerini açıklama imkanına sahip olmadıkları için etkin bir yöntem sayılmamaktadır. Hatta bazen etkinlik eksikliğinden dolayı sıkıntılara, gündüz rüyalarına ve disiplin sorunlarına neden olmaktadır¹⁰.

1.3.1.2. Faydaları

a) Öğrencilerin çalışma yapabilmeleri için gerekli temel materyallerin sunumu ya da yeni bir çalışmaya başlangıç için faydalı bir yoldur.

b) Bilgileri kalabalık gruplara iletmek için yararlıdır.

---

⁸ Köstüklü, **a.g.e.**, s. 18-20

⁹ Cavit Binbaşıoğlu, **Genel Öğretim Bilgisi**, Ankara, 1986, s. 106

¹⁰ Leyla Küçükahmet, **Öğretim ve İlke Yöntemleri** Ankara, 1989, s.41

- c) Öğrencilerin içerik üzerinde organize bir görüş kazanmalarına yardımcı olur
- d) Konu düzenli bir biçimde sunulacağı için zamanın iyi kullanımını sağlar.
- e) Oturumda sürpriz bir ilgi ile karşılaşmayacağı için öğretmene "güven" duygusu verir.
- f) Uygulanması kolay ve ekonomiktir.

1.3.1.3. Sınırlılıkları

- a) Uzun ve sık sık tekrar edilen bir anlatım, kolayca sıkıcı hale gelir.
- b) Dinleyicilerin ilgi ve gereksinmelerinin karşılanıp karşılanmadığını belirlemek güçtür.
- c) Öğretim sırasında öğrencilere soru sorma izni verilmediği için geri dönüşü ortadan kaldırır, eksik iletişime neden olur.
- d) Ayrıntı bilgi "iletimi" ve "anlatımı" oldukça zordur.
- e) Dinleyiciler çok pasiftir.
- f) Dinleyicileri tanımak güçleşir.
- g) Duygusal tutumlar ve psikomotor öğrenme çok ender oluşur
- h) Öğrenci aktif olarak öğrenmeye katılmadığı için yüksek seviyeli bilişsel öğrenme olamaz.

1.3.1.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler

- a) Anlatımı planlarken özel ve genel amacı saptama
- b) Dinleyicileri tanımak. Özel ilgi ve gereksinimlerini bilmek Öğrencilerin bunalımlarını gidermek ve yetişmelerine yardım etmek için özel ve genel amaçların bu bilgi ve gereksinimlerle iç içe olması gerekmektedir.

c) İyi organize etme. Anlatımı iyi organize etmek için ilk koşul, iyi bir anlatım planının hazırlanmasıdır.

d) Resimler, modeller ve diğer görsel - işitsel araçlarla anlatımı zenginleştirme

e) Sesi iyi kullanarak anlatımı tekdüzelikten kurtarma

Parlak kelimelerle bir resim çizerek öğrencilerin hayallerinde canlandırmaları sağlanmalıdır.

f) Anlatım sırasında sorulardan yararlanılarak " kuru " anlatımdan sakınma.

Anlatım sırasında sorulardan iki türlü yararlanılabilir

- Öğretmen soruyu sorar, biraz bekler, kendi cevaplar

- Öğretmen soruyu sorar, biraz bekler ve öğrencinin cevaplama istediğini ister. Her iki yol da ilgi toplamaya yardımcı olacaktır gibi ikinci durumda öğrenciler zihinlerinde cevap ararlar. Bu durumda sorular geri dönüş mekanizması gibi kullanılacağından öğretmen dinleyicilerin ilgilerini de ölçme imkanına sahip olur.

g) Öğrencilere soru sorma olanağı verme.

h) Dinleyicileri gözleme.

Dinleyicilerin davranışları anlatımın etkinliği ortaya koyacaktır

i) Anlatılan konunun yazılı bir özetini dağıtma

j) Anlatım sonunda tartışılan materyal ya da konunun daha açık hale gelmesi için vızıltı grupları ya da diğer küçük grup çalışmaları düzenleme.¹¹

1.4.2. Soru - Cevap Yöntemi

1.4.2.1. Kapsamı

Öğrencinin ders dışı çalışmalarında öğrendikleri arasındaki ilişki kurmasını

---

¹¹ Küçükahmet, a.g.e., s.42-44

amaçlayan, çoğunlukla öğrenci anlatımını esas alan bir yöntemdir. Derse giriş yapılırken, konu özetlenirken, konular arası bağlantı kurulurken kullanılabilir¹². Bu yöntemde iyi bir öğretmen neyi, ne zaman soracağını bilmeli; ayrıca öğrencileri de belli bir çerçeve içinde tutmalı; öğretmen, soruları ile öğrencilerin kendi bilişsel yeteneklerini kullanmalarına imkan hazırlamalıdır. İyi bir soru sorma tekniği, öğrencilerin düşüncelerine, değerlendirmelerine ve yaratıcılıklarına imkan sağlamalıdır.

1.4.2.2. Faydaları

a) Soru - cevap yönteminin amaçları aşağıdaki şekilde sınıflandırılır. Bu amaçları bilen bir öğretmen soru - cevap yöntemini en etkin bir biçimde kullanabilir. Soru -cevap yönteminin amaçları :

- Analitik düşünceleri uyarma
- Öğrenci güçlüklerini tanıma.
- Özel amaçlara doğru gelişmeleri saptama.
- Öğrencileri güdüleme
- Kavramları açıklama.
- Yeni değer ve tutumları cesaretlendirme
- Düşünmeye özel bir yön verme.
- Sonuçların nedenlerini açıklama.
- Öğrencileri kendi kendilerini değerlendirmeye cesaretlendirme
- Kavramları uygulamaya cesaretlendirmedir.

b) Öğretmen soru cevap yöntemini dört tür düşünme etkinliğinde bulunmak için kullanabilir : Hatırlama, yargılama, karar verme ya da değerlendirme ve yaratıcı

---

¹² Özcan Demirel, **Genel Öğretim Yöntemleri** Usam Yayınları , II.Basım, Ankara ,1996, s.66

düşünce.

c) Sorular bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerindeki öğrenmeyi ölçme amacıyla kullanılabilir

d) Öğretim sürecinde öğretmen için geri dönüşüm sağlar. Bu geri dönüşüm hem tüm olarak sınıfı hem de her bir öğrenciyi anlama imkanı verir.

e) Öğretmen soru cevap yöntemini bir anlamda kontrol aracı olarak kullanabilir. Öğrenci her an kendisine soru sorulacağını bildiği için dersle sürekli ilgilenir¹³.

1.4.2.3. Sınırlılıkları

a) Bilgi vermek için anlatım yöntemine göre daha yavaş bir yöntemdir.

b) Belirli tip öğrenmeyi ölçmek için soru hazırlama güçtür.

c) Yanlış cevaplar çok sık olursa zaman kaybına neden olabilir. Bu durumda bazı öğretmenler iyi öğretim yapamıyoruz hissine kapılabilirler.

d) Sorulara sürekli tam ve doğru cevap verememe öğrencinin kendine güvenini azaltır.

1.4.2.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler

a) Soru hazırlama tekniği bilme :

Soru hazırlarken aşağıdaki noktalara dikkat etmek gerekir.

- Sorular istenilen cevaba göre şekillendirilmelidir,
- Basit, kolayca takip edilir ve anlaşılır olmalıdır.

• Açık bir amacı olmalıdır. Eğer soru belirsizlik taşıyorsa, cevabı da bir anlama olmaksızın belirsiz olacaktır

---

¹³ Küçükahmet, a.g.e., s 44 - 45

- Öğrenciden ne bekleneceği konusunda kararsız olunmamalıdır Sorunun özel amacı her zaman göz önünde bulundurulmalıdır

- Sorunun cevabının genel, kişisel fikir veya tutumları gerektirmesinden kaçınılmalıdır.

- Soru, cevabı asla ima etmemelidir.

- Her soruda yalnızca bir fikir kapsanmalıdır

- “Evet” ya da “hayır” cevabıyla geçiştirilecek soruların iyi soru türü olmadığı bilinmelidir

- Sorular öğrencilerin kabiliyetlerine uygun olmalıdır Öğrencinin cevaplayamayacağı kadar zor sorular sormanın hiçbir anlamı yoktur

Diğer yandan öğrencinin cevaplayabileceğinden daha basit sorular sormak da israftır.

- Öğrencilerin tahminen cevaplayabilecekleri sorular hazırlanmamalıdır.

- Kim, niçin, hangisi, neden, nasıl, ne zaman, nerede gibi kilit soru kelimelerinin kullanılmasına özen gösterilmelidir.

b) Soru sorma tekniğini bilme :

Öğretmenin soru sormada izleyeceği yollar şöyle sıralanabilir :

- Sorular tüm sınıfa sorulmalı, biraz beklenmeli, sonra cevap vermesi istenen öğrencinin ismi söylenmelidir. Böylece öğrencilerin tümü sorulan soruları dinleyecek ve cevaplamaya çalışacaktır.

- Sorular tüm sınıfa dağıtılmalıdır. Böylece öğrencilerin başka şeylerle meşgul olmaları önlenecektir.

- Soruyu yalnızca bir öğrencinin cevaplamasına izin verilmelidir.

- Cevap için uygun süre tanınmalıdır. Öğrencilerin cevaplarını formüle etmeleri

için zamana ihtiyaçları vardır

- Öğrencilerden tam cevap beklenmelidir. Önemli noktaları eklemek için soruyu cevaplamamalıdır. Ya da cevap aynen tekrarlanmalıdır. Aksi takdirde öğrenci cevabın, sonunda öğretmen tarafından toparlanacağını bilirse arkadaşlarının cevabını ilgi ile dinlemeyebilir.

- Öğrenciler soru sormaya isteklendirilmelidir.

- Genel olarak sınıfça cevaplamalarına izin verilmemelidir. Bu uygulama sınıfın kontrolünün kaybedilmesine neden olabilir.

- Doğru cevap veren öğrencinin davranışı " iyi ", "güzel " gibi sözlerle pekiştirilmeli, ancak yanlış cevap veren öğrencinin sınıf önünde utandırılmasından sakınılmalıdır. Aksi takdirde öğrenciler diğer soruları cevaplamaktan çekineceklerdir.

1.4.3. Problem Çözme Yöntemi

1.4.3.1. Kapsamı

Bireyi fiziksel ya da düşünsel yönden rahatsız eden, kararsızlık ve birden fazla çözüm yolu olasılığı görülen her durum bir problemdir¹⁴. Problemi çözme yönteminde problemi ortaya koymak ya da öğrencilerin problemi sezmelerine imkan vermek bir bakıma öğretmenin görevidir. İlgi uyandırarak, düşünceyi belli bir problem, problemler üzerinde yoğunlaştırabilecek çeşitli araçlar bulunabilir. Gösteri panoları, film gösterilmesi veya öğretmen tarafından başlatılan planlı bir sınıf tartışması problem tesbiti için önemli fırsatlar sağlayabilir.

Problem yönteminin amacı öğrencilerde bilimsel düşünme ve problem çözme becerisini geliştirmektir. Problem çözme yöntemi, problem çözme süresince gerçekleştirilen basamaklara uygun olarak yapılır. Problemin sezilmesi, tanımlanması, çözümün tahmin edilmesi, problem çözülmesi için verilerin toplanması,

---

¹⁴ Niyazi Karasar, **Veri Toplama Araçları ve İşlem** Ankara, 1994, s.54

değerlendirmenin yapılması test edilmesi-raporlaştırma problem çözmenin basamakları olarak kabul edilmektedir.

1.4.3.2. Faydaları

- a) Öğrenci aktif olarak katılır.
- b) Algılama ve akılda tutma daha uzun süreli olur
- c) Öğrencilere ilerde yüz yüze geleceği sorunlara uygulayacağı çözümlerin modellerini sağlar.
- d) Hem bilişsel hem duygusal öğrenmeyi kapsar.
- e) Öğrencilerin sorumluluklarını geliştirilir.
- f) İlgi ile öğrenme ve güdülenme sağlar.
- g) Öğrenciler ders kitabının dışındaki kaynak ve materyallerden de yararlanırlar.
- h) Öğrenciler sonuçlara ulaşmak için bağımsız nasıl düşünceleri gerektiğini öğrenirler.
- i) Öğrenciler başarısız oldukları durumlarda da (sert cezalar almaksızın) öğrenme imkanına sahip olurlar.
- j) Öğrenciler birbirlerinin fikirlerinden yararlanırlar.

1.4.3.3. Sınırlılıkları

- a) Öğrenciler problemin çözümü için gerekli materyal ve kaynakları kolaylıkla sağlayamayabilir.

- b) Fazla zaman gerektirebilir.
- c) "Problem" üzerinde çalışmaktan dolayı öğrenci olumsuz tavır geliştirebilir.
- d) Harcanan emek, enerji ve zamana değmeyebilir.
- e) Öğrenmenin değerlendirilmesi güçtür.
- f) Öğretmen sınıf idaresi konusunda iyi yetişmiş olmalıdır.
- g) Problem oluşturma bazen yöneticilerle, velilerle ya da diğer ilgililerle anlaşmazlığa neden olabilir.
- h) Önemli sosyal problemleri anlayacak olgunluğa erişmemiş öğrencilerle bu yöntemi uygulamak güçleşir.

1.4.3.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler

- a) Problem çözümünde şu aşamalar izlenmelidir : Heyecanlanma, algılama, hafıza, düşünme, dikkat ve bu dikkatin bir yerde toplanması, ilgi güdülenme, bilinmeyene karşı tutum. yaratıcı düşünce ve problem çözme teknikleri.
- b) Öğrencileri benzer birkaç problemle karşı karşıya bırakma.
- c) Problemleri öğrencilere olgunluk ve beceri düzeylerine uygun bir biçimde sunma.
- d) Problemin önemini öğrencilere gösterme.
- e) Problemi tanımlama ve sınırlamada öğrencilere yardım etme.
- f) Öğrencinin kullanacağı uygun araç ve gereci sağlama.
- g) Gerektiğinde rehberlik yapma ve yönlendirme.
- h) Öğrencilerin değerlendirme yapabilmeleri için ölçüt geliştirmelerine yardım etme.

1.4.4. Gösteri (Demonstrasyon) Yöntemi

1.4.4.1. Kapsamı

Gösteri öğretmenin, öğrencilerin önünde bir şeyin nasıl yapılacağını göstermek ya da bir prensibi açıklamak için yaptığı işlemlerdir. Gösteride hem görsel hem işitsel iletişim kullanılır.

Gösteri tamamen gerçek koşullar altında, gerçek araçlar kullanılabileceği gibi, modeller kullanılarak da yapılabilir¹⁵. Sosyal bunlardan başka gösteri; resim, slayt, film şeridi, hareketli filmler, basit çizimler ya da semboller kullanılarak da yapılabilir. Yapılan hazırlıkta bu araçlardan hangilerine ihtiyaç duyduğu kararlaştırılmalıdır¹⁶. Gösteri yöntemi küçük gruplarda kullanıldığı zaman, kazandırılmak istenilen davranışın önce öğretmen tarafından gösterilmesi, sonra öğrencilere yaptırılması uygundur.

1.4.4.2. Faydaları

a) Gösteri, öğrencilere olayın gerçek oluşumunu hem görerek hem işiterek öğrenme imkanı sağlar.

b) Gösteri, kelimelerin yetersiz olduğu fikirler, prensipler, hareketler ve kavramların açıklanması için kullanılır.

c) İyi bir gösteri, öğrencilerin dikkatini çeker.

d) Yalnızca gösteri yapanın materyale ihtiyacı vardır Bu nedenle oldukça ekonomiktir.

e) Öğrenciler de gösterileri yönetebilirler. Böylece beceri ile tutumların ilişkisi gelişir.

f) Öğrenci materyal ile bir işlem ya da beceriye başlamadan önce o işlemin ya da tecrübenin gösterisi tehlikeyi azaltır.

---

¹⁵ Münire Erden, **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Alkım Yayınları, Ankara, 1996, s.110

¹⁶ Özcan Demirel, **Genel Öğretim Yöntemleri**, USEM Yayınları, Ankara, 1994, s.57

- g) Yanlış öğrenme için harcanacak zamanları azaltır.
- h) İyi bir gösteri işlemin standartlarını ortaya koyar.
- i) Gösteri, özellikle beceriler sahasında yararlıdır.
- j) Gösteri, toplumdaki insan kaynaklarını kullanmak için en mükemmel yöntemdir.

1.4.4.3. Sakıncaları

- a) Göstericinin çok fazla planlama ve hazırlık yapmasını gerektirir.
- b) Eğer gösterici dönütlere dikkat etmeksizin yalnızca “göster ve anlat” ilkesini uygularsa etkisiz olabilir
- c) Gösteri yöntemi kalabalık sınıflarda ya da çok küçük objelerle tanı olarak uygulanamaz. Çünkü iki durumda da öğrencilerin tümü gösteriyi izlemeyebilir.
- d) Eğer gösterinin görsel kısmı, işitsel kısmı ile tutarlı değilse (birlikte olmazsa) öğrenciler karıştırabilirler
- e) Gösteri " anlama " olmaksızın " taklit etme " ye dayanabilir
- f) Karmaşık bir gösteride öğrenciler başarısızlık ya da eksiklik duygusuna kapılabilirler.
- g) Pek çok gösteri zaman sarf ettirir.

1.4.4.4.En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler

- a) Gösteri için gereksinme duyulan materyali planlama ve geliştirme için gerekli zamanı harcama.
- b) Zaman limitini gözlemek amacıyla gösterinin tümünün provasını ya da tecrübesini yapma.
- c) Gösteri başlayacağı zaman kullanılacak tüm materyalin el altında bulunduğundan emin olma
- d) Dönüt sağlamak için gösteri sırasında sorulardan yararlanma

e) Bir işi yapmanın " doğru yolunu " göstermek kadar " yanlış yolunu " da göstermeye ve tartışmaya yardım etme

f) Gösterinin sonunda, basamakların bir özetini verme ya da oluşumuna ilişkin bir özet verme.

g) Mümkünse bir ya da iki öğrenciye gösteriyi aynen yaptırma.

1.4.5. Gözlem Gezisi Yöntemi

1.4.5.1. Kapsamı

Eğitsel amaçları gerçekleştirmek için okul tarafından organize edilen geziye ilişkin faaliyetlerin tümü gözlem gezisi yönteminin kapsamına girmektedir Gözlem gezisi eğitim açısından ilginç yerlere düzenlenebileceği gibi öğrencinin çalışmakta olduğu, yakın gelecekte çalışacağı konulara ilişkin örnekler toplayabileceği ya da örneklerini görebileceği yerlere de düzenlenebilir. Böylece öğrencilerin akademik, sosyal ve davranışsal ufuklarının gelişimi sağlanır.

Gezi, genellikle yeni bir ünitenin başında öğrencileri öğrenmeye karşı güdülemek, araştırma ve inceleme yapmaya yönlendirmek, işlenecek konuyla ilgili birinci elden bilgi toplamak amacıyla yapılır Bunun yanı sıra problem çözme, tartışma, dramatizasyon yöntemlerine temel oluşturmak için de gezilerden yararlanılabilir¹⁷.

1.4.5.2. Faydaları

a) Öğrencilerin organize eğitsel ziyaretlerden hoşlandıkları ve yararlandıkları saptanmıştır.

b) Öğrencilere, ilk elden tecrübe sağlanır

c) Her günkü, bilinen tecrübeler öğrencilerin diğer öğrenme etkinliklerine temel teşkil eder

d) Öğrenciler çevrelerini daha iyi öğrenirler.

---

¹⁷ Erden, a.g.e., s. 164

e) Okul - çevre ilişkisi gelişir.

f) Öğrencinin pek çok duyusuna yönelilir.

g) Kullanım sahası fazladır. Programda yer alan pek çok konuda öğretmen bu yöntemi kullanabilir.

h) Sınıf öğretiminden gerçek öğretime doğru bir aşamadır.

1.4.5.3. Sınırlılıkları

a) Yasal sorumluluğu oldukça fazladır.

b) Disiplin kolayca sorun haline gelebilir.

c) Uygun yer seçmek oldukça zordur.

d) Organizasyonu genellikle çok karmaşıktır

e) Gidiş - geliş oldukça güçtür veya pahalıya mal olur

f) Çok vakit alır, belirli bir süre ayırmak güçtür

g) Gruba eşlik edecek kişi ya da kişilere ihtiyaç vardır Bazen bu durumu sağlamak zor olabilir.

h) Eğer tam olarak planlanmazsa, zaman israf söz konusudur. İyi planlanmamış bir gezi diğer öğretmenleri de bu yöntemi uygulamaktan vazgeçirebileceği gibi, yöneticilerin aklına bu yöntemin değeri konusunda şüphe getirebilir.

1.4.5.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler

a) Öğretmene düşen sorumlulukların yasal yönünü bilme

b) Düzenlenecek gezinin sınıfta öğretilenlerle doğrudan ilişkisi olduğundan ve eğitsel değerinden emin olma

c) Gezi kararını vermeden önce gidilecek yerle ilgili bir plan yapma.

- d) Okul yönetiminin iznini alma
- e) Tüm gidiş - geliş için düzenleme yapma
- f) Velileri haberdar etme ve izinlerini alma
- g) Öğrencilerin neyi gözleyeceklerini, ne üzerinde çalışacaklarını açıklayarak onları geziye hazırlama.
- h) Güvenlik, kıyafet ve davranış standartlarını saptama
- i) Gözleme gidilecek yerde yeterli danışman sağlama
- j) Öğrencilerin olması gereken yerlerde olduğundan emin olma
- h) Ufak tefek olaylar oluştuğunda hemen çözümlenme
- l) Sınıfa dönüldüğünde geziden elde edilenleri özetleme
- m) Ziyaret edilen yere " Teşekkür "mesajı gönderme
- n) Yeni bir gezi için plan yaparken öğrenci değerlendirmelerinden yararlanma¹⁸.

1.4.6. Rol Oynama Yöntemi (Dramatizasyon)

1.4.6.1. Kapsamı

Rol oynama yönteminde bir fikir, durum, sorun ya da olay, bir grup önünde dramatize edilir. Grubun üyeleri yalnızca dinlemek veya tartışmak yerine olayın nasıl oluştuğunu izlerler ve konunun ayrıntısına inerler

Rol oynama yöntemi özel bir değere sahiptir. Çünkü, bu yöntemde öğrenciler başka bir " kimliğe " bürünür, başkalarının nasıl hissettiğini, düşündüğünü ve etkinlikte bulunduğunu anlama imkanına sahip olurlar

Rol oynama yönteminde öğrenciler bir tepki ile karşılaşmaksızın ve

---

¹⁸ Küçükahmet, a.g.e., s.53-54

cezalandırma tehlikesi olmaksızın bir başkası gibi hisseder, düşünür ve davranırlar, daha önemlisi özel sorunlarını bir bunalım hissetmeksizin tartışabilirler.

1.4.6.2. Faydaları

- a) Öğrenciler bizzat katıldıkları ve hoşlandıkları eylemlerden daha fazla tecrübe edinirler
- b) Öğrenciler hislerini ve tutumlarını açıklama imkanını sahip olurlar.
- c) Öğrencilerin yaratıcılığı güçlendirilir.
- d) Öğrencilere durumu yalnızca " kavrama yerine hissetme " imkanı sağlar.
- e) Öğrenciler güdülenirler.
- f) Öğrenciler yüz yüze gelecekleri gerçek durumlar için hazırlanırlar.
- g) Sosyal becerileri geliştirmek için kullanılır.
- h) Efektif öğrenme oluşur ve etkin bir biçimde değerlendirilir.
- i) İletişim, sözden çok hareketlere dayanır.
- j) Öğrenci gelecekte başvuracağı şeyler hakkında ön fikir edinme şansına sahip olur.
- k) Öğrenci baskı ya da işlerinin ters gitmesi gibi olaylar karşısında soğuk kanlı olmayı öğrenir.

1.4.6.3. Sınırlılıkları

- a) Küçük grup gerektirir.

- b) Zaman gerektirir.
- c) Bazı öğrenciler karakterleri ya da olayı anlamakla güçlük çekebilir.
- d) Yetenekli öğrenciler durumu tekelinde bulundurabilir
- e) Öğrenciler rolleri oynarken sık sık aşırıya kaçarlardı Bu durum sınıf atmosferini bozacağı gibi öğrenmeyi de etkiler
- f) Çekingenlik veya konuşma problemi gibi gerekli beceri eksikliği olan öğrenciler için iyi bir yöntem değildir
- g) Öğrencilerle veya derslerle ilgisi kurulamazsa yöntem " işe yaramaz" hale gelir.
- h) Katılan her öğrencinin biraz yaratıcılığını gerektirir
- i) Amaçları açıklıkla belirtilmezse yalnızca bizzat faaliyete katılanlar için yararlı olur.

1.4.6.4.En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler

- a) Rol oynama yönteminin gruba uygun olup olmadığına karar verme.
- b) Dersten önce olayın yeterli ayrıntısını planlama.
- c) Grubu özel bir sorun üzerinde çalışmaya isteklendirme.
- d) Rol oynama düzenini kurma.
- e) Öğrenci karakterlerini göz önüne alarak " rolleri " belirleme.
- f) Grubun diğer üyelerinin gayri resmi bir durumda oturmalarını sağlama.
- g) İzleyenlerin neyi gözleyeceklerini belirtme ve not almalarını sağlama.
- h) Her sahenin genellikle 5-10 dakikadan daha fazla sürmemesini sağlama.
- i) Gerekirse belirli bölümleri tekrarlatma.

j) Etkinliğin tümü üzerinde öğrencilerin değerlendirmelerine yer verme.

k) Sınıfta serbest ve güvenli bir atmosfer yaratma.

1.4.7. Örnek Olay İncelemesi Yöntemi

1.4.7.1. Kapsamı

Sosyal ilişkilerle ilgili bir durumu, problem olayı incelemek, olayın nedenlerini ortaya çıkararak çözüm yollarını önermek istediğinde, olası kişileştirmeden, problemin merkeze alınarak tartışılması amacıyla uygulanır¹⁹.

Özellikle sosyal bilimlerle pek çok konu, örnek olay biçiminde sınıfa getirilebilir. Öğrenciler tartışarak öğrenme olanağına kavuştukları için bu yöntemden oldukça hoşlanmaktadırlar.

1.4.7.2. Faydaları

a) Öğrencilerin belli bir sorunla ilgilendikleri için ilgi ve güdülen genellikle yüksektir.

b) Öğrenciler ders kitabı dışındaki materyallerden de yararlanma imkanına kavuşurlar.

c) Tüm öğrencilerin tartışmalara katılması sağlanır.

d) Problem çözme yeteneği geliştirilir.

e) Konuları kavrama, anlama yeteneği geliştirilir.

f) Öğrencilere diğer öğrencilerle çalışma imkanı sağlanır.

1.4.7.3. Sınırlılıkları

---

¹⁹ Mürüvvet Bilen, **Plandan Uygulamaya Öğretim**, Ankara 1996, s. 133

- a) Uzun zaman alır.
- b) Öğretmenin önceden çok iyi hazırlanması gerektirilir.
- c) Kalabalık sınıflarda uygulanması zordur.
- d) Öğretmenin grup liderliği yapamayacağı durumlarda olayın ayrıntısını bilen bir lidere ihtiyaç duyulur.
- e) İncelenmesi düşünülen olaya tam olarak uyan bir örnek olay yazmak bazen güç olabilir.
- f) Tartışmaları yönetmede ve değerlendirmede zorlukla karşılaşılabilir.

1.4.7.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler

- a) Öğrencilerin seviyelerine ve olgunluk düzeylerine uygun bir örnek olay oluşturma.
- b) Örnek olayı açık bir biçimde yazma,
- c) Olayın istenilen yönde tartışılmasına yarayacak kilit sorular hazırlama
- d) Olaya ilişkin yeterli materyallerin ve kaynakların sağlandığından emin olma.
- e) Öğrencilerin bu etkinlikten yararlanabilmeleri için olayı iyice anladıklarından emin olma.
- f) İstenilen yönde ilerlediklerinden emin olmak için öğrencileri periyodik olarak kontrol etme.
- g) Öğrencilerin yanlış çözümlere gitmelerini önleme.
- h) Olayın tüm olarak değerlendirilmesini yapma
- i) Öğrencilerin tecrübeleri değerlendirmelerine yardım etme
- j) Olay münakaşaya açık bir konu ise idareye önceden haber etme

k) Bu yöntemle birlikte diğer yöntemlerin, (örneğin rol oynama, benzetişim, soru cevap yöntemleri) uygulanmasına özen gösterilmesi.

1.4.8. Grup Tartışması Yöntemi

1.4.8.1. Kapsamı

Grup tartışması yöntemi özde, öğrencilerin bir konu ya da sorun üzerinde birlikte konuşarak mümkün olan çözüm yollarını aramalarına dayanır. Yöntemin esası tüm grubun etkinliğe katılmasıdır. Bu yöntemde iki önemli husustan birincisi açık bir amacının olması, ikincisi ön hazırlığın gerekmemesidir. Bu iki husus gerçekleşmediği durumlarda öğrencilerin bu yöntemden yararlanmaları söz konusu olamaz. Öğrencinin konuyu çözümü, kavrama, yorumlama yeteneğini, ilgisini artırır ve öğrenciye bildiğini ortaya koyma fırsatı verir²⁰.

Bilgilerini, düşüncelerini açıkça ortaya koyma imkanına kavuştukları bu yöntemde öğrenciler, sorunları daha iyi anlar, tanımlar ve çözüm yolları önerirler. Ancak anlamlı bir tartışma için gerekli bilgi ve olgunluğa sahip olmayan öğrencilerle bu yöntem uygulanamaz.

Grupla tartışma yönteminin çok değişik şekilleri vardır. Bunlardan en yaygın olarak kullanılanları, büyük grup tartışması, münazara, panel, vızıltı grupları, fikir taraması, forum ve seminerdir.

1.4.8.2. Faydaları

- a) Demokratik bir yöntemdir.
- b) Öğrenciler tartışarak öğrenirler.
- c) Öğrencilerde konuşma, soru sorma, sorulan soruları hemen cevaplama gibi

---

²⁰ Binbaşoğlu, a.g.e., s. 112

yetenekler geliştirir.

d) Grup içinde aidiyet duygusu geliştirilir. Öğrenciler daha iyi ilişki kurar, kendilerini birbirlerine daha yakın hissederler

e) Öğrenciler kendi düşünce ve görüşlerini açıkça ortaya koyma imkanına kavuşur, diğerlerinin düşünce ve görüşlerini öğrenirler.

f) Diğer öğrencilerin kendi görüşleri üzerindeki eleştiri ve değerlendirmelerini öğrenirler.

g) Belli bir sorunun tek başlarına getirebilecekleri çözümlerden çok daha farklı çözümlerinin olduğunu görürler.

ı) Serbest akıcı bir tartışma ortamında olmak öğrencileri her zaman rahatlatır ve öğrencilerin iyi tutumlar geliştirmelerini sağlar.

i) Öğrenciler kendi kendilerini disipline etmeyi öğrenir

j) Bu yöntemde öğretmen, öğrencilerini daha iyi tanıma imkanı kavuşur Grup içinde öğrencilerini gözlemek; onların zihinsel, sosyal ve psikolojik gelişmeleri hakkında fikir verir.

1.4.8.3. Sınırlılıkları

a) Zaman gerektirir

b) Konuşmaları konu üzerinde tutmak oldukça zordur. Konuyu amacından kolayca saptırabilir.

c) İyi disipline edilmiş bir sınıf gerektirir. Konuşmalar ilerledikçe sınıfta sessizliği sağlamak çoğu kez zorlaşır.

d) Bazı konuşmalar çok uzayabilir ve anlamsızlaşabilir.

e) Grup liderliği oldukça zordur.

f) Bazı öğrenciler bu tür etkinliklere kesinlikle katılmak istemezler.

g) Öğrencilerden bazıları kendini kontrol edemez duruma gelebilir.

Bu yöntem örneğin kolayca sınırlenen öğrenciler için uygun bir yöntem değildir.

h) Grup tartışmalarını sonuçlandırmak güç olabilir

i) Toplantı başkanlığı özel bir hazırlık ve titiz bir uygulama gerektirir

j) Aşırı kalabalık sınıflarda uygulanamaz.

1.4.8.4. En İyi Kullanım İçin Rehber İlkeler

a) Konu seçimine özen gösterme

Sınıfın ilgisini çekecek ve tartışma gruplarında yer alacak öğrencilerin kolaylıkla hazırlayabileceği konuların seçilmesine dikkat edilmelidir

b) Grup oluşturmaya özen gösterme

Tartışma grupları mümkün olduğu kadar küçük tutulmalıdır. Daha önce de belirtildiği gibi bu yöntem kalabalık sınıflarda uygulanmaya elverişli bir yöntem değildir. Ancak, öğretmen isterse grupları alt gruplara ayırarak tüm öğrencilerin gruba katılımını sağlayabilir

c) İyi bir hazırlık yapılmasını sağlama

Ön hazırlığını iyi yapmamış öğrencilerin katılacağı bir grup tartışması zamanın boşa harcanmasından başka bir işe yaramayacaktır. Bu nedenle öğrencilerin tartışmaya kaliteli bir biçimde hazırlanabilmeleri için gerekli zaman ve imkanlar kendilerine verilmelidir.

d) Tartışmanın yönetimine özen gösterme.

Grupla tartışma yönteminde toplantıya başkanlık yapmak genellikle öğret-

menin görevidir. Bazen bu görev hem konuyu hem de toplantı yönetimini iyi bilen farklı bir kişiye verebilir. Tartışmayı yöneten başkana şu önerilerde bulunulmalıdır.

- Toplantıya katılan öğrencileri bir bir tanıtır.
- İlgi çekici ve dikkatleri toplayan bir başlangıç yapın.
- Toplantıyı nasıl yönetmek istediğinizi ve uyulmasını istediğiniz kuralları önceden açıklayın.
- Serbest tartışma ortamı yaratmaya çalışın
- Toplantıya katılanlara, kişilere bağlı kalmamalarını, fikirle ve sorunlarla ilgilenmeleri gerektiğini hatırlatın.
- Her seferinde yalnızca bir öğrencinin konuşmasına izin verin.
- Gruptaki her öğrencinin katılmasını sağlamaya çalışın, konuşmak arzusunda olanlara sırasıyla katılma imkanı tanıyın
- Amacın grup halinde düşünmeyi güdülemek ve geliştirmek olduğunu unutmayın. Hiçbir zaman toplantının kişisel konuları tartışan küçük gruplara bölünmesine izin vermeyin
- Öğrencilerin birbirlerinin fikirlerine hoşgörü ve saygı göstermesi konusuna özen gösterin
- Toplantı başkanı olarak kendi fikirlerinizle baskı yapmayın.
- Tartışma ilerledikçe konuyu sık sık özetleyin
- Tartışmanın konu dışına çıkmasına izin vermeyin Grubu konu içinde tutarken, nazik fakat azimli davranın. Konu ile ilgisi olmayan hususları tartışmak isteyen bir öğrencinin tüm grubun vaktini almasına izin vermeyin.
- Bazen gruptaki öğrencilerin akıllarının karışması yüzünden tartışma konu dışına çıkabilir. Bu durumda konuyu ve sorunu bir kez daha tekrar edin

- Zamanı en iyi şekilde kullanmaya özen gösterin ve zaman dolduğunda tartışmaları özetleyerek toplantıyı kapatın.

1.5. Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçler

Öğrenme, hatırlama ve etkili öğretim konusunda yapılan araştırmalar öğrenim-öğretim araç ve gereçlerinin faydalan konusunda birçok önemli sonucu ortaya koymaktadır. Eğer öğretmen araç ve gereç kullanırsa öğrenciler elbette daha iyi öğrenirler. Bu da, öğrendiklerini hatırlayıp bunları kullanacakları anlamına gelir. Öğrenme ve hatırlama üzerine yapılan araştırmalar, görülen bir resmin, haritanın, filmin ya da okunan bir kitabın %15'inin hatırlanabileceğini savunmaktadır. Eğer göze ve kulağa hitap eden araçlar kullanılarak ders anlatırsa bu oran %20'ye ulaşır. Dahası, öğrenci harita, küre, duvar resmi, şema, poster, grafik ve elektronik araçları kendisi kullanarak bir konuyu anlatırsa, öğrenme ve hatırlama %80 düzeyine çıkmaktadır. Teknolojik araçların günden güne gelişmesiyle birlikte, klasik öğretim araçlarının yanında öğretimde yeni teknolojilerin de kullanılması ihtiyacı gittikçe artarak ortaya çıkmış ve bu alanda yeni öğretim stratejilerine gelişmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin bulgularıyla eğitim meselelerine çözüm getirme ve eğitimi bilimsel bir inceleme konusu yapma 1980'li yıllarda ABD'de "Eğitim Teknolojisi" diye bir bilim dalının doğmasını sağlamıştır Eğitim Teknolojisi çalışmalarındaki temel ağırlık, öğretme-öğrenme sürecinin etkinliği üzerindedir ve öğrenmenin herkes için kolay ve kaliteli duruma getirilmesi esas amaç olmaktadır Bundan dolayı "eğitim teknolojisi" veya "bilgi teknolojisi" kavramları eğitimde gittikçe sıkça telaffuz edile gelmiştir. Hatta Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde, "Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü" adıyla yeni bir genel müdürlük kurulmuştur. "Eğitim Teknolojisi, teknolojinin ürünü olarak ortaya çıkmış olan araç-gereç ortamının eğitim kurumlarına sokulması ve bunların öğretmenler tarafından bilgi sunmada kullanılması" olarak kabul edilmektedir²¹.

Şimdi sosyal bilimler, sosyal bilgiler ve tarih derslerinde kullanılabilecek araç-

---

²¹ Köstüklü, a.g.e., s. 105

gereçlere ve bunların nasıl daha verimli kullanılabilceğine bir göz atalım.

1.5.1.Ders Kitapları

Kitaplar genellikle bağımsız ünitelerden oluşmuş, yazılı ve resimli basılmış materyallerdir. Resimli kitaplar, her yaştaki öğrenciye, anlaşılması zor konuların öğretilmesinde kolaylık sağlar.

Belli bir konu alanı ile ilgili dersin öğretimi için hazırlanmış kitaplara ders kitabı ismi verilir.

Ders kitaplarında yer alan bilgiler, diğer kitaplara göre daha iyi düzenlenmiş; özetlere, ders hedeflerine, sorulara, çalışma etkinliklerine yer verir nitelikte olması gerekir. Önemli kısımlar renkli harflerle ya da farklı yazı karakteriyle verilmelidir.

Ayrıca konular resim, şekil, grafik ve diğer materyallerle zenginleştirilmelidir²².

1.5.2.Yazı Tahtası

Herhangi bir konunun muhtevasını doğrudan doğruya işlemede rolü olmamakla beraber, fikirlerin veya problemlerin daha somut bir tarzda açıklanması gereğince kullanılması bakımından okullarda yazı tahtası, önemli öğretim araçları arasında yer almaktadır.

Yazı tahtasının öğretimde daha faydalı olabilmesi için bazı fiziki özelliklere sahip olması tercih edilir. Bunlar şunlardır:

a) Her şeyden önce yazı tahtası öğrencilerin uzaktan görebileceği, ışık durumunun uygun olduğu, sınıfın en elverişli yerine konulmalıdır

b) Mümkün olduğu kadar geniş kullanım alanına sahip olmalıdır

c) Tahtalarda ve kullanılan tebeşir veya kalemlede önce sağlığa en uygun olanı tercih edilmelidir.

---

²² Erden, a.g.e., s. 143

Tahtanın kullanılmasında da bazı pedagojik usullere uyulmalıdır. Yazılar tahtanın sol ucundan sağ ucuna kadar boydan boya, uzun satırlar halinde yazılmaması, tahta iktisatlı ve düzenli bir şekilde kullanılmalıdır Tahta kullanılmadan önce mutlaka temizlenmeli, öğrencinin dikkatini dağıtacak hiçbir yazı, resim bulunmamalıdır.

Yazı tahtasının yanı sıra sınıfın duvarları da araç olarak kullanılmaktadır. Figürlerin gösterilmesi, duyuruların asılması, duvar gazetesinin tesis edilmesi, etkinliklerin gösterilmesi için yarar sağlamaktadır.

1.5.3.İki Boyutlu Materyaller

1.5.3.1. Haritalar

Haritalar; sosyal bilgiler, sosyal bilimler ve tarih derslerinde sıkça ve en kolay kullanılabilen malzemelerdir. Coğrafya öğretimi kadar olmasa da tarih öğretiminde de haritanın çok önemli bir yeri vardır. Hatta bu öneminden dolayı tarih haritaları geliştirilmiş ve geliştirilmektedir Tarih haritalarının yanı sıra coğrafya için hazırlanmış haritalar da tarih dersinde kullanılabilir, hatta bazen zorunludur. Çünkü, tarihin oluşmasında coğrafyanın önemli rolü vardır. Tarihe etki eden coğrafi şartları haritadan öğrenebiliriz.

1.5.3.2.Fotoğraflar ve Resimler

Tarihte işlediğimiz döneme ait resim ya da fotoğraflar o dönem hakkında sözlerle anlatılması güç olan mesajları kolaylıkla verebilir Bu yüzden bir tarihçi ve ya tarih öğretmeni derste konu ile ilgili resim ve fotoğrafları yeterince kullanabilmelidir. Ders kitaplarında konuyla ilgili bazı resim ve fotoğraflar bulunsa da öğretmen kitap haricinde resim ve fotoğraflarla dersi zenginleştirebilmelidir Bu tür resimleri eski kitaplardan, seyahat acentelerinin reklam broşürlerinden, gazetelerden ve diğer kaynaklardan bulmak mümkündür Bir öğretim malzemesi olarak resim ve fotoğraflar kullanılırken dikkat edilecek en önemli husus, o resim ve fotoğrafların nasıl

yorumlanabileceğinin öğretilmesidir²³.

1.5.3.3. Grafikler ve Zaman Şeritleri

Grafikler, değişik tipteki verileri göstermek için sosyal bilimlerde ve diğer bilimlerde yaygın bir kullanım alanına sahiptir. İçeriğinde kullanılan kelime sayısı çok az olduğundan ve daha ziyade göze hitap ettiğinden farklı dillerde konuşan ve farklı kültürlere sahip insanlar tarafından kolaylıkla anlaşılabilir ve hepsinden önemlisi bilgileri net olarak aktarırlar. Bu tür öğretim araçları bazı soyut fikirlerin somutlaştırılıp öğrenilmesini kolaylaştırırlar. Tarih öğretiminde grafik hazırlamak veya onları okuyup yorumlamak bazı tarihi becerileri gerektirir. Tarihte, oran bilgilerinin verilmesi, bazı fikir veya kavramların gelişme seyrinin gösterilmesi veya daha farklı tipteki bilgileri aktarmada; grafik kullanımı oldukça faydalıdır. Böyle olmasına rağmen maalesef grafiğin tarih öğretiminde yeterince kullanıldığı söylenemez.

Zaman şeritleri, öğrencilere, zaman kavramını kazandırmak ve muhtelif olaylar arasında zaman ilişkilerini göstermek için zaman şeritlerinden faydalanılır. Bu araç çok basit, pahalı olmayan ve her şeyden önemlisi başarılı tarih öğretmenleri tarafından hemen her derste kullanılabilir bir araçtır. Zaman şeridi sadece üzerinde birkaç yılı gösteren bir çizgiden ve üzerindeki rakam ve yazılardan ibarettir. Ölçekli olarak çizilir ve olaylar yaşandığı yıllara veya olaylara göre üzerinde işaretlenir. Zaman şeritleri çağları aşan bir tarih diliminden ziyade daha dar zamanlı olaylar için kullanılır. Bütün bir tarihi tek bir uzunlukta gösteren şeritlere ise tarih şeridi adı verilir. Mesela, eski çağlardan günümüze kadar olan ve çağ kavramları ile tarihteki önemli olayları tek bir çizgide gösteren şeritler tarih şeritleridir.

1.5.4. Üç Boyutlu Materyaller:

Müzelik Malzemeler :

Özel kurum veya kişilerde bulunmakla birlikte daha ziyade müzelerde rastladığımız pek çok malzeme de tarih öğretiminde kullanılabilen ve oldukça faydalı o-

---

²³ Köstüklü, a.g.e., s.114

lan malzemelerdir. Bunlar: Madeni paralar, etnografik eşyalar ve insanın önceki zamanlarda kullandığı diğer eşyalar olabilir. Mesela, eskiden kalma bir zeybek kıyafeti veya bir Osmanlı parası, sınıfa getirilerek öğrencilerin bunlara bakarak tarihî bilgi ve yorumlara ulaşması teşvik edilir. Örnek olarak verdiğimiz bu malzemelerin tarih öğretiminde nasıl kullanılabileceği ve bizi ne gibi tarihî bilgilere ulaştırabileceği hususunda, örnek olması açısından bazı ayrıntılara girmek istiyoruz:

Zeybek kıyafetini ele alalım:

a) Öğrencinin bu kıyafetin Anadolu'nun hangi yörelerinde kullanıldığını bilmesi bile, kıyafetin şeklinden mesela pantolonun şort biçiminde oluşundan bunun soğuk yerlerde Doğu ve Karadeniz bölgelerinde kullanılmayacağını anlar. Zeybek oyununun hareketli bir oyun oluşunu dikkate alarak da bu kıyafetin çok sıcak bölgelerde de kullanılmayacağını düşünür.

b) Bu kıyafetin kullanıldığı yörelerdeki insanın giyim anlayışı ve yaşayışı hakkında bilgi edinebiliriz.

c) Kıyafetin model ve diğer özelliklerinden bunun erkek kıyafeti olduğunu anlarız.

d) O dönemin dokuma sektörü hakkında bize bilgi verebilir.

e) Üzerindeki işemelerden ait olduğu dönemin sanat anlayışı hakkında bir fikir edinebiliriz.

Eldeki paradan, devletin resmi adı, tarihi, para birimleri, mali politikası, siyasi yapı, o dönemdeki ülkedeki siyasi hareketler, devletin iktisadi durumu, siyaseti, hangi alfabeyi kullandığı, dönemin sanat ve kültür anlayışı hakkında bazı mesajlar alabiliriz²⁴.

1.5.5. Elektronik Araçlar

Sosyal bilimler ve tarih öğretiminde elektronik araçların kullanımı günden

---

²⁴ Köstüklü, a.g.e., s. 120-122

güne artmaktadır. Gerçekten de bu tür araçlar, hem göze hem kulağa hitap ettikleri ve öğretimde bazı kolaylıklar sağladıkları için, diğer alanlarda olduğu gibi sosyal bilimlerde öğretiminde de cazip araçlar olarak karşımıza çıkıyor. Bunlar şunlardır: Tepegöz (Over head), TV video, radyo, kaset çalar, slayt makinesi, Opak Projeksiyon (Episkop), bilgisayar, bilgisayarlı tepegöz (Data show), nokta gösterici (Lazer pointer). Şimdi bu tür elektronik araçları ana hatlarıyla tanıyıp öğretimde nasıl kullanıldıklarına bir göz atalım.

1.5.5.1. Tepegöz

Tahtaya yazılması veya öğrenciye gösterilmesi gereken yazı, şekillerin asetat veya buna benzer saydam maddelere yazılarak öğrencilerin görebileceği bir zemine yansıtılmasını sağlayan tepegözün pek çok avantajları vardır. Her şeyden önce öğretmenin öğrencilere yüzü dönük olarak istenilen bilgileri vermesine imkan tanıdığı için iletişim kolaylığı sağlar. Not tutmaya elverişlidir. Asetat önceden hazırlanabilir, gerektiğinde yeniden kullanılabilir. Tepegözün kullanımı ve asetatların hazırlanması özel beceri istediğinden, öğretmen için ilk zamanlarda bu aracı kullanmak zor ve külfetli imiş gibi gelse de kullanımı çok kolaydır. Kısa surede kullanıma alışıp sunuma hazır hale getirilen asetatlar çoğaldıkça bir öğretmen için öğretimi kolaylaştırıcı bir araç olacaktır. Öğretmen adayı, daha lisans öğrenimi sırasında tepegöz kullanımını öğrenmelidir.

1.5.5.2. TV-Video

TV ve video, sosyal bilimler ve tarih öğretiminde ve okullardaki diğer derslerin öğretiminde kullanılan oldukça faydalı eğitim araçlarındandır. Bunlarla pek çok sosyal ve tarihi olaylar yeniden eğitim ortamına getirilip sunulabilir. Televizyonda gösterilen herhangi bir tarihi dizi veya sosyal olay öğrenciye gösterilebilir. Video ise daha önceden kaydedilmiş olduğu ve istenildiği anda seyredilme imkanı verdiği için daha kullanışlıdır. Seyretme sırasında da yeri geldiğinde vakit durdurup, öğrencilerle tartışıp tekrar seyretme imkanı verir. Son yıllarda, tarih öğretiminde kullanılacak filmler ve belgeseller gittikçe çoğalmaktadır. Mesela, Osmancık, Küçük Ağa, Kurtuluş, Sarı Zeybek gibi filmleri sırasıyla, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu, Millî mücadele ve Mustafa Kemal Paşa'nın hastalığını ve ölümünü konu edinmektedir.

Videonun etkili bir öğretim aracı olarak kullanılabilmesi için öğretmenlerin video ile eğitim ilkelerini iyi bilmeleri gerekmektedir. Bu ilkelerden başlıcaları şunlardır:

- Video kullanımına geçmeden önce hedefler açıkça belirlenmelidir.
- Video programı hedefe, ders konusuna, öğrenci seviyesine ve ilgilerine uygun olmalıdır.
- Program konunun işlenişinin en uygun yerinde gösterilmelidir
- Gösterimin bir ders saatinin tümünde mi, yoksa 15-20 dakikalık bir süresinde mi yapılacağı belirlenmelidir.
- Filmin dersin amaçlarına uygun olarak kavranması için, öğrencilere önceden soruların verilip verilemeyeceği, soru verilecekse nelerin sorulacağı, soruların cevaplarıyla ilgili sınıfta bir tartışma açılıp açılmayacağı gibi hususlar önceden belirlenmelidir.
- Bu ilkelerin istenilen düzeyde uygulanabilmesi için öğretmenin göstereceği programı önceden seyretmiş olması ve notlar tutması faydalı olur.

1.5.5.3. Radyo ve Kasetçalar

Daha önceden programı belli ve bu programı belli ve bu programlar işlenecek dersin hedeflerine uygun ise radyo da bir tarih öğretim aracı olarak kullanılabilir. Mesela, bazı radyo programlarında canlı olarak İstiklal Savaşı ve Kore gazileri konuk edilip hatıralarını anlatmaktadırlar. Böyle bir program Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi dersi için faydalı olabilir.

Kasetçalar ya da teyp, konuşmaların önceden hazırlanıp istenildiği anda dinlenilmesine imkan tanıdığı için eğitim ortamında radyodan daha kullanışlıdır.

1.5.5.4 Slayt Makinesi

Slaytların ekrana yansımaya yarayan araca slayt projektörü denir. 35 mm' lik kameralarla çekilmiş renkli veya renksiz filmlerin, pozitif olarak banyo edilmiş ve

kesilerek 5x5 cm' lik mukavva ya da plastik çerçevelere yerleştirilmiş olanlarına slayt denilmektedir.

Özellikle tarih eğitiminde, coğrafya gibi diğer sosyal bilimler derslerinde a-lan gezilerinde elde edilen veya başka kaynaklardan sağlanan görüntüler, daha sonra sınıf ortamında slayt makinesi ile bir eğitim malzemesi olarak kullanılabilir Slayt makinesi kullanılırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, gösterilecek slayt filmlerinin dersin konusuna göre veya bizim anlatacağımız konunun akış seyrine göre önceden sıralaması yapılıp, konularla paralel olarak kullanılmasıdır.

1.5.5.5. Episkop

Episkop veya Opak projeksiyon adı verilen araç, kitap, fotoğraf, resim, kart, sema, harita, vb. çeşitli kağıtlar üzerindeki görüntülerin sınıfta incelenmesi için, yazı tahtasına çizilmesine gerek kalmadan, ışığın yansımından yararlanılarak perdede büyütülmesini sağlar. Bazı durumlarda, tahtaya şekil çizimi veya yazı yazımı zor olduğu için vakit almaktadır. Bu sebeple anında istenilen şeklin sınıf ortamında incelenmesi episkopla mümkün olabilmektedir.²⁵

1.5.5.6. Bilgisayar

Günümüzde bilgisayar hayatın her alanına yayılmış durumdadır. Çok yaygın bir kullanım alanına sahip olan eğitim ve öğretim kurumları için vazgeçilmez, bir araç haline almıştır. 1980'li yıllarda kişisel bilgisayarın yaygınlaşması ile özellikle ABD'de % 80 civarında kullanıldığı saptanmıştır.

Bugün tarih öğretiminde bilgisayar, diğer öğretim araçlarından ayrı yeterli bir öğretici araç olarak kullanılmaktan ziyade öğretim sistemini tamamlayıcı olarak algılanmakta ve kullanılmaktadır. Ders kitaplarında yer alan herhangi bir ünite veya konu, bir CD-Rom ile resim, hareketli resim ve açıklamalı bilgilerle zenginleştirilmekte, öğrenci ilgili konuları buradan takip ederek daha çekici ve

---

²⁵ Köstüklü, a.g.e., s.126

öğretici bir ortamla karşılaşmaktadır. Birkaç örnek vermek gerekirse, bugün piyasada Eskiçağlar, Osmanlı Devleti ve İstiklal Harbi gibi tarih konularını anlatan CD Rom'lar bulunmaktadır. Tabiidir ki, bu tür malzemelerin öğretici olabilmeleri, her şeyden önce, bilgisayar programcısı uzmanların yanı sıra, eğitim bilinci ve ilgili alan bilgisine sahip uzmanlarca ortaklaşa hazırlamalarına bağlıdır²⁶.

1.5.5.7. Bilgisayarlı Tepegöz (Data Show)

Bilgisayar ya da video ünitesinin normal yapıdaki tepegözle kenetlenerek elde edilen bir araçtır. Bilgisayarın hafızasındaki program, programlı eğitim metoduna göre öğrenme sürecine girmektedir. Ancak görüntüler için bilgisayarın ekranı kullanılmamakta, görüntüler ara ünitelerden geçerek tepegözle perdeye yansıtılmaktadır. Böylece bilgisayar yazılımındaki görüntüler perdede büyütülmüş olarak eğitim sürecine girmektedir. Bilgisayarla tepegöz arasındaki ara ünitenin görevi bireysel bir öğretim aracı olan bilgisayarın sınıf ortamında kullanılmasını sağlayarak onu tüm sınıfın yararlanacağı bir araç haline getirmektedir.

1.5.5.8. Nokta Gösterici (Lazer pointer)

Tahtaya yazılmış veya tepegöz, slayt makinesi, vb araçlarla perdeye yansıtılmış herhangi bir yazı veya resmi öğrencilere çubukla göstermemiz gerektiğinde, bunun bazı açılardan mahsuru olabilmektedir. Öğretmen elindeki gösterme çubuğunun uzunluğuna göre göstereceği bilgiye yaklaşırken öğretmenin pozisyonu öğrencilerin her açıdan bilgiyi görmelerini engelleyebilir 'Gösterme çubuğu yerine, nokta gösterici (lazer pointer) kullanılırsa eğitim ortamını etkileyen bu tür olumsuzluklar giderilir.²⁷

---

²⁶ Köstüklü, a.g.e. s. 127-128

²⁷ Köstüklü, a.g.e. s. 129

II. BÖLÜM

ÖSYM SINAVINDAKİ TARİH SORULARININ ÖZELLİKLERİ

2.1.PARAGRAF SORULARI

Paragraf soruları, öğrencilerin tarihî olayları kavramasını, yorumlamasını ve bu konudaki hızını ölçmeye yönelik ölçme tekniklerinden biridir . Diğer yandan olayları okurken ortaya koyulacak dikkat, sorunun doğru ve hızlı yapılması üzerinde kesin bir etki sağlayacaktır. O halde paragraf sorularının ilk büyük kuralı paragrafın dikkatli bir şekilde okunmasıdır. Yani paragrafı okurken diğer soruyu düşünmek, şıkların ne olduğunu merak etmek, sorunun yanlış yapılması için atılan ilk büyük adım olur.

Paragraf sorularının okunması sırasında, bir anlamı olan, somut bir durum bildiren, olay veya kavram niteliği taşıyan bilgilerin mutlaka altı çizilmelidir. Bu işlem, paragrafı okurken bir yandan da özet çıkarma anlamına gelir. Eğer böyle yapılırsa şıklardan tekrar paragrafa döndüğümüzde, paragrafa daha kolay, kesin ve hızlı hakim olunur.

Unutulmaması gerekir ki, paragraf soruları, öğrencilerin tarihi olaylar hakkındaki bilgisini, ezberini ölçmeye yönelik soru tipi değildir. Paragrafta verilen olayın sadece paragraftaki bilgilere dayanılarak yorumlanmasını amaçlar. Paragraf dışından bilgi alarak soruyu cevaplamaya çalışırsanız, bu,yorumlama yetersizliğini ortaya koyar ve soruyu doğru cevaplayamazsınız.Örneğin size verilen paragrafta Tanzimat Fermanı'nın iki özelliği verilmiş,ancak siz Tanzimat Fermanı hakkında dokuz tane bilgiye sahipseniz, paragraf dışında kalan yedi bilginin herhangi bir tanesini paragrafın içine çekip soruyu cevaplarsanız,sorunun tuzağına düşmüş olursunuz ve yanlış yaparsınız.

Çünkü, paragraf soruları “Şu olayın nedeni, sonucu, özelliği nedir?” mantığı ile çözülemez, sadece verilen malzemeyi (bilgiyi) işleme ve ürün (yorum) haline getirme becerinizi ölçer. Paragraf sorularının hızlı ve kesin yapılabilmesi için, çoğu zaman paragraf ve şık vurgusunun alınması gerekir.

Şık vurgusu: Verilen şıktaki anlamlı bir kelime, kavram ve bazen de eylem bildiren kelime olur. Bu kelimeyi dikkate alıp, onun ne olduğunu düşünüp paragraf vurgusuna, bazen de paragrafın geneline bakılır.

Paragrafın vurgusu: Paragrafın ağırlık noktası gibidir. O paragrafın en belirgin kelimesi veya cümlesidir. Bazen bir olay vardır ki verilen paragrafta, açıkça o olayın sorulduğu anlaşılır. İşte soruyu okurken, şıkları değerlendirirken paragrafın şifresi niteliğini taşıyan bu vurgu dikkate alınmalıdır. Gerçekten de vurgu paragrafın bir çeşit şifresidir. Bunu kullanırsanız sonuca kesin ve hızlı bir şekilde ulaşırsınız Bu tür vurguları bulma çalışmalarını, ÖSS'nin örnek sorularını çözerken kolayca kavranabilecektir.

2.1.1.Paragraf Soruları

İki genel başlık altında toplanır:

- Kurallı paragraf soruları
- Kuralsız paragraf soruları

Şimdi bunların özelliklerini teker teker ele alalım.

- Kurallı paragraf soruları:

Kurallı paragraf sorularını iki temel kuralı vardır.

Bunlar:

- I. Paragrafın dışına çıkmaz.
- II. Paragraf vurgusu ve şık vurgusu alınır.

2.1.1.1.Kurallı Paragraf Soruları

Kurallı paragraf sorularında, paragrafın dışına çıkılmaması için mutlaka paragraf vurgusunun alınması gerekir. Aksi halde okuduğunuz paragrafın dışına çıkıp çıkmadığının farkına varamazsınız. Yani paragraf vurgusu bir yerde

paragrafın emniyet kemeridir, frenidir. Çünkü paragrafta sözü edilen konunun bir çok özelliğini biliyor olabilirsiniz. Ancak, soru o konunun sadece bir özelliğini vurgulamıştır. Sizin mutlaka o vurguyu bulmanız gerekir. Vurgunun bulunması durumunda, kafanız paragrafta adı geçen konunun başka özelliklerine gitmez ve sade vurguda belirtilen özelliğe kilitlenir. Vurguyu almadığımız zaman paragraf dışına çıktığınızın farkına varamazsınız. Diğer yandan paragraf vurgusunu aldıktan sonra bunun hangi şıkta uyduğunu bulamıyorsanız mutlak “şık vurgusunu”nu da almanız gerekir. Şık vurgusu, o şıkta yazan cümlelerin vurgulanan kelimesidir. Yani, o şıkkı yazan kişinin ilk düşündüğü ve kavram niteliğini taşıyan ve bir anlamı olan kelimedir. Örneğin “Ülkenin monarşik bir özelliğe sahip olması” diye yazılan bir şıkta anlamı olan iki kelime var; ülke ve monarşi. Bunlardan “monarşi”nin vurgulandığını anlamak için cümlelerin hangi kelime üzerine vurduğunu, yöneldiğini dikkate alınmalıdır. Yani burada “ülkenin” denildiği için söylem devam ediyor ve monarşi kelimesine doğru yöneliyor.

Bunu hızlı ve düşünerek yaptığınız zaman anlatımda görüldüğü kadar karmaşık olmadığı anlaşılır. Çünkü önemli olan orada nitelenen şeydir. Ülkenin monarşik özelliği nitelenmiştir ve ülke monarşik özelliğe sahiptir. Yani öğrencinin monarşinin tanımını yapıp, paragraf vurgusunda monarşi ile ilgili bir bilgi verilip verilmediğine bakması gerekir.

Kurallı paragraf sorularında, paragrafta verilen bir kavram var ve bunun tanımı yapılmış ise o tanım ile yetinmek zorundasınız. O tanım eksik ya da fazla yanlarıyla sorunun cevaplanmasında kullanılmalıdır.

a. Paragraf Sorularına Nasıl Çalışılır ?

İsterseniz öncelikle nasıl çalışmayacaksınız ona cevap vermeye çalışalım.

I. Lise kitaplarındaki olayların nedeni veya sonucunu asla ezberlemeyeceksiniz. Onları aklınızda tutmak için çaba göstermeyeceksiniz.

II. Bilgi içerikli testleri asla çözmeyeceksiniz. Bunların size bir yararı olmaz.

III. Konuları sık sık ve hızlı bir şekilde tekrar etmeyeceksiniz. Çünkü şurada ya da burada okuduklarınız zaten sorulmayacaktır. Önemli olan yöntem öğrenmektir.

IV. Olayların yorumlanacak içerik ya da sonuçları ile asla ilgilenmeyeceksiniz.

b. Paragraf Sorularına Nasıl Yaklaşılmalı?

I. Sürekli olarak paragrafları yorumlamama ve onlardan bir sonuç çıkarma çalışması yapılmalıdır. Lise kitaplarının konularını okuyup, bunların anlamlı paragraflar şeklinde dönüştürülmesi yorum, vurgu ve yeni bilgi elde etme çalışmaları yapılmalıdır.

II. Lise kitaplarındaki olayların nedeni ve sonuçlarının yorumu açık olanları saptanmalı, bunları yorumlamalı ve bunların geçmiş yıllarda ÖSS sorusu olup olmadığı araştırılmalıdır.

III. Paragraf sorusu yazılmalı ve bunlarla ilgili olan beş şık bulunmalıdır. Çünkü soruyu yazarken, soru yazma mantığını öğrenmiş olursunuz. Böylece de soruların şifresi niteliğini taşıyan vurguyu bulmayı öğrenirsiniz.

IV. Çok sayıda paragraf sorusu bulup, bunu çözmelisiniz, incelemelisiniz. Soruları önceleri vurgu bulmak için yavaş ve inceleyici bir teknikle çözmelisiniz. Unutmayınız ki rastgele ve sürekli soru çözmek işe yaramaz.

V. Paragraf sorularına daha rahat hakim olmak istiyorsanız, mutlaka gazetelerin köşe yazarlarını anlayarak ve dikkatlice okumalısınız. Bu size sadece okuduğunu anlamayı sağlar ve bir paragrafı okurken, dikkatinizin başka yerlere gitmesini engeller. Hani, paragrafı okuyan birçok öğrencinin bir şikayeti vardır:” Paragrafı okuyorum; ancak sonuna geldiğimde baş tarafı unutuyorum”. İşte bu şikayeti çok sayıda köşe yazısı okuyarak ortadan kaldırebilirsiniz.

Soru

"Misak-ı Millî'de vatanın sınırları Türk çoğunluğu temel alınarak çizilmiştir. Buna bakarak Misak-ı Millî'nin amacı için ne söylenebilir?"²⁸

- A) İmparatorluğu yaşatmak   B) Ulusal devlet kurmak
C) Uzlaşmak   D) Savaştan çekilmek
E) İslam devleti kurmak

Burada : Misak-ı Millî verilmiş; ancak onun birçok özelliğinden sadece bir tanesinin üzerinde durulmuştur. Biz sadece paragrafta verilen özellik ile yetinmek zorundayız.

Cevap: Vatanın sınırları çizilirken Türk çoğunluğu esas alındığı için "ulusal devlet" anlayışı benimsenmiştir.

Bu soruyu kuralsız paragrafta çevirelim

Soru:

Son Osmanlı Mebuslar Meclisi 28 Ocak 1920'de Misak-ı Millî kararını aldı. Bunun üzerine İtilaf Devletleri İstanbul'u işgal edip Mebuslar Meclisi'ni dağıttı. **Buna bakarak Misak-ı Millî için ne söyleyebiliriz?**²⁹

- A) İtilaf devletlerinin çıkarlarına aykırı olan bir belgedir.
B) Padişah tarafından imzalanmıştır.
C) Milletvekilleri tarafından hazırlanmıştır.
D) Ayrıntılı bir belgedir.
E) Barışçıl bir belgedir.

Şimdi Burada : Misak-ı Millî verilmiş; ancak onun herhangi bir özelliği paragrafta belirtilmemiştir. Bu durumda kuralsız paragraf sorularına ilişkin olan yöntem uygulanmalıdır. Cevap: A

²⁸ Osman Özkan, **Tarih Soru Bankası**, Elit Yayıncılık, Konya 2000, s.66

²⁹ Özkan, **a.g.e.** s. 68

Şimdi kuralsız paragraf sorularının çözüm tekniğine bakalım.

2.1.1.2.Kuralsız Paragraf Soruları

Kuralsız paragraf sorusunun kendi içerisinde bir kuralı vardır. Paragrafın dışından bilgi alınır. Peki bunu nereden anlayacağız ve paragrafın dışına nasıl çıkacağız. Eğer paragrafta verilen kavramın tanımı yapılmış ise o tanım ile yetinecek ve paragrafın dışına çıkılmayacaktır. Bunu paragraftan kolaylıkla anlayabilirsiniz hatta anlamak da gerekmez bizzat görebilirsiniz.

Paragrafta bir kavram verilmiş, fakat onun tanımı yapılmamış, bununla birlikte o kavram ile bazı olaylardan, sonuçlardan, gelişmelerden söz edilmişse, o soruyu yapabilmek için mutlaka paragrafın dışına çıkmak ve kavramın tanımını almak, sonra da paragrafta verilen olayla birleştirmek zorundasınız. Şimdi bir kurallı paragraf sorusu yazalım. Sonra da onu kuralsız paragraf şekline dönüştürelim.

Soru:

"İngiltere'de XIX. yüzyılda Liberalizm ortaya çıktı. Böylece ekonomik ve sosyal faaliyetlerde bireylere özgürlükler tanındı. **Demokratik ve özgürlükçü bir sistem benimsendi. Buna bakarak Liberalizm için ne söylenebilir?"**

Şimdi burada Liberalizm tanımı yapıldığı için verilen tanım ile yetinmek ve paragrafın dışına çıkmamak durumundasınız. Bu soruyu kuralsız paragrafa dönüştürelim ve ikisinin arasındaki farkı görelim.

Soru:

"İngiltere'de XIX. yüzyılda Liberalizmin ortaya çıkması ile birlikte çok sayıda sendika ve dernek kuruldu. **Buna bakarak aşağıdakilerden hangisini söyleyebiliriz?**

Burada Liberalizm'in tanımı yapılmadığı için kuralsız paragraf sorusu olduğunu kabul edecek ve paragrafın dışına çıkıp Liberalizmin tanımını alacaksınız.

Bunu "çok sayıda dernek ve sendika" kurulması bilgisi ile birleştireceksiniz.

Görüldüğü gibi kurallı paragraf sorusunu kurlsız paragraf sorusundan ayırmak son derece kolaydır. Bir de ÖSS 'nin sorularından örnek verelim. 1998 ÖSS'sinde gelen şu soruya bakalım.

Soru :

Haçlı Seferleri sonunda derebeylerin çoğu ülkelerine geri dönememiştir. Dönenler ise maddi güçleri kalmadığından, topraklarını, nüfuzlarını ve ordularını kaybetmişlerdir. Bu durum Avrupa'da aşağıdakilerden hangisine ortam hazırlamıştır?³⁰

- A) Toplumda eşitliğin yaygınlaşmasına
- B) Siyasi yapının değişmesine
- C) Ekonomik kalkınmanın hızlanmasına
- D) Tarımın önem kazanmasına
- E) Sınıf farklarının ortaya çıkmasına

Şimdi bu soruya dikkatle bakacak olursak paragrafta derebeylik kavramı var; ancak derebeyliğin tanımı yapılmamış, sadece derebeylerin başına gelen bazı olaylar verilmiş. Bu durumda paragrafın dışına çıkıp derebeyliğin tanımını yapmak ve bu paragraftaki olaya uyarlamak gerekir. Cevap:B dir.

---

³⁰ <http://www.osym.gov.tr/Genel/BelgeGoster> , Erişim, 14.10.2008

2.1.1.3. ÖSS’de Sorulan Örnek Paragraf Soruları ve Teknik Çözümler ³¹

ÖRNEK 1

XVI.yüzyılda Almanya’da her prens kendi kabul ettiği mezhebe tebaasını da sokma hakkına sahipti. Koyu Katolik olan Alman İmparatoru bütün tebaasını zorla Katolik yapmaya çalışınca, Protestan mezhebinden olanlar ayaklanmıştı. Almanya İçindeki bu mezhep mücadelesi bütün Avrupa’ya yayılmış; Fransızlar, Katolik oldukları halde, Almanya’daki Protestanları desteklemişlerdir.

Fransa'nın Protestanları desteklemesi aşağıdakilerden hangisine bağlanabilir?

- A) Avrupa'daki savaşlarına son vermek istemesine
  - B) Almanya'nın tek yönetim altında birleşerek güçlenmesine karşı olmasına
  - C) Protestan mezhebini resmen tanımış olmasına
  - D) Prenslerin inanç özgürlüğüne sahip olmasını onaylamasına
  - E) Topraklarında çeşitli mezheplerden insanların bulunmasına
- (1999-ÖSS)

Çözüm : Cevap "B"dir.

Burada klasik bir kurallı paragraf sorusu sorulmuş. Sorunun vurgusu "Fransızlar Katolik olduğu halde Almanya'daki Protestanları desteklemiştir." bilgisinin içerisinde.

Bu durumda Fransa'nın Almanya'ya bir kötülük yapmak istediği mantığı ortaya çıkıyor ve bu durumda cevap B olmak zorundadır.

ÖRNEK 2

Demokrasinin baş koşulu özgürlüktür. Demokrasinin işleyebilmesi için, bireylerin özgürce tavır ala-bilmeleri ve toplumsal olaylarda özgür işlemleriyle yer almaları gerekir,

Buna göre, demokrasinin işleyebilmesi için temel koşul aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bireylerin siyasi tercihlerinin farklı olması
- B) Toplumsal hayatta katılabilmenin ön plana çıkarılması
- C) Toplumsal olayların birbirini etkilemesi
- D) Toplumda farklı inançlara sahip insanların bulunması
- E) Toplumun farklı alt kültürlerden insanları kapsamaması

(1999-ÖSS)

Çözüm : Cevap "B"dir.

³¹ <http://www.osym.gov.tr/Genel/BelgeGoster> , Erişim, 14.10.2008

Burada bir kurallı paragraf sorusu ile karşı karşıyayız.

Ancak sorunun "temel koşul" yönlendirmesi ile sorulmuş olduğuna dikkat ediniz. Çünkü bunun gibi olan sorularda, beş şıkkın tamamı az ya da çok, sorunun cevabı olabilecek özelliğe sahiptir. Ancak bunlardan sadece biri daha çok cevap niteliğini taşır.

Bu soruda genellikle "A" şıkkını işaretleyen öğrenci çoğunluktadır. Peki neden "A" cevap olmaz? Çünkü sorunun vurgusu bireylerin toplumsal olaylara katılımıdır. Oysa "A"nın vurgusu "Siyasi tercih"tir. Toplumsal hayata katılım siyasi tercihten daha genel bir olaydır. Bu 'durumda da cevap "B" dir.

ÖRNEK 3

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin oluşturulması ile ilgili taslakta, adı ne olursa olsun Ankara'da toplanacak meclisin dışında, üyelerini padişahın seçtiği bir Ayan Meclisi'nin de oluşabileceği tezi öne sürülmüştür; ancak bu tez üzerinde durulmamıştır. **Ayan Meclisi tezi üzerinde durulmaması aşağıdakilerden hangisine bağlanabilir?**

- A) İstanbul'un işgalini önlemek için zaman kazanmak istenmesine
- B) Ulus egemenliği ilkesinin benimsenmiş olmasına
- C) İki meclisli bir sisteme geçmek istenmesine
- D) İstanbul Hükümeti'nin karşı çıkmasından endişe edilmesine
- E) İstanbul'daki Ayan Meclisi'nin yeterli bulunmasına (1 999-ÖSS)

Çözüm: Cevap "B" dir.

Yine kurallı paragraf sorusu. Öncelikle paragrafın vurgusunu alalım.

Vurgu : "Padişahın seçtiği Ayan Meclisi'ne karşı çıkılması" dır.

Ayan Meclisi'ne padişah seçtiği için, yani halk seçmediği için, bu durum Ulusal Egemenlik ilkesine ters düşmektedir. Bundan dolayı da yanıt "B" dir.

ÖRNEK 4

Mondros Ateşkes Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin Hicaz, Yemen, Suriye ve Irak'taki kuvvetleri en yakın Anlaşma Devletleri Kumandanlığına teslim olacaktı. **Bu madde, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hangi özelliğine bir örnektir?**

- A) Osmanlı Devleti'ni güçsüz duruma düşürme
- B) Sınırlarını belli olmayan yörelerin, eski coğrafya adlarını kullanma
- C) Osmanlı Devleti'nin hukuki varlığını tanıma
- D) Osmanlı Devleti'nin müttefikleriyle bağlantısını kesme
- E) Yerel direnişleri başlatma

(1999-ÖSS)

Çözüm: Cevap "A" dır.

Bu soru kuralı paragraf sorusudur. Eğer soruyu çözemiyorsanız mutlaka paragrafın dışına çıkınız ve itilaf devletlerinin Mondros'u imzalayıp silah ve cephaneyi teslim alıp, ordumuzu dağıtmaktaki amacının ne olduğunu düşününüz. Ya da doğrudan paragraftaki kuvvet vurgusunu alınız. Bunu dağıtmanın, savunmayı yok etmek, Osmanlıyı güçsüz duruma düşürmek anlamına geldiğini düşününüz. Bu durumda cevap "A" olur.

ÖRNEK 5

Osmanlı Devleti'nde, XIX. yüzyılın ilk yarısında Müslüman nüfus ile Müslüman olmayanların nüfus oranları XVI. yüzyıldaki oranlarla aynıken, XX. yüzyılın başlarında Müslümanların oranında büyük artış olmuştur. **Bu artışta aşağıdakilerden hangisinin etkili olduğu savunulamaz?**

- A) Dış göçlerin
- B) Sınırların daralması
- C) Uluslararası antlaşmaların
- D) Savaşlarda yenilgiye uğraması
- E) Kentleşmeye yönelmesi

(1998-ÖSS)

Çözüm : Cevap "E" dir.

Öncelikle soru paragrafındaki vurgunun bulunması gerekir. Eğer paragrafı dikkatlice okuyacak olursak "nüfus oranı" yani "oran"ın en belirgin kelime olduğunu görürüz. Bir ülkedeki nüfus oranının artmasına neden olabilecek etkenleri düşünmeye başlarız. Nüfus oranı birim yüzeye düşen insan sayısı olduğuna göre göçe uğramak, doğum, toprak kaybı, nüfus oranını artırır. Bu soruda "A" şıkkındaki göç "B" ve "D" şıklarındaki toprak kaybı ve yine C şıkkındaki antlaşmalarla toprak kaybı, nüfus oranını artırıcı etkiye sahiptir. Oysa "E" şıkkında "kentleşme" den söz ediliyor. Paragrafta köyden kente göç edildiği gibi bir bilgi de yok, kentlere önem verildiğinden de söz edilmiyor.

ÖRNEK 6

Sevr Antlaşması'nın bir maddesine göre, Osmanlı uyruğundaki herhangi bir kişi, Anlaşma Devletleri'nin vatandaşlığına geçebilecek, vatandaşlık değiştirdiği tarihten itibaren kapitülasyonlardan yararlanabilecekti.

Aşağıdakilerden hangisi, bu yolla ulaşılmak istenen amaçlardan biridir?

- A) Osmanlı ekonomik hayatında daha fazla etkinlik kazanmak.
- B) Yabancıların, ülkelerine dönmelerini çabuklaştırmak.
- C) Merkezi otoriteyi korumak
- D) Osmanlı Devleti'ni azınlıklar arasında eşitlik sağlamaya zorlamak.
- E) Kapitülasyonların kapsadığı alanları artırmak.

(1998-ÖSS)

Çözüm : Cevap "A" dır.

Soru paragrafını dikkatlice okuyup vurguyu saptayalım. Vurgu "kişilere verilen kapitülasyonlar" dır. Öncelikle "B" ve "E" şıkları olmaz onu açıklayalım: "B" de yabancidan söz ediliyor. Oysa soru paragrafında azınlıklara verilen kapitülasyonlardan söz edilmiştir. "E" şikkının vurgusu ise "alan" dır. Kapitülasyonların alanı demek; eğitim, adalet, ticaret gibi alanlarda ayrıcalık vermek demektir. Oysa paragraf alandan değil, kişilere verilen kapitülasyonlardan söz ediyor. "D" neden olmaz? Çünkü kapitülasyonlardan azınlıklar değil, yabancılar yani başka ülkenin vatandaşları yararlanacaktır. Oysa "D" şikkı azınlıklardan söz ediyor.

2.1.1.4.Örnek Sorular ve Açıklamalı Teknik Çözümler³²

1. Avrupa 'da skolastik düşüncenin yıkılmasından sonra bilim ve kültür hızla yayılmaya başlamıştır. **Buna bakarak skolastik düşünce için ne söyleyebiliriz?**

- A) Skolastik düşünce bir Ortaçağ anlayışıdır.
- B) Skolastik düşünce özgürlüklere karşıdır.
- C) Skolastik düşünce Rönesans ile yıkılmıştır.
- D) Skolastik düşünce en çok İtalya'ya egemendir.
- E) Skolastik düşünce coğrafi keşiflerle yıkılmıştır.

Cevap " B " dir.

Burada kurlsız paragraf sorusunun kuralları geçerlidir. Çünkü skolastik düşüncenin özelliklerine ilişkin bir bilgi verilmemiştir. Bu durumda paragrafın dışına çıkıp; skolastik düşüncenin, özgürlükleri yasakladığı bilgisini hatırlamak gerekir.

---

³² Özkan, a.g.e. s., 83

2. İltizam sisteminin ortaya çıkmasından sonra her geçen gün güçlenen mültezimler bir süre sonra devleti dinlememeye başladılar. **Buna bakarak iltizam sistemi için ne söylenebilir?**

- A) İltizamın gelirleri hazineye gider.
- B) İltizam sistemi tarımı geriletmiştir.
- C) Mültezimler asker kökenli kişilerden oluşur.
- D) İltizam sisteminin yaygınlaşması feodal sisteme zemin hazırlamıştır.
- E) Mültezimler bağımsız devlet kurmak istemektedir.

Cevap " D " dir.

İltizam sistemi verilmiş, ancak bu sistem hakkında bilgi verilmemiş. Yani bu kuralsız paragraf sorusudur. Yine paragrafın dışına çıkıp iltizam sisteminin özelliklerini hatırlamak ve bunu paragraf vurgusuna bağlamak gerekir. Paragrafta mültezimlerin devleti dinlemediği yazılı yani derebeyliklerini ilan etmişlerdir.

3. Tanzimat Fermanının ilanından sonra Osmanlı Devleti, hızlı bir demokratikleşme sürecine girmiştir.

Buna bakarak Tanzimat Fermanı için ne söyleyebiliriz?

- A) Halka haklar tanımıştır.
- B) Padişah tarafından ilan edilmiştir.
- C) İlan edilmesine halkın katkısı olmamıştır.
- D) Dış baskı ile ilan edilmiştir.
- E) Meşrutiyet yönetimini getirmiştir.

Cevap " A " dır.

Yine kuralsız paragraf sorusu, Tanzimatın halka hak tanıdığını ve bu yönüyle de demokratikleşme olduğunu paragraf dışına çıkıp almak gerekir.

4. Fransız İhtilâlinin sonra Avrupa'da ve dünyanın bir çok bölgesinde yeni devletler ortaya çıktı ve Avrupa'nın siyasi haritası değişti. **Buna bakarak Fransız İhtilâli'nin getirdiği ilkeler için ne söyleyebiliriz?**

- A) İnsan haklarına önem vermiştir.
- B) Liberalizmi getirmiştir.
- C) Ulusçuluk anlayışını getirmiştir.
- D) Düşünce özgürlüğüne yer vermiştir.
- E) Savaşları yasaklamıştır.

Cevap " C " dir.

Yine kuralsız paragraf sorusu ve paragrafın dışına çıkıp Fransız İhtilâl ilkelerinin tanımlarını paragraftaki olaya uyarlamak gerekir. Paragraftaki bilgi ulusçuluk ilkesine uymaktadır.

5. Amasya Genelgesi ile Sivas'ta bir kongre toplanması ve bu kongreye yurdun her bölgesinden delegelerin katılması istenmiştir. Buna bakarak Amasya Genelgesi için ne söylenebilir?

- A) Direnişi ulusal hale getirmiştir.
- B) Yeni bir devlet düşüncesini ortaya koymuştur.
- C) İstanbul yönetimine karşı çıkmıştır.
- D) Mustafa Kemal lider olmuştur.
- E) Savaşı bitirmek istemiştir.

Cevap " A " dır.

Amasya Genelgesinin bir maddesi açıkça verildiği için kurallı paragraf sorusudur. Yani paragrafın dışından bilgi alınmaz. Bütün bölgeleri içine alan bir teşkilat öngördüğünden cevap A dır.

6. Montrö Boğazlar Sözleşmesine göre, Türkiye, Boğazları silahlandırabilecekti. **Buna bakarak ne söylenebilir?**

- A) Egemenlik haklarımızı sınırlandıran bir unsur ortadan kalktı.
- B) Adaların silahlandırılması yasaklandı.
- C) Boğazlar komisyonu kaldırıldı.
- D) Türkiye 'nin bölgedeki gücü ve önemi arttı.
- E) Rusya bir antlaşmaya karşı çıktı.

Cevap " D " dir.

Yine Montrö verilmiş ve bir maddesi de paragrafa koyulmuştur. Yani bu soru kurallı paragraftır. Paragrafın dışına çıkılmaz. Örneğin A -C ve E şıkları Montrö'nün özelliğidir. Ancak, bunlar başka maddelerle ilgilidir.

2.2.Yorum Kavram Soruları

2.2.1. Kavram Türü Sorular

Kavram türü sorular, soruluş yöntemleri ve ölçme teknikleri açısından dört ana başlık altında toplanabilir.

2.2.2. Klasik Kavram Sorusu

Paragrafta bir kavram verilir ve bununla ilgili olan bir özellik veya sonuç sorulur.

Bu tür sorularda kavramın tanımı verilmediği için mutlaka kavramın tanımı yapılmalıdır.

ÖRNEK :

"Demokrasi ile yönetilen bir ülkede aşağıdakilerden hangisi görülmez."

Bu tür bir soruyu cevaplamak için mutlaka, verilen kavramı, burada olduğu gibi "demokrasinin" tanımı yapılmalıdır.

Şimdi de 1997-ÖSS'de gelen bir klasik kavram sorusuna bakalım

Soru :

Laik devlet anlayışı aşağıdakilerden hangisini desteklemez?

- A) Din ve mezhep seçme özgürlüğünü
- B) Yasaların ve kuralların toplum hayatının gereksinimlerine göre düzenlenmesini
- C) Kişinin özel hayatında dindar yaşama zorunluluğunun olmasını
- D) Farklı din ve mezhepten olan insanların birlikte yaşamasını
- E) Yeni düşünce akımlarının oluşmasını

(1997-ÖSS)

Bu soruda öncelikle "Laiklik" nedir? Kavramının tanımlanmasının yapılması gerekir. Laiklik: "Din ve vicdan özgürlüğü olup, devletin vatandaşlarını yönetirken dini esas almamasıdır."

Bu tanıma göre cevap "C" dir. Çünkü laiklikte özgürlük vardır. Bu nedenle vatandaşları dinî yaşama zorlama laiklik olamaz.

2.2.3.Öncüllü Kavram Sorusu

Öncüllerde verilen olayların hangilerinin halkçılık, ulusçuluk, bağımsızlık gibi kavramlarla ilgili olduğu sorulur.

Burada yapılması gereken ilk şey, kavramın tanımını yapıp bu kavramla ilgi-si doğrudan ve açık olan öncül bulmak ve bu öncülü bulundurmeyen şıkları elemek ya da bu kavramla hiç ilişkisi olamaz dediğiniz öncülü bulunduran şıkları elemektir.

Şimdi 1998-ÖSS 'de sorulan bir öncüllü kavram sorusunu örnek olarak inceleyelim.

Soru :

Halkçılık ilkesi ile ilgili doğru veya yanlış bazı yargılar şunlardır:

- I. Cumhuriyetçilikle yakından ilgilidir.
- II. Belli bir grubun devleti anlamındadır.
- III. Milliyetçilikle bütünleşir.
- IV. Kanun önünde eşitliğin kabulü anlamındadır.
- V. Devletin resmi bir dininin olmasını gerektirir.

Bu yargılardan hangileri doğrudur?

- A) III ve V
- B) IV ve V
- C) I, II ve IV
- D) I, III ve IV
- E) II, III ve IV

(1998 ÖSS)

Bu soruda, Halkçılıkla ilgili olan yargıların bulunması istenmiştir. İlk yapılması gereken, halkçılığın tanımının hatırlanmasıdır. Halkçılık: "Bir ülkede yaşayan herkesin kanun önünde eşit olmasıdır. Halkın kendi kendisini yönetmesidir."

Bu tanıma göre işaretlenecek şıkta mutlaka I ve IV olmak zorundadır.

I ve IV nolu öncülü bulandırmayan şıklar denirse D ve C şıkları kalır. "C" de II nolu öncül var. Burada yazan eşitlik anlayışına aykırı olduğu için "V" de elenir. Cevap "D" olur.

Bu soruyu bir de olmayacak olandan hareketle yapmak istersek, Halkçılık eşitlik anlamına geldiğine göre, eşitlik anlayışına hiç uymayan II ve V nolu öncülleri bulandıran A, B, C ve E şıkları elenir.

Kalan "D" şıkkı doğru cevap olur.

2.2.4.Çapraz Kavram Sorusu

Bu tür kavram sorularında en az iki ya da daha çok kavramın birbirleri ile olan ilişkileri sorulur. Çapraz kavram sorularında verilen kavramların tamamının tanımı yapılır ve kavramların benzeyen ya da farklı olan yanları dikkate alınarak soru cevaplanır.

Şimdi 1998-ÖSS sınavında sorulan bir çapraz kavram sorusunu inceleyelim.

Soru :

"Demokrasinin tam ve en belirgin hükümet şekli cumhuriyettir."

Aşağıdakilerden hangisi Atatürk'ün bu görüşüne uygun cumhuriyet yönetiminin bir özelliği değildir?

- A) Egemenliğin ulusa ait olması
- B) Yönetenlerin yasalara bağlı kalması
- C) Yönetilenlerin tümünün mecliste temsil edilmesi
- D) Yönetenlerin belli bir süre için seçilmesi
- E) Yönetilenlerin, tüm eylem ve işlerinde serbest olması

(1998 - ÖSS)

Bu soruda demokrasi ve cumhuriyetin ortak özellikleri sorulmuştur. Burada her iki kavramın tanımı yapıp, tanımların benzer bir noktada birleştirilmesi gerekir.

Cumhuriyet ve demokraside, halkın yönetimi bu tanıma uyar. Oysa "E" şıkkı monarşilerde görülen bir özelliktir. Cevap "E" dir.

Bu sorunun şıklarına dikkatlice bakacak olursak, sorunun yoğun bir kavram bilgisi istediğini görürüz. Bunun gibi soruları kolay, hızlı ve kesin yapmanın şartı kavramların açıklamalarının yapılmasıdır. Kavramların açıklımı; kavramın içinde bulunan diğer bilgilerdir. Daha açık bir ifade ile o kavramla ilgili olan muhtemel şıklara açıklım bilgisi denir. Bu açıklamaları kitabımızda veriyoruz. Lütfen çok dikkatli bir şekilde okuyunuz ve öğreniniz.

2.2.5.Paragraf Kavram Soruları

a. Klasik Paragraf Kavram Sorusu

Paragraf kavram sorularının bir türünü, paragraf soruları bölümünde anlatmıştık. Bir kez daha özetleyecek olursak: Paragraf kavram sorularında eğer kavramın tanımı verilmiş ise paragrafın dışına çıkılmaz, o tanım ile yetinilir. Ancak kavramın tanımı yapılmamış ve sadece o kavram ile ilgili bir olay anlatılmış ise, kavramın tanımını yapmak için paragrafın dışına çıkılabilir.

b. Olay Kavram Soruları

Soru paragrafında, siyasî, askerî veya ekonomik bir olaydan söz edilir; bunun hangi kavramla ilgili olduğu sorulur.

Şimdi 1997-ÖSS 'de sorulmuş olan bir olay kavram sorusunu inceleyelim.

Soru :

Kurtuluş Savaşı döneminde İstiklal Mahkemeleri, Büyük Millet Meclisi'nin salt çoğunluğunun oyu ile milletvekilleri arasından üç üye seçilerek kurulurdu.

Bu kuruluş biçimi TBMM'nin o dönemdeki yetkilerinden hangileri ile ilgilidir?

A) Yasa yapma	B) Hükümet kurma
C) Yargılama	D) Savaş ve barışa karar verme
E) Ekonomik gereksinimleri karşılama	(1 997-ÖSS)

Şimdi bu soruda verilen olayın hangi kavram ile ilgili olduğu sorulduğu için olay kavram sorusunun olduğunu görüyoruz. Olayda, milletvekillerinin mahkeme üyesi olması yargılama işine baktıkları anlamına gelir. Bu nedenle de cevap "C" dir. Olay kavram sorularında bazen bütün şıklar kavramlardan oluşur. Bu durumda her kavramın tanımını düşünülüp paragraf ile olan ilişkisi bulunmaya çalışılır.

c. Karar Kavram Soruları

Bu tür sorularda ya Atatürk'ün bir sözü (veya bir düşünürün, liderin, devlet adamının bir sözü olabilir) ya da kongrede, mecliste alınan bir kararın yorumlanması ve yorumun hangi kavramla ilgili olduğunun bulunması istenir.

Şimdi 1997-ÖSS'de sorulmuş olan bir karar kavram sorusunu inceleyelim.

Soru :

Erzurum Kongresi'nde "Millî Meclisin derhal toplanmasına ve hükümet işlerinin Meclisin denetimi altında yürütülmesine çalışılacaktır." kararı alınmıştır.

Bu karar aşağıdakilerden hangisini gösterir?

- A) Ulus egemenliğine önem verildiğini
- B) Anayasada değişiklik yapılması gerektiğini
- C) Hükümet üyelerinin meclis içinden seçildiğini
- D) İstanbul Hükümeti' nin Anlaşma Devletlerine tepki gösterdiğini
- E) Milletvekili seçimlerinin yenilenmesi gerektiğini

(1997-ÖSS)

Bu soruda görüldüğü gibi Erzurum Kongresi'nde alınan bir kararın yorumlanması ve hangi kavramla ilgili olduğunun bulunması istenmiştir. Burada kararın vurgusunun alınması gerekir. Vurgu : Meclis'tir. Eğer bir yerde meclis varsa egemenlik de ulustadır. Bu nedenle cevap "A" dır.

Birde 1999-ÖSS sınavında gelen bir KARAR KAVRAM sorusuna bakalım.

Soru :

Atatürk, "Bizim halkımız çıkarları birbirinden farklı sınıflardan değil; aksi-ne, varlıkları ve çalışmalarının sonuçları birbirine lazım olan sınıflardan ibarettir." demiştir.

Atatürk bu sözüyle, halkçılık ilkesinin hangi özelliğini vurgulamıştır?

- A) Halkın, dayanışma ve işbirliği içinde olması
  - B) Halkın kendi geleceğine karar vermesi
  - C) Halkın, çalışma özgürlüğünün olması
  - D) Halkın, yasalar karşısında eşit olması
  - E) Devletin halka hizmet götürmesi
- (1999-ÖSS)

Soruda, halkçılık ilkesinin Atatürk'ün dilinden bir tanımlaması yapılmış ve bu tanımlamanın halkçılığın hangi özelliği ile ilgili olduğu sorulmuştur.

Burada "A" şıkkında dayanışma ve işbirliği vurgusunu alıp, paragrafa bakmak gerekir. Paragrafta "çalışmaları birbirine lazım olan sınıflar" ifadesi şık vurgusuna uyduğu için, cevap "A" dır.

Kavram ve Tanımlar³³

Egemenlik : "Karar verme ve söz hakkına sahip olma yetkisidir." Bir yerde karar verme yetkisi kimde ise egemenlik de ondadır. Devlet bir konuda özgürce karar alıp uygulayabiliyorsa, egemenlik haklarını da kullanabiliyor demektir. Demokrasilerde, egemenlik ulusa aittir. Yani, yönetme ve karar verme yetkisi milletindir. Bu ulusal egemenlik demektir. Bu da milletin kendi kendisini yönetmesi anlamına gelir. Millet, kendi kendisini, meclislere seçtiği milletvekilleri aracılığıyla yönetir. Milletvekilleri, mecliste millet adına oy kullanır ve meclisin aldığı karar da milletin kararı sayılır.

O halde, ulusal egemenliğin olduğu yerde oy kullanma hakkı ve meclis, olmak zorundadır. Bunu şöyle formüle edebiliriz :

---

³³ Özkan, a.g.e., s.,84

Karar = Egemenlik = Yönetme Hakkı ; yani karar verme hakkı kimde ise egemenlik ondadır. Egemenlik kimde ise yönetme ondadır. Buradaki eşitlik matematikteki bildiğimiz eşitliğin değerindedir.

Ulusal İrade : Bu kavram da egemenlik kavramının devamı niteliğindedir. İnsanlar iradelerini, egemenlik hakları sayesinde ortaya koyabilirler. Ulusal irade, halkın istek ve görüşleridir. Eğer egemenliği ulusa (halka) verirsen onlarda iradelerini kullanarak şu veya bu kararın alınmasını sağlarlar. Egemenlik ve ulusal irade kavramı iç içedir.

Ulusal iradenin gerçekleşmesi için şunlar gereklidir:

- Halkın serbestçe hiçbir baskı altında kalmadan oy kullanması gerekir.
- Meclisin hiçbir baskı ve etki altında kalmadan karar alması gerekir.

Meclise veya oy kullanan halka baskı yapılırsa ulusal irade gerçekleşmez.

Bağımsızlık : Bu kavramın özel tanımı, "bir ülkenin, işgal altında olmaması" ya da "bir devletin başka devletlerin egemenliği altına girmemesidir." Bağımsız olan devlet içeride ve dışarıda özgürce karar verir. Bağımsızlığa saygı denildiğinde, genellikle iç işlere karışmama, uluslararası alanda alınacak kararlara müdahale etmemedir.

Bir devletin bağımsız olması için şunlar gereklidir:

- İşgal altında olmamak
- Hiçbir devletin egemenliği altında olmamak
- Manda ve himaye altında olmamak
- Ekonomik olarak hiçbir devlete bağlı olmamak. Yani kapitülasyonun olmaması, Düyun-ı Umumiye'nin olmaması

Evrensellik : Bir olay veya olgunun bütün dünyayı veya bir çok toplumu etkilemesidir. Evrensel olan bir olay, başka toplumları da etkiler. Örneğin, Fransız

İhtilâli getirdiği ilkelerden özellikle "milliyetçilik" ile birçok toplumu etkilediği için evrenseldir. Türk Devrimi de sömürgeciliğe başkaldırı anlamında diğer ulusları etkilediğinden, evrenseldir.

Monarşi : "Bir kişinin kayıtsız şartsız egemenliğidir." Buna "Mutlak Monarşi" de denir. Meclis olmaz, halkın yönetime katılımı yoktur. Kanunları genellikle kral, padişah ve imparator gibi ünvanlar alan devlet başkanları yapar.

Oligarşi : "Ülkeyi bir zümrenin yönetmesidir." Örneğin; belli sayıdaki zenginlerin veya aydınların veya askerlerin yönettiği sistemler. (Yalnız bu genel bir tanımlamadır.)

Demokrasi : Ülkeyi yönetme hakkının millete ait olduğu ve halka bir çok özgürlüklerin tanındığı, çok partili sistemlerin geçerli olduğu, baskı yönteminin uygulanmadığı, tek anlayışın kabul ettirilmeye çalışılmadığı sistemlerdir.

Demokrasi ile ilgili diğer şemalar

- Halka en geniş şekilde hak ve özgürlüklerin tanınması
- Çok partili düzen (Liberal demokrasi)
- Halkın yönetime ortak olması
- Bağımsızlık, özgürlük, eşitlik gibi kavramların benimsenmesi

Cumhuriyet : Bir devlet biçimidir. Cumhuriyette esas olan ilk öge, devlet başkanının belli bir süre için seçilerek iş başına gelmesidir. Ayrıca cumhuriyette yasa koyan meclisin de seçilmesi gerekir. Ayrıca herkese seçme ve seçilme hakkının tanınması da şarttır.

Dikkat: "Demokrasi" ve "Cumhuriyet" kavramlarının karıştırılmaması gerekir. Her demokrasiyi benimsemiş devlette, genellikle Cumhuriyet vardır. Ancak, her cumhuriyeti benimsemiş devlet demokrasiyi benimsemiş olmaz. Çünkü demokrasilerde çok partiden ziyade anlayışa, siyasi görüşe kadar herşey serbest olmalıdır. Örneğin : Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı'nı halkın seçtiği kişiler

belirlediği için gerçekten Cumhuriyet vardır, ancak tek parti meclisi benimsedikleri için demokrasi yoktur.

Meşrutiyet : Krallık ve padişahlık gibi rejimlerde, halkın yönetime az veya çok katılımıdır. Kralın yanında meclisin olduğu sistemlere "Meşrutiyet" denir. Yalnız, Meclisi, mutlaka halkın seçmesi gerekir.

Anayasa : Bir devletin dayandığı temel ilkeleri ve devletin kuruluşunu, organlarını belirten kurallar bütünüdür.

Güçler Birliği : Yasama, yürütme ve yargının tek organda veya tek elde toplanmasıdır. TBMM, yürütmeyi Meclis Hükümeti Sistemi, yargıyı da İstiklâl Mahkemeleriyle kendisinde toplamıştır.

Medeniyetçilik : Daha çok, "dünyanın diğer toplumları ile olan uyumu, ilişkiyi" ifade eder. "İleri ulusları örnek alma" anlamı da çıkartılabilir. Medeniyetçilik, ulusa özgü olmayıp, uluslararası niteliğe sahiptir.

Medeniyetçilik vurgulu sorularda şunlara dikkat edilmelidir:

- Medeniyetçiliğin önce dünya devletleri ile olan ilişkilerimizi düzenleme anlamına geldiğini düşünüp, soruyu cevaplamaya çalışınız. Şıklarda bununla ilgili bir yenilik bulamazsanız, medeniyetçiliğin çağdaşlaşma anlamına geldiğini düşünüp, soruyu ona göre cevaplayınız. Yani medeniyetçilik akla gelince önce Avrupa ile ilişki, sonra çağdaşlaşma gelmelidir.

Cumhuriyetçilik : Egemenliğin halka verilmesidir. Ulusal iradenin üstün tutulmasıdır. Halkın kendi kendisini yönelmesidir. Demokrasinin temel ilkelerinden biridir.

Cumhuriyet kavramı ile ilgili şemalar

- Halkın kendi kendisini yönetmesi
- Devlet başkanının halk tarafından seçilmesi

- Egemenliğin halka ait olması
- Karar verme yetkisinin halka ait olması

Milliyetçilik : Önce ÖSYM'nin 1986'da yaptığı tanıma bakalım :

"Her ulusun kendi devletini kurup kendi isteğine göre, kendisini yönetmesi milliyetçiliktir." Bu tanım aynı zamanda, Fransız İnsan Hakları Bildirgesi'nin de milliyetçilik tanımıdır.

Lise inkılâp tarihi kitabının milliyetçilik tanımı ise : "Ait olduğu milletin varlığını sürdürmesi ve yüceltmesi için diğer bireylerle birlikte çalışmaya, bu çalışmayı ve bilinci diğer kuşaklara da yansıtmaya milliyetçilik denir" şeklindedir.

Millet : Aynı toprak parçası üzerinde yaşayan , ortak bir geçmişe, kültüre, kader birliğine ve ortak bir gelecek hedefine sahip olan insanlardır. (Tanım, lise inkılâp tarihi kitabından alınmıştır.)

Dikkat: Milliyetçiliği, daha açık olarak şöyle niteleyebiliriz milletin kendi yetenekleri, kültürü ve olanakları çerçevesinde kendi değerlerini kabul ettirmek ve mutlu yaşamak amacıdır. Türk Milliyetçiliğinin hedefi, Türk'ün her alanda yükselmesi ve yücelmesidir, (Lise ders kitabı tanımıdır.)

Halkçılık : Bir milleti oluşturan, çeşitli mesleklerin ve toplumsal grupların içinde bulunan insanlara halk denir. Bu bakımdan halkçılık ilkesi, hem Cumhuriyetçilik, hem de Milliyetçilik ilkesinin zorunlu sonucudur. Halkçılık ise; millet içindeki çeşitli insan gruplarının çıkarına ve yararına bir siyaset izlenmesi, halkın kendi kendini yönetmeye çalışmasıdır.

Millet, halktan oluştuğu için "her milletin kendi devletini kurup, kendi kendisini yönetmesi" milliyetçiliğin olduğu kadar halkçılığın da tanımıdır. Bunun aynı zamanda Cumhuriyetçiliğin tanımına da benzediğine dikkat ediniz.

Halkçılık ilkesinin uygulanması, ayrıca, toplumda hiç kimsenin diğer kişilerden üstün olmaması ve kanun önünde kesin eşitliğin kabulü anlamına da gelir. Gerçek

halkçılıkta, hiçbir toplumsal gruba, zümreye ayrıcalık tanınmaz. Atatürk, Halkçılıkla sınıfsız bir toplum yaratmaya çalışmıştır.

Kısaca Halkçılık, halkın kendi kendisini idare etmesidir. Egemenliğin, halka ait olmasıdır.

Devletçilik: "Dar anlamda devletçilik", devletin doğrudan doğruya ekonomik alana müdahalesi anlamına gelir. "Geniş anlamda devletçilik" ise, devletin sosyal, kültürel ve daha birçok alana müdahalesidir.

Biz dar anlamda devletçiliği ele alacağız : İzmir İktisat Kongresi'nden sonra (1923 - 1933 yılları arasında) devlet ekonomiye doğrudan müdahale etmedi.

Bu dönemde özel kesimi sanayi kurmaya teşvik etmek için kredi ve teknik eleman sağlandı. Alt yapı hizmetlerine önem verildi. Ancak sanayileşmede yeterince başarılı olunamayınca, 1933'te "Planlı ve Devletçi Ekonomi Politikası" benimsendi. Yalnız, Rusya'dan alınan bu sistem biraz değiştirildi. Bizdeki devletçilik anlayışı; devletin her şeyi yapması şeklinde değil, sadece büyük yatırımlar ve önemli hizmetlerin devlet eliyle yapılmasıdır. Daha doğrusu, özel kesimin yapamadıklarının devlet eliyle yapılmasıdır.

Devletçilik ilkesi, batılılaşma hareketi ile ilgili değildir. (Dar anlamda devletçilik)

Laiklik: Devlet düzeninin ve hukuk kurallarının dine değil, akla ve bilime dayandırılması, ancak kimsenin de dini inancına ve vicdan hürriyetine karıştırılmamasıdır.

Laiklik; toplumun hassas olduğu bir konu olduğundan, Türk devleti aşama aşama laikleşmiştir.

1928'de Anayasa'dan "devletin dini İslamdır" hükmü çıkartılınca da laik devlet düzenine geçilmiş oldu.

Kısaca Laiklik; Devletin dine, dinin de devlet işlerine karıştırılmamasıdır.

İnkılâpçılık: İnkılâp, bir toplumun önemli kurumlarını kısa bir süre içinde değiştirip, kendisini yenileştirmesi atılımıdır. İnkılâpçılık, yapılan bütün yenilikleri sürdürme ve geliştirme azmidir.

Türk toplumunun, gelişen ve sürekli değişim içerisinde olan toplumlara ayak uydurması, çağın gerisinde kalmaması için benimsenmiştir. Atatürk'ün akılcılığı ile ilgilidir.

Medeniyetçilik: İki anlama gelir:

I- Dünya devletleri ile ilişkiyi, uyumu ifade eder.

II- Çağdaşlaşma, modernleşme anlamına gelir.

Burada dikkat etmeniz gereken nokta, medeniyetçilik sorularını cevaplarken öncelikle şıkların arasında Türkiye'nin, Avrupa devletleri ile olan ilişkilerini düzenleyen bir olay arayınız. Eğer böyle bir olay-yenilik yoksa bu defa, şıkların arasında çağdaşlaşmayı arayınız. Sakın ha, bunun tersini yapmayınız! Yani medeniyetçiliği önce çağdaşlaşma olarak düşünüp şıkların arasında böyle bir yenilik aramayınız. Son kez uyardımda yarar olacak “Medeniyetçilik”.

- Önce dünya ile ilişki

- Sonra çağdaşlaşma anlamına gelir.

Teokrasi: Devletin dini kurallara dayanılarak idare edilmesidir. Teokratik yönetim biçimlerinde din kuralları toplum ve devleti idare etmek için anayasa olarak kullanılır.

Teokratik Egemenlik

Ülkeyi idare etme yetkisinin tanrıdan alındığına ve egemenliğin kaynağının millet olmayıp Tanrı olduğuna dayanan yönetim anlayışıdır. Teokratik egemenlik anlayışı, Fransız İhtilâli'nin getirdiği ulusal egemenlik anlayışı ile geçerliliğini yitirmiştir.

Burjuva Sınıfı

Şehirde oturan ve ticaretle uğraşan zengin sınıf. Daha çok Avrupa toplumlarında karşımıza çıkar. Haçlı Savaşları ve Coğrafi Keşifler neticesinde artan ticari faaliyetler, burjuva sınıfını güçlendirirken, toprağa dayalı zenginlikleri olan Feodal beylerin (senyörler) gücünü azaltmıştır.

İhtilâl

Mevcut düzenin (Cumhuriyet, saltanat vb.) zor kullanılarak yıkılmasıdır. İhtilâl, devrimin zorunlu ve ilk aşamasıdır. Mevcut düzenin yıkılması ile ihtilâl sona erer ve yıkılanın yerine yenisini kurma aşaması, yani devrim başlar.

Devrim

İhtilâl neticesinde yıkılan düzenin yerine yeni ve ileri bir düzen kurulmasıdır ya da bir devletin dayandığı temel ilkelerin ve toplumun yaşam düzeninin hızla değişmesidir.

Kısacası Devrim bir düzen kurma aşamasıdır.

Islahat

Mevcut düzene ve devletin temel yapısına dokunulmadan yapılan, yüzeysel değişikliklerdir. Örneğin: Saltanatı kaldırmadan padişahın yetkilerin halk karşısında kısıtlanması gibi. Yenilik ve Reform da ıslahat anlamına gelir.

Evrım

Bir toplumun yavaş yavaş değişmesidir. Yöneticilerin yeri ve zamanı geldiğinde yenilik yapmasıyla yüzyıllar süren bir değişim yaşanır. Bir toplumun evrim yoluyla değişmesi için eğitim düzeyinin yüksek ve sorunlarının az olması gerekir. Örneğin, İngiltere evrimleşerek, toplum ve devlet düzenini oluşturmuştur.

İrtica

İhtilâl neticesinde kurulan düzenin eski ve geri (ilkel) olmasıdır. Örneğin

Osmanlı tarihinde görülen 31 Mart Olayı meşrutiyeti yıkıp monarşiyi getirmek istediği için bir irtica hareketidir.

Hükümet Darbesi

Sadece ülkeyi yöneten kişilerin zora dayanılarak değiştirilmesidir. Hükümet darbesinde düzene dokunulmaz, sadece yönetimdeki kişi değiştirilir.

Örneğin, Osmanlılarda 1913 yılında gerçekleşen Bab-ı Âli Baskını sadece sadrazamı değiştirdiği için bir hükümet darbesidir.

Sanayi Devrimi

El tezgahları ile üretimden, buhar gücü ve makine ile üretime geçilmesidir. Öncelikle bilgi ve sermaye birikimine sahip olan İngiltere'de başladı ve diğer ülkelere de yayıldı. Hammadde ve pazar ihtiyacının artmasına neden olduğu için sömürgeciliği hızlandırdı ve dünyayı paylaşma mücadelesi başladı.

Özerklik

İç işlerinde serbest, dış işlerinde merkeze bağlı olmak. Özerlik verilen ulus, iç politikada her türlü kararı alır ve uygular. Ancak dış ülkelere temsilci gönderemez, onlarla ilişki kuramaz.

İmparatorluk

Birden çok milleti içine alan büyük sınırlara ulaşmış olan devlet.

Emperyalizm

XX. yüzyılda karşımıza çıkan imparatorluk şeklidir. Sınırlar ötesi ülkeleri ekonomik , askeri ve idari güce dayanarak sömürme şeklidir. Sanayi devrimi ile ortaya çıkan I. Dünya Savaşı ile yaygınlaşan bir anlayıştır. Örneğin, ABD ve İngiltere bir emperyalist devlettir.

Kapitalizm

Kapitalist bir ülkede ekonomik faaliyetler serbesttir. Devletin ekonomiye müdahalesi yoktur. Piyasadaki fiyatlar arz ve talebe (mal miktarı ve alıcı sayısı) göre kendiliğinden oluşur. Kapitalizm ekonomisi liberalizmin zorunlu sonucudur.

Liberalizm

Kelime anlamı özgürlüktür. Bir ülkede ekonomik ve siyasi faaliyetlerin özgürce yerine getirilmesidir.

Ekonomik Liberalizm : Kapitalizm anlamına gelir.

Liberal Demokrasi : Bir ülkede birden çok siyasi görüş ve partinin bulunması

Meclis Hükümeti: Yasama, yargı ve yürütmenin meclis tarafından yerine getirilmesidir. Yani meclis hem kanunları yapar, hem kanunları uygular, hem de kanunlara uygunluğu yargı yoluyla denetler.

Özellikleri

- Başbakan olmaz. Meclis başkanı hükümetin de başkanı sayılır.
- Hükümeti meclis kurar. Yani bakanlar, millet vekilleri arasından tek tek oylama ile seçilir.
- Bakanlar mutlaka milletvekili olmak zorundadır.
- Olağanüstü hükümet şeklidir.
- Bakanlar meclis başkanının gösterdiği adaylar arasından oylama ile seçilir.

Manda ve Himaye

Manda, kelime anlamı olarak vekalet etme anlamına gelir. Kendi kendisini idare etme yeteneğinde olmayan toplumların başka bir devlet tarafından idare edilmesine denir. Başka bir devletin egemenliği altına girmek anlamına geldiğinden doğrudan doğruya bağımsızlığa aykırıdır.

Kapitülasyon

Bir devletin başka bir devlete ekonomik, siyasi, kültürel ve adli ayrıcalıklar vermesidir.

Kapitülasyon kavramı denince ilk akla gelen bir devletin kapitülasyon verdiği devletten gümrük vergisi almamasıdır. Bu uzun vadede ekonomik bağılılık yarattığından, bağımsızlığın ortadan kalkmasına neden olur.

Düyun-ı Umumiye

Kelime anlamı, genel borçlardır. Yabancı devletlerin Osmanlılar üzerinde ekonomik ve mali denetim kurmasıdır. Osmanlı devleti ilk dış borcu, yüksek faizlerle 1854 yılında Abdülmecit zamanında aldı. Bu paraların savurganca kullanıp borçlanmaya devam etti. 1881 'de II. Abdülhamit zamanında Avrupalılara, borçlarımızı ödeyemeyeceğinizi bildirdik. Bunun üzerine Avrupalılar orman, maden, tuzla ve bazı vergi kaynaklarımıza el koydular. Duyun-u Umumiye Osmanlı Devleti'nin tam anlamıyla sömürge olduğunun kanıtıdır.

Komünizm

Sanayi Devrimi'nin getirdiği sorunlar ve işçi sınıfının sömürülmesine karşı çıkan bir akımdır. İlk kez Rusya'da I. Dünya Savaşı sırasında kuruldu. (1917)

Özellikleri :

- Her şey halk adına devletin denetimindedir.
- Özel mülkiyet yoktur.
- Tek parti ve siyasi görüş vardır.
- Katı bir devletçi anlayış vardır.

Dikkat: Yukarıdaki tanımlama sadece lise eğitim anlayışına ve kapsamına uygun olarak verilmiş olup: buradaki tanımlamanın yetersiz olduğunu kabul edelim.

Faşizm

İlk kez İtalya'da 1. Dünya savaşından sonra ortaya çıktı. Temel felsefesi "Her şey devlet içindir, hiçbir şey devlete karşı ve devlet dışında değildir" şeklindedir.

Özellikleri

- Devlet her şeyin üstündedir.
- Baskıcı devlet şeklidir.
- Tek parti ve siyasi görüş vardır.

Nasyonel Sosyalizm (Nazizm)

Almanya'da ortaya çıktı. Toplum adına devleti ön plana çıkartan, faşizme benzeyen tek partili ve siyasi görüşlü bir sistemdir. Baskıcı devlet anlayışını temsil eder.

Ümmetçilik

Birden çok milleti veya insanları din duygusuna göre bir arada tutan anlayıştır. Ümmetçilikte, kişilerin şu veya bu milletten olması önemli olmayıp, inandıkları din önemlidir. Bu yönüyle ümmetçilik ulusçuluk anlayışına ters düşer. Ümmetçilik anlayışı Fransız İhtilâlinin getirdiği Ulusçuluk ilkesinin etkisiyle geçerliliğini yitirmiştir.

Panislavizm

- Rusların Slav ve Ortodoksları birleştirmek ve Akdeniz'e açılmak sömürge yollarını ele geçirmek istemesi.

-Bu politikadan Akdeniz'i elinde bulunduran İngiltere ve Fransa, rahatsız olmaktaydı.

-Ayrıca Slav ve Ortodoksların çoğunu egemenliğinde bulunduran Osmanlı Devleti ve Avusturya- Macaristan da bu politikaya rahatsızdı.

2.2.6. ÖSS’de Sorulan Örnek Yorum – Kavram Soruları ve Teknik Çözümler³⁴

ÖRNEK 1

Cumhuriyetin kurulmasından sonra gerçekleştirilen, Millî eğitimle ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır;

- I. Durmaksızın daha çağdaş ve daha doğruya yönelilmesi
- II. Okuryazar olmayan birey bırakmamak ülküsüyle eğitim yatırımları yapılması
- III. Halkın kendi kendini yönetmesinin bir erdem olduğu düşüncesinin eğitimle yaygınlaştırılması

Bu uygulamaların Atatürk İlkeleriyle ilişkisi aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

I	II	III
A) İnkılapçılık	Cumhuriyetçilik	Devletçilik
B) İnkılapçılık	Devletçilik	Cumhuriyetçilik
C) Cumhuriyetçilik	İnkılapçılık	Devletçilik
D) Devletçilik	Cumhuriyetçilik	İnkılapçılık
E) Devletçilik	İnkılapçılık	Cumhuriyetçilik

(1999 – ÖSS)

Çözüm : Cevap “B” dir.

Burada öncüllü kavram sorusu ile karşı karşıyayız.

Teknik Çözüm: Eğer birinci öncülün “İnkılapçılık” ile ilgili olduğunu saptadıysanız, başta İnkılapçılığı bulundurmeyen şıkları elerseniz “A” ve “B” kalır. Halkın kendi kendisini yönetmesi bilgisini veren üçüncü öncül de Cumhuriyetçilik ile ilgilidir. Bu durumda cevap “B” dir.

ÖRNEK 2

"Bu inkılap, sözcüğün ilk anda akla getirdiği ihtilâl anlamından ileride, ondan daha geniş bir değişmeyi dile getirmektedir." **Atatürk'ün bu sözleriyle Türk inkılabına yüklediği anlam aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Kendiliğinden değişme ve gelişme
- B) Bir isyan sonucu değişme
- C) Köklü bir değişiklik getirme
- D) Bazı kurumları değiştirmeden koruma
- E) Ulusal özellikleri sürdürme

(1998-ÖSS)

Çözüm : Cevap "C" dir.

Burada çapraz kavram sorusunun kuralları geçerlidir. İnkılap ve İhtilâl kavramının tanımı yapılmalıdır.

İhtilâl: Mevcut düzeni yıkmak. **İnkılap :** Yıkılan düzenin yerine ileri bir düzen kurmaktır,

Bu da köklü bir değişiklik yapma anlamına geldiği için cevap "D" dir.

³⁴ <http://www.osym.gov.tr/Genel/BelgeGoster> , Erişim, 14.10.2008

ÖRNEK 3

Aşağıdakilerden hangisi "Türkiye Devleti yalnız TBMM tarafından temsil olunur." ilkesi doğrultusundaki gelişmelerden biri değildir?

- A) Ankara Antlaşması'nın TBMM tarafından onaylanması
- B) Osmanlı Hükümeti varken TBMM' nin yeni bir hükümet kurması
- C) Osmanlı Hükümeti' nin Lozan' a çağırılması üzerine TBMM nin saltanatı kaldırması
- D) TBMM' nin Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey başkanlığında bir heyeti Moskova ya göndermesi
- E) Londra Konferansı'na Osmanlı Hükümeti ile TBMM Hükümeti'nin birlikte katılması

(1997-ÖSS)

Çözüm : Cevap "E" dir.

Burada bir karar kavram sorusu ile olay kavram sorusu karıştırılarak sorulmuştur. Yani paragrafta verilen kararın hangi olayla ilgili olduğu sorulmuştur.

Bunun gibi sorularda öncelikle kararın vurgusu alınmalıdır.

Vurgu "yalnız TBMM" dir. Oysa "E" şıkkında Londra Konferansı'na TBMM, Osmanlı ile birlikte katılmıştır. Bundan dolayı cevap "E" şıkkıdır.

ÖRNEK 4

Toplumsal ve siyasal alandaki gelişmelerin evrenselleşmesi, bu gelişmelerin başka toplumların da gereksinimlerine cevap vermesine bağlıdır.

Aşağıdakilerden hangisi bu düşünceyi destekleyen bir örnek değildir?

- A) Osmanlı Devleti' nde veraset sisteminde değişiklik yapılmasıyla, Osmanlı padişahları içinde yaşça en büyük olanın padişah olması, Fransız İhtilâlinin getirdiği milliyetçilik ilkesinin imparatorlukların dağılmasına neden olması
- B) Amerikan Bağımsızlık Savaşının dünyaya yeni bir yönetim şekli olan demokrasiyi getirmesi
- C) Fransız İhtilâli'nin getirdiği milliyetçilik ilkesinin imparatorlukların dağılmasına neden olması.
- D) 1848 ihtilalleriyle anayasal rejimlerin yaygınlaşması,
- E) Endüstri Devrimiyle dünyada yaşam düzeyinin değişmesi

(1997-ÖSS)

Çözüm : Cevap "A" dır.

Burada klasik bir yorum kavram sorusu sorulmuştur. Evrensel nitelik taşımayan, yani başka toplumları etkilemeyen olay sorulmuştur. "A" şıkkında Osmanlı Devleti'nin bir iç sorunu verildiği için cevap "A" dır.

ÖRNEK 5

Aşağıdakilerden hangisi Atatürkçülükle bağdaşmaz ?

- A) Kalkınmada aklın ve bilimin rehberliğini temel alma
- B) Yönetimi ulus egemenliğine bağlı tutma
- C) Ekonomik kalkınmayı yabancı sermayeye dayandırma
- D) Ülkenin bağımsızlığını koruma
- E) Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma

(1997-ÖSS)

Çözüm : Cevap "C" dir.

Burada klasik kavram sorusu sorulmuştur. "Atatürkçülük" bir kavramdır. Bunun gibi soruları cevaplarırken, Atatürk'ün bütün özelliklerini ve yaptıklarını gözönüne getirmek gerekir. Atatürk, bağımsızlığa aykırı olan "Ekonomik kalkınmayı yabancı sermayeye dayandırmaya" benimseyemez. Bu durumda cevap "C" dir.

ÖRNEK 6

Amasya Genelgesi'nin aşağıdaki hükümlerinden hangisi, Türk İnkılabı'nın evrensel nitelik taşıdığına bir göstergesidir?

- A) Vatanın bütünlüğü tehlikededir.
- B) İstanbul Hükümeti, üzerine aldığı görevi yerine getirememektedir.
- C) Ulusun bağımsızlığını ulusun azim ve karar kurtaracaktır.
- D) Delegelerin seçimi ulusal bir sır olarak gizlenmelidir.
- E) Sivas'ta ulusal bir kongrenin tez elden toplanması kararlaştırılmıştır.

(1996-ÖSS)

Çözüm : Cevap "C" dir.

Burada yine klasik kavram sorusu ile karşı karşıyayız. Öncelikle evrensel kavramının tanımının yapılması gerekir.

Evrensel: Başka toplumlara da etkileyen olaylara denir.

Türk Devrimi bağımsızlık ilkesi ile Afganistan, Hindistan ve Cezayir gibi ülkeleri de etkilediği için evrensel niteliktedir. Bundan dolayı da bağımsızlık kavramını içeren "C" doğru cevaptır.

2.2.7.Örnek Sorular ve Açıklamalı Teknik Çözümleri³⁵

1. Aşağıdakilerden hangisi Halkçılık ilkesine uygun bir girişimdir?

- A) Saltanatın kaldırılması
- B) Medeni Kanun'un kabulü
- C) Halifeliğin kaldırılması
- D) Uluslararası saat sisteminin kabulü
- E) Hiyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkartılması

Cevap B'dir.

Hemen Halkçılık kavramının tanımını yapalım.

Halkçılık : Millet içerisindeki çeşitli grupların çıkarına ve yararına bir siyaset izlenmesidir. Herkesin kanun önünde eşit tutulmasıdır.

³⁵ Özkan, a.g.e., s.91

Şimdi bu tanıma benzeyen girişimi bulalım.

- A. Saltanatın kaldırılması, Ulusal Egemenlik ve Ulusçuluk ilkesi ile ilgili bir girişimdir.
- B. Medeni Kanun : Toplumun kadın - erkek, Hıristiyan - Müslüman her kesimini kanun önünde eşit konuma getiren bir girişimdir. Bu yönüyle Halkçılığın tanımına uyuyor.
- C. Halifeliğin kaldırılması Laiklik aşamalarından biridir.
- D. Uluslararası saat sisteminin kabulü, medeniyetçilikle ilgilidir. Yani dünya ile olan ilişkilerimizi düzenlemek amacıyla kabul edilmiştir.
- E. Hıyanet-i Vataniye Kanunu, 29 Nisan 1920'de asker kaçaklarını önlemek ve ayaklanmaları bastırmak amacıyla çıkartıldı.

O halde cevap B'dir.

2. Mustafa Kemal, egemenliği ulusa vermek için aşağıdakilerden hangisini öncelikle gerçekleştirmek istemiştir?

- A) Millî cemiyetleri birleştirmek
- B) Temsil kurulunu oluşturmak
- C) Yeni bir meclis açmak
- D) Düzenli ordu kurmak
- E) Yeni bir anayasa hazırlamak

Cevap C'dir.

Burada Ulusal Egemenlik kavramı ile karşı karşıyayız. O halde, doğru cevaba ulaşabilmek için bunun tanımını yapalım. Ulusal Egemenlik kabaca, egemenliğin ulusta olmasıdır. Yani, ulusun kendi kendisini yönetmesidir. Ulus nasıl yönetime ortak olur Bunun için bir meclis gereklidir, ö halde, Ulusal Egemenliğin en önemli ön koşulu halkın seçtiği bir meclisin ülkeyi yönetmesidir. Şimdi bu tanımlamayı kafamızdan hızla geçirdikten sonra şıklara bakalım. Hangisi buna uyuyorsa o doğru cevaptır.

Pratik Çözüm : Ulusal Egemenliğin gerçekleşmesi için mutlaka meclisin gerekli olmasından dolayı C şikkındaki "yeni bir meclis açmak" doğru cevaptır.

DİKKAT : Meclis, Ulusal Egemenlik, Ulusal İrade, Cumhuriyet, demokrasi kavramlarının birbirine bağlılığına dikkat ediniz. Meclisli bir soruda, cevabın Ulusal Egemenlik olması kaçınılmaz olduğu gibi, ulusal egemenlikli bir soruda da cevabın meclisli olması kaçınılmazdır.

3. "Milleti yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır." hükmü ile en açık biçimde aşağıdakilerden hangisi kabul edilmiştir?

- A) Halkçılık
- B) Devletçilik
- C) Medeniyetçilik
- D) Millî Egemenlik
- E) Laiklik

Cevap E'dir.

Bu bir yorum sorusu olduğu için öncelikle soru kökünü bulup onun üzerinde düşünelim. Soru kökü "Milleti milletin kendi kararının kurtarması"dır.

Şimdi bu ne demek, onu saptayalım : Kurtuluş konusunda kararı millet verecek deniliyor. Yani Sevr benzeri bir antlaşmanın kabul edilip edilmemesi, vatan için savaşılıp savaşılmaması kararını millet verecektir. Daha açık bir ifadeyle karar verme yetkisi milletindir. Şimdi bu tanıma uyan şıkkı arayalım
Pratik Çözüm : Karar verme yetkisinin halkta olması bizi Ulusal Egemenlik ilkesine götürmelidir. Bu durumda E şıkkındaki Millî Egemenlik doğru cevaptır. Bir de diğer şıklara bakalım :

- A. Halkçılık : Daha çok kanun önünde eşitliği ifade eder.
- B. Laiklik : Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamına gelir,
- C. Devletçilik : Devletin ekonomik hayata doğrudan müdahalesidir.
- D. Medeniyetçilik : Çağdaş ülkelere uyum sağlamaktır. Dünya ile ilişkileri ifade eder. (Bu tanım test tekniğine uygun bir tanımdır.)
- E. Millî Egemenlik : Yönetime milletin (ulusun)egemen olmasıdır.

4. TBMM 23 Nisan 1920'de Ankara'da açıldıktan sonra İstanbul Hükümeti ve işgalciler bir dizi ayaklanma çıkartıp meclisi ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır. İstanbul Hükümeti ve işgalciler böyle davranmakla aşağıdakilerden hangisini ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır?

- A) Ulusal iradeyi
- B) Laik devlet düzenini
- C) Çağdaşlaşmayı
- D) Temsil kurulunu
- E) Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini

Cevap A'dır.

Soru metninde "Meclis" kelimesi geçtiği için öncelikle bunun işlevini düşünmemiz gerekir.

Meclis : Millet adına karar veren ve egemenliği kullanan bir organdır. Millet, üyelerini seçimle belirler ve meclisin verdiği karar ulusun iradesini yansıtır. Ulusun kararı sayılır.

Pratik Çözüm : Soru kökünde "Meclis" olduğu için öncelikle şıklar arasında, Ulusal Egemenlik, Ulusal İrade, Cumhuriyet ve demokrasi gibi kavramları aramamız gerekir. Bunlardan biri yoksa o zaman soruyu başka açıdan cevaplamak gerekir. A şıkkında "Ulusal İrade" olduğu için doğru cevap A'dır. Diğer şıkların meclis kavramı ve işlevi ile bir ilişkisi yoktur.

5. Aşağıdakilerden hangisi Misak-ı Milli'nin yasal bir belge olmasını sağlamıştır?

- A) Mustafa Kemal tarafından hazırlanması
- B) Vatanın sınırlarını belirlemesi
- C) Kapitülasyonları reddetmesi
- D) Osmanlı Mebuslar Meclisince benimsenmiş olması
- E) Türklerin çoğunlukta olduğu bölgeleri belirlemesi

Cevap D'dir.

Soru kökünde "Yasal" kavramı geçiyor. O halde önce bunun tanımını yapalım.

Yasallık : İlk bakışta yasalara uygunluk olduğu anlaşılıyor. Yalnız yasal olmak mevcut düzen ve kurallara uygunluğu da ifade eder. Halkın çoğunluğunun onayladığı kurumlarca benimsenen şeyler yasaldir. Yasallık, Meşruluk kavramı ile karıştırılmamalıdır. Meşruluk; bir şeyi, halkın doğrudan doğruya benimseyip tanmasıdır.

Yasallık ise; daha çok, düzenin kurallarına uygunluğu ifade eder. Örneğin; Anadolu ihtilâli ilk başladığında yasal değildir. Çünkü ; Osmanlıların mevcut yasaları böyle bir şeyi kabul etmez. Ancak bu hareket başından beri meşrudur. Çünkü; halkın büyük çoğunluğu bu hareketi desteklemiştir.

Pratik Çözüm : Bu durumda; Misak-ı Milli'nin yasal bir belge olması için, Osmanlı kurumları tarafından onaylanmış olması gerekiyor. D sıkkındaki "Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin benimsemesi" ifadesinden dolayı cevap D'dir. Çünkü Osmanlı Meclisi'nin bunu onaylaması ile Misak-ı Milli yasa hükmünde bir belge olmuştur. Aynı zamanda bu, Millî Mücadele'ye yasal dayanak da olmuştur.

6. Devletçilik ilkesi ile ulaşılmak istenen hedef aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Türk kültürünü yaygınlaştırmak
- B) Sınırların güvenliğini sağlamak
- C) Kısa sürede sanayileşmek
- D) Kapitülasyonları kaldırmak
- E) Demiryollarını Millîleştirmek

Cevap C'dir.

Soru metnindeki "Devletçilik" kavramının tanımını yapmakla işe başlayalım. **Devletçilik** : Devletin ekonomiye doğrudan müdahalesidir. Halkın elinde yeterli sermaye bulunmaması nedeniyle büyük yatırımların ve önemli hizmetlerin devlet eliyle yapılması için benimsendi.

Şimdi şıklara bakalım :

Kültürden söz ediyor. Oysa devletçilik ekonomik bir kavramdır. A'yı eliyoruz.

Sınırların güvenliği askeri bir kavramdır. Bu nedenle devletçiliğe uymuyor. B elenir.

D. Sanayileşmek, devletçiliğin tam karşılığıdır. C'yi elemiyoruz.

Kapitülasyonlar, devletçilik gibi ekonomik bir kavramdır ancak, kapitülasyonlar Lozan Antlaşması ile kaldırıldığı için, devletçiliğin hedefi olamaz. D'yi de eliyoruz.

E. Demiryolları daha önceki yıllarda millileştirildiği gibi zaten devletçilikle de doğrudan bir ilişkisi yoktur. E de elenir. Bu durumda cevap C'dir.

Pratik Çözüm : Devletçilik ekonomi ile ilgili olduğundan A, B, ve E'yi eliyoruz. Cevapı C ve D arasında bulmaya çalışıyoruz. Kapitülasyonlar daha önce kalktığı için D'yi de eleyip, cevabı C olarak saptıyoruz.

Devletçiliğin 1933 yılında benimsenmesinden sonra Bir ve İkinci Beş Yıllık Planlarla sanayileşme alanında önemli adımlar atıldı. Bu dönemde, demir çelik fabrikası, elektrik santralleri kuruldu. Tekstil alanında önemli mesafeler katledildi.

2.3.Genel Kural Soruları

Genel kuralların işletilmesi ile çözülecek olan sorular daha çok yorum türü sorulara dahildir. Bundan da anlaşıldığı üzere bu tür sorular ÖSS'de daha çok gelmektedir. Bu tür sorularda yapılacak olan şey, tarihin bazı genel kurallarını iyi öğrenip bunlar şıklara uygulamaktır.

“Tarih biliminde genel kurallar vardır” diye bir kalıp ortaya koymak hemen hemen olanaksızdır. Genel kural dediğimiz şey, birbirine yakın ve birbirinin devamı niteliğinde olan olaylar arasındaki bağıntıyı karmaşık olmaktan çıkartıp sadeleştirmektir. Bunu yaparken, olayların neden - sonuç bağıntısını iyi kurmak gerekir. Örneğin, bir yerde Cumhuriyet varsa, orda halka seçme ve seçilme hakkının olması kaçınılmazdır. İşte bizim "tarih genel kuralları" dediğimiz şey, kaçınılmaz olan bu neden - sonuç bağıntısıdır.

Tarih genel kurallarını saptamamız ve bunları sizlere aktarmamız belki bir çok sorunun altından kalkmanıza yardımcı olacaktır. Ancak sizlerin lise tarih kitaplarına mutlaka çalışmanız ve olayların periyodik bağıntısına dikkat etmeniz gerekir. Periyodik bağıntıdan kastettiğimiz şey, bir olayın her toplum ve her çağda hemen hemen aynı sonucu meydana getirmesidir. Örneğin vergilerin ağırlığı, her toplumda ve her çağda az veya çok oranda halkın ayaklanmasına yol açmıştır. Osmanlılara bakalım: Vergilerin ağır olması başka nedenlerin de katılımı ile Celâli İsyânlarını ortaya çıkartmıştır. Fransa'ya bakalım : Fransız İhtilâli'nin birçok nedeni vardır. Bunlardan biri de vergilerin ağırlığıdır. İşte Osmanlı ve Fransız vergisinin ağırlığı aynı sonucu, iç ayaklanmayı ortaya çıkartmıştır. Periyodik bağıntıdan kastımız budur. Şimdi mutlaka öğrenmeniz gereken genel kuralları aktaralım.

2.3.1.Genel Kurallar

Türk İnkılabının Bazı Yeniliklerinin Sonraya Bırakılma Nedeni :

Eğer, Türk İnkılabının bazılarının "Neden sonraya bırakıldığı" tarzında bir soru gelirse, buna öncelikle "Kamuoyunun böyle bir yeniliğe hazır olmadığı" açısından

cevap vermeye çalışırız. Demek ki, Türk Devrimi'ndeki yeniliklerin yavaş yavaş yapılma nedeni, halkın böyle topyekün bir yenilik hareketine hazır olmamasıdır.

Ortamın hazır olmamasının nedeni, halkın cahil ve eğitimsiz olmasıdır. Mustafa Kemal'in saltanat yanlılarının desteğini de almak istemesidir.

Dikkat : Devrim ile yenilik kavramları birbirine benzer gibi görünmekle birlikte aralarında, farklılıklar vardır.

Devrim : Yeni bir düzen oluşturmak için yapılan yeniliklerin tamamını ifade eder.

Yenilik ise, düzeni değiştirmek için yapılan tek tek değişikliklerdir. Örneğin : Saltanatın kaldırılması bir yeniliktir. Ancak, Mustafa Kemal'in yaptığı bütün yenilikleri bir araya getirdiğinizde ise ortaya Türk Devrimi kavramı çıkar.

Hukuken Tanıma- Resmen Tanıma :

Bir devletin bir devleti Hukuken tanınması demek, onunla görüşmesi, onu muhatap kabul etmesidir. Eğer, bir devletin resmi temsilcisi başka bir devletin resmi temsilcisi ile görüşürse "Sizi tanıyoruz" gibi bir antlaşma imzalamasalar dahi birbirlerini hukuksal alanda tanımış olurlar. Resmen tanıma olayının olması içinse iki devletin birbirlerini tanıdıklarını gösteren bir antlaşma imzalamaları gerekir.

Örneğin : İtilaf Devletleri, Yeni Türk Devletini hukuksal alanda ilk defa Londra Konferansı ile tanıdılar. Ancak resmen tanımaları Lozan Antlaşması ile olmuştur.

Hukuken Sona Erme - Fiilen Sona Erme :

Hukuken var olmak, soyut yönü ağır olan bir kavramdır. Başkent, devlet başkanı ve hükümet gibi kuruluşlar bir devletin hukuken var olduğunun kanıtıdır. Bir devletin başkanı ve hükümeti olduğu sürece ondan hukuken var diye söz edilir, bunların ortadan kalkması hukuken sona ermesi anlamına gelir.

Fiilen sona erme ise, bir devletin topraklarının işgal edilmesidir. Çünkü bir

devletin fiili varlığı topraklardır.

Osmanlılarda Yeniliklerin Yapılmasında Etkili Olan Olay :

“Osmanlılarda yapılan yenilik hareketlerine hangisinin etkisi yoktur?” gibi bir soru gelirse şu genel kural hiç unutulmamalıdır : Osmanlılarda hiçbir yenilik hareketi halkın isteği ile yapılmamıştır. Yeniliklerde, halkın katkısı yoktur. Osmanlı yenilikleri, padişah ve yenilikçi kadrolar tarafından tepeden inme yapılmıştır.

Fetihler : Fetheden devletin kültürünü, sanatını, siyasi ve sosyal yapısını etkiler. Yani, fetihleri sadece toprak ve ganimet açısından ele almamak gerekir. A devleti, B devletini fethederse A, B' nin sanatını, siyasi yapısını vs. alır.

Ayrıca , deniz kenarlarına doğru yapılan fetihlerdeki ana amacın ticareti ele geçirmek olduğu unutulmamalıdır.

Başında birçok güçlü adamın bulunduğu Derebeylik Sistemi ortaya çıkar. Bu, ülkenin parçalanmasına, yıkılmasına neden olur.

Demek ki merkezin bir adamı, merkez kadar güçlenirse ülke çabuk yıkılır.

Meclis : Meclis, halkın yönetime katılımıdır. Meclisin olduğu yerde şu kavramlar da olur : "Oy kullanma (seçme seçilme) Cumhuriyet, Demokrasi, Ulusal İrade, Ulusal Egemenlik, halkın yönetime katılımı, halkın söz sahibi olması."

Meclisli soruları cevaplarırken bunlara özellikle dikkat etmek gerekir.

Kralın Gücü - Kilisenin Gücü - Derebeylerin Gücü Arasındaki İlişkiler

Kralın gücünü artıran olaylar, kilise ve derebeylerin gücünü azaltır. Ya da tersinden düşünürsek, kilise ve derebeylerin gücünü azaltıcı olaylar kralların güçlenmesine yol açar.

Örneğin : Coğrafi Keşifleri yapan kralların güçlenmesi kiliseyi zayıflattı. Haçlı Savaşlarında kilise ve derebeylerin güçlerini yitirmesi, kralların güçlenmesine neden oldu.

Kültürel Olaylar : (Rönesans- Reform - Matbaa -Kağıt vs.)

Genel olarak kültürel olaylar, kültürel sonuç doğurur. Daha doğrusu kültürel olayların doğrudan doğruya çıkardığı ilk sonuç kültürel dir. Yalnız, kültürel olmayan olaylar da kültürel sonuç ortaya çıkartabilir, Örneğin : Coğrafi Keşifler, Rönesans'ın doğması üzerinde etkili oldu. İtalya Savaşları, Rönesans'ın diğer ülkelere de yayılması üzerinde etkili oldu.

Merkezi Otorite - Derebeylik İlişkisi:

Eski çağlarda merkezi otorite ordu ve iyi bir yönetimle sağlanırdı. O halde ordunun ve yönetimin bozulması merkezi otoriteyi de zayıflatır. Merkezi otoritenin zayıflaması durumunda, merkezin bazı adamları, valileri, ordu komutanları vb. merkez kadar güçlenir ve böylece ülkedeki merkezi yönetim zayıflar.

Sanayileşme :

Ticaretin yaygın ve gelişmiş olması elde fazla paranın birikmesine, yani sermaye birikimine neden olur.

Sermaye birikimi de bilgi birikimi ile birleşince bir ülkede sanayileşme hareketi başlar.

Tersinden düşünelim : Bir ülkede sanayi yoksa sermaye de yoktur. Sermaye yoksa ticaret de gelişmemiştir.

O halde, ticareti öldüren ve sermaye birikimini engelleyen olaylar (kapitülasyonlar gibi) aynı zamanda sanayileşmeyi engelleyen olaylar durumundadır.

Demokratikleşme hareketi :

Osmanlılardaki bir ıslahat hareketinin demokratikleşme hareketi olup olmadığını anlamak için halka hak tanıyıp tanımadığına bakarız . Eğer, halka çeşitli haklar tanınmış ise demokratikleşme hareketidir.

Dikkat : Sened-i İttifak, padişahın yetkilerini kısıtlamakla birlikte halka değil

de sadece birkaç derebeyine hak tanıdığı için özünde bir demokratikleşme hareketi değildir.

Halkın Yönetime Katılımı :

Bir yerde halkın yönetime katılımı var mı, yok mu? Bunu anlamak için, halka oy kullanma yani seçme ve seçilme hakkının tanınıp tanınmadığına ve meclisin bulunup bulunmadığına bakarız. Oy kullanma, seçme, seçilme ve meclis varsa yönetime katılma da vardır.

Dikkat: Osmanlı tarihinde ilk meclis 1876, halkın ilk defa yönetime katılımı da yine aynı meclis ile I.Meşrutiyet döneminde (1876) oldu. Demek ki, 1876'dan önceki hiçbir olay halkı yönetime ortak etmemiştir.

İç İsyanlar :

İlkçağ , Ortaçağ ve Yeniçağ'da iç isyanlar genel olarak şu nedenlerden çıkmıştır.

- Merkezi otoritenin zayıflaması
- Ordunun bozulması
- Vergilerin ağırlığı
- Maliyenin bozulması
- Yönetimin kötü olması

Dikkat : Burada verilen nedenlerin dışında da isyanlar üzerinde etkili olan birçok özel neden olabilir. Bunlar sadece her çağ ve her toplumda görülen isyanların ortak nedenidir.

Genel Olarak Devletlerin Yıkılış Nedenleri :

Özellikle ilk ve ortaçağdaki devletlerin hemen hemen hepsinin yıkılışında ortak olan nedenler şunlardır :

- Yönetimin bozulması
- Ordunun bozulması
- Maliyenin bozulması
- Vergilerin ağırlığı
- İç isyanlar

Ulusçuluk İlkesi :

Ulusçuluk ile ilgili sorularda hangisinin ulusçuluk hareketi olduğunu anlamak için şu üç ölçütü kullanacağız :

1- Bağımsızlık: Yani ulusların bağımsız olup kendi devletini kurmak istemesi ulusçulukla ilgilidir.

2-Ulusal Egemenlik ile ilgili olan yenilikler ulusçulukla ilgilidir. Örneğin, TBMM'nin açılması, Saltanatın kaldırılması vb.

3- Kültürel İnkılaplar (harf inkılabı hariç) ulusçuluk ile ilgilidir, Örneğin Tevhid-i Tedrisat, Türk Dil Kurumunun açılması vb.

Dikkat : Harf inkılabı 1980 ÖSYM sorusuna göre ulusçulukla ilgili değildir. Bunun gerekçesi de yeni harflerin latin harfi niteliğinde olması, ulusumuzla ilişkisinin olmaması demektir.

Halkçılık İlkesi :

Halkçılık ile ilgili sorularda, neyin halkçılıkla ilgili girişim olduğunu anlamak için şu iki ölçütü kullanacağız.

1- Toplumsal eşitlik getiren, yani kadın - erkek, Hıristiyan - Müslüman eşitliği getiren yenilikler halkçılıkla ilgilidir. Örneğin, Medeni Kanun

2- Halkın kendi kendisini idare etmesi

3- Halkın çıkarına olan yenilikler halkçılıkla ilgilidir. (Halkın çıkarından kasıt, devletin ekonomik olarak zarar görmesine rağmen halkın bu yenilikten ekonomik olarak kazanç elde etmesidir.) Örneğin, Aşar vergisinin kaldırılması.

Kültürel İlerleme :

İlkçağ'da , ticaret yolları üzerinde bulunan devletler kültür ve medeniyette ileri gitmiştir. Kolonicikle uğraşan devletler de kültür olarak ilerlemiştir. Örneğin, İyonyalılar.

Monarşi İle İlgili Genel Kural :

Monarşilerde merkezi otoriteyi ordu sağlar. Ordu bozulursa merkezi otorite bozulur, merkezi otorite bozulursa iç isyan çıkar, bölünme olur, derebeylik ortaya çıkar.

Maliye İle İlgili Genel Kural :

Maliye, devletin geliri ve gideridir. Geliri artırıcı, gideri azaltıcı olaylar maliyeyi iyileştirir.

Geliri azaltıcı, gideri artırıcı olaylar ise maliyeyi bozar.

Dikkat : Gelir; ordunun bozulması, ganimetin azalması, Tımar sisteminin bozulması, Kapitülasyonlar nedeniyle azalır.

Gider saray masraflarının artması, savaşların uzaması nedeniyle artar. Bu durumda da maliye bozulur.

Sosyal Sınıflar Genel Kuralı

Eğer bir toplumda ticaret, tarım, sanayi (üretim) belirli kişi veya grupların elinde toplanırsa orada sosyal sınıflar meydana gelir. Soru metninde yukarıda verilen uğraşların belirli grupların elinde toplanması ile ilgili bir bilgi verilip bunun sonucu sorulursa, bunun sınıf farkı yaratacağını, sınıf farkının da uzun vadede iç çatışmalara, sınıflar arası mücadeleye yol açacağına ve o ülkede yine bunlara bağlı olarak bu tür

olayları düzene koymak için kanun çalışmalarının olacağına dikkat edeceksiniz.

Sınırların Genişlemesi Genel Kuralı

Bir devletin sınırlarının genişlemesi aşağıdaki durumları meydana getirir.

- Devlet birden çok milleti içinde barından bir imparatorluk haline gelir.
- Bu milletlerden bazıları zaman zaman isyan eder.
- Ülke idaresinin kolaylaşması için eyalet sistemi kurulur.
- Sınırlar genişleyince eski kanunlar yetersiz kalır ve yeni kanunlar çıkartılır.
- Eski devlet teşkilatına ek olarak yeni bir devlet teşkilatı oluşturulur. Yeni kurumlar meydana getirilir.
- Fethedilen ülkelerin kültürlerinden etkilenilir.

Siyasi Başarı Genel Kuralı

Siyasi başarı bir antlaşma imzalamak ve bu antlaşma ile bazı haklar elde etmektir. Askeri başarı denilen savaşların sonunda imzalanan antlaşmalar, siyasi başarının göstergesi olur.

Siyasi başarı vurgulu soruları cevaplarırken mutlaka bunun başarılı bir antlaşma olduğunu düşününüz.

Laiklik Genel Kuralı

Laiklik vurgulu soruları cevaplarırken, yani Atatürk'ün yaptığı • yeniliklerin hangisinin laiklikle ilgili olduğunu saptarken şu yöntemleri uygulayınız:

-Doğrudan doğruya dinin bir anlama gelen (tabi dini devlete karıştıran) bir kuruluşu ortadan kaldırmak laiklikle ilgilidir. Örneğin, tarikat bir din örgütüdür, kaldırılması laiklikle ilgilidir.

- Yapılan yenilik eğer içerik olarak din ile ilgili (din işleri devlet işinden ayırmakla ilgili) bir düzenleme getirmişse bu laiklikle ilgilidir. Örneğin Tevhid-i Tedrisat Kanunu eğitimimizi dinsel yöntemlerden kurtardığı için laiklikle ilgilidir.

Dikkat ediniz!

- Din ve devlet işlerinin ayrılması vurgusu ile gelen soru laiklikle ilgilidir.
- Din ve vicdan özgürlüğü tanıyan olaylar laiklikle ilgilidir.

Dikkat ediniz !

Laiklikle ilgili bir girişim, çağdaşlaşma ve bazen de ulusçulukla ilgilidir.

İç İşlere Müdahale Genel Kuralı

Başka bir devlet ülkemizde yaşayan vatandaşlarımıza veya kurumlarımıza karışırsa iç işlerimize müdahale etmiş olur. İç işlere müdahalenin olduğu yerde de bağımsızlık ve egemenliğe müdahale olur.

Vatandaş : Ülkemizde yaşayan Hıristiyan, Müslüman herkese denir. Yani Osmanlı nüfus kağıdını taşıyan herkes Osmanlı vatandaşıdır. Örneğin, ülkemizdeki Rumlara, Rusya'nın karışması, iç işlerimize karışması anlamına gelir. Bu da bağımsızlık ve egemenliğimize müdahale demektir.

Kurum : Ülkemizdeki ordu, hükümet, meclis vs. onlardan birine başka bir devletin karışması, iç işlere, bağımsızlığa ve egemenliğe müdahale anlamına gelir.

Dikkat ediniz!

Eğer soru metninde vatandaş veya kurumlarımıza karışma anlamına gelen bir olay verilir ve bunun ne anlama geldiği sorulursa şıklarda iç işlere müdahale veya bağımsızlığa müdahale veya egemenliğe müdahale gibi bir olayı arayınız.

Hangisi bağımsızlık, egemenlik veya iç işlere müdahale anlamına gelir diye bir soru sorulursa şıklarda, vatandaşımıza veya kurumlarımıza müdahale anlamında olan bir şikkı arayınız.

Devletçilik Genel Kuralı

Devletçili vurgulu sorularda öncelikle şu kuralları dikkate alınız:

- Devletçilik daha çok ekonomik kavramdır. Sorunun cevabı da bu yönde olur.
- Devletçilik, devletin ekonomiye doğrudan müdahalesidir. Basit bir cümle kuracak olursak, devletin fabrika ve işletme kurmasıdır.
- Liberal ekonominin zıttıdır. (Liberal ekonomi devletin ekonomik faaliyetlere karışmamasıdır.)

Ulusal Egemenlik-Ulusal İrade Genel Kuralı

Soru metninde ulusal egemenlik veya ulusal irade kavramları varsa şıklarda şunlar aranır :

- Halkın oy kullanması
- Halka seçme ve seçilme hakkının tanınması
- Halkın yönetime katılması
- Meclis

Dikkat ediniz!

Bu genel kuralda verilen ulusal irade, ulusal egemenlik, oy kullanma, seçme - seçilme hakkı, meclis, demokrasi, cumhuriyet kavramlarından biri soru metninde ise diğerleri şıklarda olur.

Bağımsızlık genel kuralı, bağımsızlığa aykırı olan olaylar şunlardır :

- Kapitülasyonlar
- Manda ve Himaye
- Duyun-ı Umumiye

- İç işlere müdahale

Dikkat ediniz!

Soru metninde herhangi bir açıdan devletimizi başka bir devlete bağımlı kılan bir olay verilirse bunun bağımsızlığa aykırı olduğunu düşünürüz.

Kültürel Etkileşim Genel Kuralı:

Kültürlerin birbirlerinden etkilenmesi için iki kültürün birbiriyle teması şarttır. Kültürel temas üç şekilde olur: Göç, savaş (fetih), ticaret. Bunların olduğu yerde kültürel etkileşim de vardır.

TBMM' nin Siyasi Başarıları Üzerinde Etkili Olan Olaylar Genel Kural

Bir antlaşmadan önceki TBMM' nin içeride ve dışarıda otoritesini arttıran, onun güçlendiği anlamına gelen, ona puan kazandıran her olumlu olay, antlaşma üzerinde etkilidir. Yani TBMM' nin o antlaşmadan önce kazandığı savaşlar imzaladığı antlaşmalar, bastırdığı isyanlar o antlaşma üzerinde etkilidir.

Örneğin, isyanın çıkıp devam ediyor olması olumsuz bir olay olduğundan o antlaşmadan önceki bir olay olsa dahi o antlaşma üzerinde etkili olamaz. İsyanı bastırmak ise olumlu olduğundan o antlaşmadan önceki bir olay ise antlaşma üzerinde etkilidir.

2.3.2.ÖSS’de Sorulan Örnek Genel Kural Soruları ve Teknik Çözümleri³⁶

ÖRNEK 1

Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan aşağıdaki değişikliklerden hangisi, toplumsal hayattaki uygulamalarda, aynı konuda var olan farklılıkları ortadan kaldırma amacına yönelik değildir?

- A) Medreselerin kapatılması
- B) Şer’i mahkemelerin kaldırılması
- C) Tek dereceli seçim sistemine geçilmesi
- D) Miladi takvimin kabul edilmesi
- E) Ölçülerde metre sisteme geçilmesi

(1999-ÖSS)

Çözüm : Cevap "C" dir.

Burada Atatürk dönemi yeniliklerinin genel bir Özelliği sorulmuştur. İkiliklerin eğitim, adalet, toplum, ekonomik kavramlar gibi alanlarda olduğu düşünülecek olursa A, B, D ve E şıkları ikilikleri ortadan kaldırma amacına yöneliktir. Oysa seçim sisteminin ikilik vurgusu ile bir ilişkisi yoktur. Bundan dolayı cevap "C" dir.

ÖRNEK 2

Atatürk 1925 Ağustosunda yaptığı Kastamonu-İnebolu gezisinde halkı başı açık olarak selamladı. Elindeki başlığın adının şapka olduğunu söyledi; sağlık açısından, ekonomik ve estetik açılardan şapkanın yararlarını anlatarak onu halka tanıttı. Fesler atıldı. Şapka kullanımı kısa sürede yurda yayılmaya başladı. Arkasından, 25 Kasım 1925 'te "Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun" çıkarıldı.

Bu durum Türk İnkılaplarıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisinin bir göstergesidir?

- A) İnkılapların birbirini tamamlar nitelikte olduğunun
- B) İnkılapların, bazı engellemelerle karşılaştığının
- C) İnkılapların yapılmasında bazı geleneklerin dikkate alındığının
- D) Siyasi inkılaplara daha çok önem verildiğinin
- E) İnkılaplar yapılırken gerekli ortamın hazırlandığının

(1999-ÖSS)

Çözüm : Cevap "E" dir.

Burada "Türk Devrimi'nde yeniliklerin aşama aşama yapılmasının nedeni" ile ilgili bir genel kural söz konusudur.

Atatürk, halka cahil ve eğitimsiz olduğu için yenilikleri, ortam hazır oldukça ya da bunu kendisi hazırlayarak gerçekleştirmiştir. Bundan dolayı cevap "E" dir.

³⁶ <http://www.osym.gov.tr/Genel/SinavSorulari/pdf> , Erişim, 14.10.2008

ÖRNEK 3

II. Mahmut döneminde yapılan aşağıdaki reformlardan hangisi, doğrudan devlet otoritesinin güçlendirilmesine yönelik bir uygulama değildir?

- A) Devlet yönetimine bakanlık usulünün getirilmesi
- B) Memurların can ve mal güvenliğinin sağlanması
- C) İlköğretimin zorunlu hale getirilmesi
- D) Polis ve posta teşkilatlarının kurulması
- E) Yenilik hareketlerine karşı çıkan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması

(1999- ÖSS)

Çözüm : Cevap "C" dir

Burada merkezi otorite genel kuralı geçerlidir.

Merkezi otorite : Devletin, ülkenin her kesimini ve ülkedeki herkesi yönetme gücüne sahip olmasıdır. A, B, D ve E şıklarında verilen bilgiler devletin güçlenmesini sağlayıcı etkenlerdir. Oysa, ilköğretimi zorunlu kılmak, bir eğitim politikası olup devletin güçlenmesini sağlayıcı bir etkiye sahip değildir. Bundan dolayı cevap "C" dir.

ÖRNEK 4

Aşağıdakilerden hangisi, ilk TBMM 'nin otoritesinin güçlendiğinin bir göstergesi değildir ?

- A) İstanbul Hükümeti 'nin yaptığı ve yapacağı işleri yok sayması
- B) Vatana ihanet edenler için yasa çıkarması
- C) Yasama, yürütme yetkilerinin kendinde toplaması
- D) Üyeleri arasında gruplaşmaların olması
- E) Vergi oranlarının artırılması

(1996-ÖSS)

Çözüm : Cevap "D" dir. Yine merkezi otorite genel kuralını hatırlayalım.

Merkezi otorite, devletin karar alma ve uygulama gücünü ifade eder. A, B, C ve E şıklarında devletin karar alma ve bunu uygulama gücünü ortaya koyan bilgiler verilmiştir. Oysa "D" şıkında verilen bilgi devleti zayıflatıcı etkiye sahiptir. Bundan dolayı cevap "D" dir.

ÖRNEK 5

Atina şehir devletlerinde halkın yardımı ile başa geçen Klistenes, sınıf ayrılığını ortadan kaldırmaya çalışmış, halk meclisi kurmuş ve bu meclise geniş yetkiler vermiştir. **Klistenes'in bu reformlarla ulaşmak istediği amaç aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Halkın ülke dışına göçünü önlemek
- B) Kanunları yazılı hale getirmek.
- C) Halkı dış saldırılara karşı korumak
- D) Yunan şehir devletlerini birleştirmek
- E) Halkın yönetime katılımını arttırmak

(1993-ÖSS)

Çözüm : Cevap E'dir.

Bu soru ilk bakışta sanki, Klistenes'in ne yaptığını bilmenizi ölçüyor gibi geliyor. Oysa Klistenes'in

adını hiç duymayan bir öğrenci dahi bunu genel kural kullanarak çözebilir. Burada soru Klistenes ile ilgili bir bilginizi ölçmüyor.

Ana metne dikkatlice baktığımız zaman "Meclis" kelimesini görürüz. Bu durumda hemen meclisle ilgili genel kuralı hatırlayalım.

Meclis Genel Kuralı: Meclis, Ulusal Egemenliğin temsilcisidir. Halkın yönetime katılımını sağlar. Meclisin aldığı karar halkın kararıdır.

Pratik Çözüm : Ana metinde meclis geçtiği için şıklar arasında, "Cumhuriyet, demokrasi, ulusal idare, ulusal egemenlik ve halkın yönetime katılımı " gibi bir bilgi aramalıyız. E şığında "halkın yönetime katılımı yer aldığından cevap E'dir.

ÖRNEK 6

Büyük Selçuklularda, fethedilen toprağın fethedenin malı olması, aşağıdakilerden hangisinde etkili olmuştur?

- A) Feodal beyliklerin ortaya çıkmasında
- B) Merkeziyetçiliğin güçlenmesinde
- C) Deneyimsiz kişilerin komutan olmasında
- D) Ticarete önem verilmesinde
- E) Ülkede bayındırlık işlerinin aksamasında

(1992-ÖYS)

Çözüm : Cevap A'dır.

Soru metninde, bir yeri fethedenin oraya sahip olmasından söz ediliyor. Yani çok yer alanın gücü daha çok artacaktır. Burada da merkezi otorite genel kuralı geçerlidir. Çünkü bu durumda merkezin bir adamı merkez kadar güçleniyor. Bu da parçalanmayı veya Feodal sistemi beraberinde getirir. Şıkların arasında bunlardan hangisi varsa cevap odur. A şığında Feodal beyliklerin ortaya çıkmasından söz ediliyor. O halde cevap A'dır.

DİKKAT : Genel kurala dayalı sorularda hangi genel kuralın geçerli olduğunu saptadıktan sonra artık cevap kendiliğinden ortaya çıkar. Ondan dolayı burada şıklar üzerinde durmuyoruz.

2.3.3. Örnek Sorular ve Açıklamalı Teknik Çözümleri³⁷

I. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı maliyesinin bozulması üzerinde etkili olan olaylardan biridir?

- A) Matbaanın getirilmesi
- B) Kapitülasyonlar
- C) Tımar sisteminin yaygınlaştırılması
- D) Divan örgütünün kaldırılması
- E) Batı tarzı yeniliklerin başlaması

Cevap B'dir.

---

³⁷ Özkan, a.g.e.s.114

Soru kökü, maliyenin bozulması ile ilgili olduğu için önce bunla ilgili olan genel kuralı hatırlayalım. Maliyenin bozulması ile ilgili genel kural : Maliye, devletin geliri ve gideri olduğuna göre , maliyenin bozulması için giderin artıp gelirin azalması gerekir.

Pratik Çözüm : Bu durumda, şıklar arasında geliri azaltıcı veya gideri arttırıcı bir olay arayalım. B'deki kapitülasyonlar gümrük gelirlerini azaltıcı etki yaptığından maliyenin bozulmasına yol açan olaylardan biridir. Bu durumda cevap B'dir.

2. Monarşi rejimlerinde ordunun bozulması aşağıdaki sonuçlardan hangisini meydana getirir?

- A) İsyanların azalması
- B) Yeniliklerin ertelenmesi
- C) Meşrutiyetin ilanı
- D) Anayasanın hazırlanması
- E) Merkezi otoritenin zayıflaması

Cevap E'dir.

Soru kökünde yer alan monarşilerde ordunun bozulmasının sonuçları ile ilgili genel kurala, yani monarşi genel kuralına bakalım: Monarşilerde merkezi otoriteyi ordu sağlar. Ordu bozulursa merkezi otorite de bozulur.

Pratik Çözüm : Monarşilerde merkezi otoriteyi ordu sağladığına göre ordunun bozulması, merkezi otoriteyi de zayıflatır. O halde cevap E'dir.

3. Lidyalıların parayı bulup, Kral Yolu'nu yapmaları aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- A) Ticaret yolları üzerinde bulunmaları
- B) Savaşçı olmaları
- C) Merkezi otoritelerinin güçlü olması
- D) İyi bir devlet teşkilatı kurmuş oldukları
- E) Tarım yapmadıkları

Cevap A'dır.

Lidyalılar'ın kültürel alanda ilerleme nedeni soruluyor. Öncelikle bunla ilgili genel kurala bakalım :

Kültürün gelişmesi ile ilgili genel kural : Eski çağlarda ticaret yolları üzerinde bulunan devletler kültür ve medeniyette ileri gitmişlerdir.

Pratik Çözümü : Genel kuralımıza dayanarak şıklar arasında öncelikle Lidya'nın ticaret yolları üzerinde bulunduğunu ifade eden bir bilgi aramamız gerekir. A'da bu türlü bir ifade olduğu için cevap A'dır.

DİKKAT : Ticaret yolları kültür alışverişini artırdığı için, ticaret yolları üzerinde bulunan devletler diğer kültürlerden de etkilenip çabucak gelişmişlerdir.

4. Aşağıdakilerden hangisi Halkçılık ilkesine uygun bir girişimdir?

- A) Halifeliğin kaldırılması
- B) Erkan-ı Harbiye Vekaletinin kaldırılması
- C) Kadınlara Seçme ve Seçilme hakkının tanınması
- D) Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü
- E) Tekke ve zaviyelerin kapatılması

Cevap C'dir.

Halkçılık ilkesi ile ilgili bir inkılap soruluyor. Önce bununla ilgili tekniğe bakalım : Halkçılık sorularında şu iki ölçütü kullanıyoruz.

I- Toplumsal eşitlik getiren

II- Halkın çıkarına olan yenilikler halkçılıkla ilgilidir.

Pratik Çözüm : Şimdi şıklar arasında hangisi toplumsal eşitliği (yani kadın-erkek, Hristiyan-Müslüman eşitliğini) sağlıyor ona bakalım : C'deki kadınlara seçimlere katılma hakkının tanınması kadın-erkek eşitliği, yani toplumsal eşitlikle ilgili olduğu için cevap C'dir.

5. Aşağıdakilerden hangisi Ulusçuluk ilkesine uygun bir yeniliktir?

- A) Saltanatın kaldırılması
- B) Harf İnkılabı
- C) Soyadı kanunu
- D) Kabine sistemine geçilmesi
- E) Şapka Kanununun çıkarılması

Cevap A'dır.

Ulusçuluk ilkesi ile ilgili bir yenilik sorulduğundan, önce bununla ilgili tekniğe bakalım. Ulusçuluk sorularında şu iki ölçüt kullanılır :

I- Ulusal Egemenlikle ilgili yenilikler

II- II- Kültürel yenilikler, ulusçulukla ilgilidir.

Pratik Çözüm : Saltanatın Kaldırılması Ulusal Egemenlikle ilgili bir yenilik olduğu için cevap A'dır.

6. Aşağıdakilerden hangisi Ulusçuluk ilkesine uygun bir girişim değildir?

- A) Cumhuriyetin ilanı
- B) TBMM'nin açılması
- C) Türk Tarih Kurumu'nun açılması
- D) Güzel sanatlar akademisinin açılması
- E) Pazar gününün tatil olarak kabul edilmesi

Cevap E'dir.

Şıklar arasında hangisi Ulusal Egemenlik ve kültür ile ilgili değil ise doğru cevap odur.

2.4.Öncüllü Sorular

Öncüllü sorular, daha çok 1999 dan sonra görülen bir soru türüdür. Şu ana kadar yapılan ÖSYM sınavlarında gelen öncüllü soruların büyük bir çoğunluğu, ÖSS'de gelmiştir. Bunu örnek çözümlerde de göreceğiz.

Öncüllü sorularda iki, üç veya daha çok olay verilip, genellikle bunların ortak özelliği, sonucu veya amacı sorulur.

Burada, ısrarla dikkat edilmesi gereken nokta, üç öncül verilmiş ve bunların ortak sonucu sorulmuş ise mutlaka üç öncülün üçünün de sonucu olan şık cevaptır. Eğer şık, verilen öncüllerden ikisinin sonucu olup birinin sonucu değil ise bunu hemen elemeliyiz. En çok dikkat edilecek nokta işte budur.

ÖSS türü sorularda bir cevaplandırma yöntemi vardır. O da her şıkkı değerlendirirken mutlaka ana metne dönüp bakmaktır. Yani, bir şıkkın elenip elenmeyeceğine karar verirken mutlaka ana metnin verilerine bakacaksınız ve ana metnin veya öncüllerin vermediği bir bilgiyi eleyeceksiniz.

ÖSS türü sorularda dikkat edilmesi gereken ikinci nokta, sorunun cevabının metnin içinde gizli olduğudur. Buradan şunu anlamak gerekiyor: ÖSS türü soruları çözerken metin içinden alınan bilgiler kullanılacak, metin dışından bilgi kullanımı ikinci planda tutulacaktır. Eğer, ana metin içinden alınan bilgi bir şıkkın elenip elenmeyeceği konusunda karar vermemize yetmiyorsa, o zaman genel tarih bilgimizi kullanırız.

Dikkatiniz, öncelikle şık ve ana metin arasında gidip gelecektir ve göreceksiniz ki bu yöntemle de doğru cevapa ulaşabilirsiniz.

2.4.1.Öncüllü Soruların Pratik Ayrımı

1. Ortak (sonuç - neden - özellik) Vurgulu Sorular :

- Verilen üç ya da daha çok öncülün ortak bir yönü sorulur.

ÖRNEK

Hız. Ebu Bekir döneminde:

- I. Yalancı peygamberler ortadan kaldırıldı.
- II. İç ayaklanmalar bastırıldı.
- III. Dinlerinden dönen Arap kabileleri yeniden Müslüman oldu.

Hız. Ebubekir döneminde bu gelişmelerin tümü birlikte düşünüldüğünde bunlar aşağıdakilerden hangisinin kanıtıdır?

- A) Ayaklanmaların ekonomik nedenle çıktığı
- B) Mezhep ayrılıklarına son verildiği
- C) Dini ve siyasi yönden etkinlik kazanıldığı
- D) Halifelerin seçiminde kabilelerin etkili olduğu
- E) Arap kabileleri arasında göçebe hayatın olduğu

(1993-ÖSS)

DİKKAT : Bu sorunun cevabı C dir.

Bu tür soruların çözümünde dikkat edilecek noktalar :

- İşaretleyeceğimiz şıkkın bütün öncüllere uyup uymadığını özenle kontrol ediniz.
- Şıkların herhangi birinde bir kavram geçiyorsa tanımını yapınız.

Kavramlarla İlgili Öncüllü Sorular :

- Beş veya altı öncül verilir. Sonra bunların halkçılık, ulusal egemenlik, demokrasi vb. gibi kavramlarla ilgili olanları sorulur.

ÖRNEK

Atatürk döneminde görülen bazı gelişmeler şunlardır:

- I. Medeni Kanun'un kabulü
- II. Soyadı Kanunu'nun kabulü
- III. Seriyeye ve Evkaf Vekaleti'nin kaldırılması
- IV. Erkan-ı Harbiye Umumiye Vekaleti'nin kaldırılması
- V. Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun çıkartılması

Bu gelişmelerden hangileri laiklik ilkesi ile doğrudan ilgilidir?

- A) I-III   B) I-II   C) II-IV   D) II - V   . E) I - V

Bu tür soruların çözüm yöntemi:

Soruyu kavramın bulunduğu ara paragraftan okuyunuz.

- Paragraftaki kavramın size göre tanımını düşününüz.
- Bu tanımla ilişkisi doğrudan ve açık olan öncülü bulunuz.
- Ve Bu öncülü bulundurmayan şıkları eleyiniz.

DİKKAT !

Yukarıdaki sorunun cevabı A dır.

Beş veya altı tane öncül verilir. Bunların ara paragrafta verilen bir olayla en az veya en çok ilişkili olanı sorulur.

Çözüm yöntemi:

Ara satırda verilen olay üzerinde düşünüp ona bağlı kalarak etkili olduğu açık olan öncül bulunur. Şık elenir.

Cevabı böyle bulamazsanız soruyu lehe çevirip çözmeye çalışınız.

2.4.2.Lehe Çevirme Yöntemi

Soru en az etkili olan olayı soruyorsa, siz en çok etkili olan öncülleri saptayıp sık eleyiniz. Her saptadığınız öncül için hemen sık eleme yoluna gidiniz.

Soru

- I. İpek ve Baharat Yollarının Osmanlıların eline geçmesi
- II. Avrupalıların yeni ticaret yolları araması
- III. Doğu ülkelerinin zenginliği
- IV. Kralların kendi aralarındaki rekabeti
- V. Macera düşkün gemicilerin yetişmesi

Bu gelişmelerden hangileri coğrafi keşiflerin başlaması üzerinde diğerlerine göre daha az etkili olmuştur?

- A) I – II   B) II-IV   C) I – III   D) IV – V   E) II - V

Çözüm : Coğrafi keşifler üzerinde diğerlerine göre daha az etkili olan öncülleri saptayıp soruyu çözebiliriz. Örneğin, V. öncül az etkilidir diye saptarsak, bizim işaretleyeceğimiz şıkta V. öncül bulunmak zorunda olduğundan bu • öncülü bulundurmayan A, B, C şıklarını eleriz. Geriye D ve E kalır. Sonra IV. öncülün de daha etkili olduğunu saptayıp cevabı D olarak işaretleriz.

Soruyu böyle cevaplayamazsak LEHE ÇEVİRME yöntemini uygularız. Yani soru coğrafi keşifler üzerinde az etkili olanı soruyor. Biz coğrafi keşifler üzerinde daha çok etkili olan olayları dikkate alarak soruyu cevaplamaya çalışırız. Çünkü eğitim ve öğretim açısından bir olayın önemsiz olanı değil, önemli olan nedenleri öğretilir. Bu nedenle az etkili olanı bulmak, daha zor olabilir. Oysa çok etkili olan olay daha rahat bulunur. Yani coğrafi keşifleri başlatan en önemli olayı veren öncülü bulup hemen sık elemeye gideriz. Burada dikkat edilecek nokta, saptadığımız her öncül için hemen sık elemeye gitmektir. Örneğin, bu soruda 1. öncül herkes tarafından bilinir ki, coğrafi keşifleri başlatan en önemli nedendir. O halde I. öncülü bulduran A ve C'yi eleriz. Çünkü bizim işaretleyeceğimiz şıkta çok etkili olan bir

olayın olmaması gerekir. Sonra II. öncüle bakarız. Bu da I. öncül gibi çok etkili olduğundan II. öncülü bulunduran B ve E ' yi de eleriz. Geriye kalan D 'yi cevap olarak kabul ederiz.

Lehe Çevirme yöntemini bir sağlama - kontrol yöntemi olarak da kullanabilirsiniz. Az etkili açısından soruyu çözdünüz. Bir de çok etkili açısından çözünüz. Aynı şıkka ulaşıyorsanız. Artık o soruya bir daha dönmeyiniz. Doğru cevabı kesin olarak buldunuz demektir.

DİKKAT:

Burada, çözüm sizlere uzun uzun anlatılmıştır. Sınıflarda yaptığım uygulamalarda bu yöntemin (Lehe Çevirme) iyi öğrenilmesi halinde soruların 15 - 20 saniye arasında doğru olarak cevaplandığı tarafımdan saptanmıştır.

2.4.3.ÖSS'de Sorulan Örnek Öncüllü Sorular ve Teknik Çözümleri³⁸

ÖRNEK I

Cumhuriyet döneminde görülen gelişmelerden bazıları şunlardır.

- I. Millet mekteplerinin açılması
- II. Medeni Kanun'un kabul edilmesi
- III. Öğretimin birleştirilmesi
- IV. Soyadı Kanunu'nun kabul edilmesi
- V. Din İşleri ve Evkaf Bakanlığı'nın kaldırılması

Bu gelişmelerden hangileri doğrudan laik devlet düzenine geçiş amacını gütmektedir?

- A) I, II ve IV   B) I, III ve IV
C) II, IV ve V   D) II, III ve V
E) I, III, V ve V

(1999-ÖSS)

Cevap "D" dir.

Öncüllü sorularda, öncelikle kavramın tanımı düşünülüp bu kavram ile ilişkisi doğrudan ve açık olan öncülü saptayıp bu öncülü bulundurmayan şıkları elemek gerekir.

Örneğin : Laiklik, "din ile ilgili düzenlemelerdir." diye düşünecek olursak V nolu öncülü bulundurmayan A ve B'yi eleriz. Öğretimin birleştirilmesi de Laiklikle ilgili olduğuna göre III nolu öncülü bulunduran "D" şikkını cevap sayarız.

³⁸ <http://www.osym.gov.tr/Genel/BelgeGoster> , Erişim, 14.10.2008

ÖRNEK 2

Emeviler Döneminde,

- I. İlk Arap parasının basılması
  - II. Arap olmayan Müslümanlara mevali (köle) adı verilmesi
  - III. Aileler arasında iktidar mücadelesi olması
  - IV. Ülkeye katılan ulusların kültürlerinden yararlanılması
- olgularından hangileri, Arap milliyetçiliğinin göstergesi sayılabilir?

Cevap "C" dir.

Yine "Milliyetçiliğin" tanımı yapmamız ve temel öncülü bulup şık elememiz gerekir.

Milliyetçilik (Ulusçuluk) : Bir milletin kendi kültürünü ve milletini ön planda tutmak anlamında da düşünülebilir.

Bu durumda I nolu öncül milliyetçilik ile ilgilidir. I nolu öncülü bulunduran A ve C dışındaki şıklar elenir. Artık II nolu öncüle bakıp karar verebiliriz. Başka ulusları küçümsemek aşırı milliyetçiliğe girer. Bu durumda da cevap "C" dir.

ÖRNEK 3

Halkçılık ilkesi ile ilgili doğru veya yanlış bazı yargılar şunlardır :

- I. Cumhuriyetçilikle yakından ilgilidir.
- II. Belli bir grubun devleti anlamındadır.
- III. Milliyetçilikle bütünleşir.
- IV. Kanun önünde eşitliğin kabulü anlamındadır.
- V. Devletin resmi bir dininin olmasını gerektirir.

Bu yargılardan hangileri doğrudur?

Cevap "D" dir.

Burada öncüllü kavram sorusu sorulmuştur. Öncelikle Halkçılığın tanımı yapılmalıdır.

Halkçılık : Eşitlik, halkın kendi kendisini yönetmesi ve devletin halkına hizmet etmesi anlamına gelir. Bu durumda da cevap "D" dir.

ÖRNEK 4

Göktürkler'le ilgili bilgilerden bazıları şunlardır.

- I. İlk kez "Türk" adını taşıyan kavim olarak ortaya çıkmışlardır.
- II. Doğu batı olmak üzere iki koldan yönetilmişlerdir.
- III. Kendilerine özgü yazıya geçmişlerdir.
- IV. Orta Asya'da devlet kurmuşlardır.
- V. Hükümdarları, komşu ülke hanedanlarıyla akrabalık kurmuştur.

Bu bilgilerden hangilerine dayanarak Göktürkler'de ulusçu bir devlet anlayışı olduğu söylenebilir?

- A) I ve III   B) II ve III   C) II ve IV   D) III ve IV   E) IV ve V

Cevap "A" dır.

Yine öncüllü kavram sorusunun çözüm yöntemleri geçerlidir. Öncelikle ulusçuluğun tanımı yapılmalıdır.

Ulusçuluk : Kendi dilini ve tarihini yaşatmaktır.

Bu durumda I nolu öncülü bulunduran bir şıkkı işaretleyebiliriz, I nolu öncülü ise sadece "A" şıkkı bulundurduğu için "A" doğru cevap olur.

ÖRNEK 5

Sivas Kongresi gündeminde yer alan maddelerden bazıları şunlardır:

- I. Yabancı işgallere karşı direnme
- II. Tutuklanması için emir verilen Mustafa Kemal'i kongre başkanlığına seçme
- III. Amerikan mandasını reddetme
- IV. Ali Fuat Paşa'yı Umum Kuvayı Millîye Kumandanlığına atama

Bu maddelerden hangileri, kayıtsız şartsız bağımsızlığın amaçlandığını gösterir?

- A) I ve II   B) I ve III   C) II ve III   D) II ve İV   E) III ve IV

(1998-ÖSS)

Cevap "B" dir.

Yine bir öncülü kavram sorusu ile karşı karşıyayız. Yine öncelikle bağımsızlığın tanımı yapılır ve temel öncül bulunup şık elenir.

Bağımsızlık denilince, akla ilk önce "işgal altında olmamak" gelmelidir. Bu durumda temel öncül I nolu öncüdür. Hemen I nolu öncülü bulandırmayan şıkları eleriz. Geriye A ve B kalır. III nolu öncül de bağımsızlığı amaçlamaktadır. Bu durumda cevap "B" dir.

ÖRNEK 6

Fatih Sultan Mehmet zamanında :

- Cenevizler'den Amasra, İsfendiyaroğullarından Sinop
- Karamanoğullarından Konya ve Karaman alınmıştır.

Fatih'in bu gelişmelerle ulaşmak istediği amaç aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dış ülkelerle ilişkileri arttırmak
- B) Anadolu'da siyasi birlik sağlamak
- C) Denizlerde üstünlük sağlamak
- D) İslâmiyeti yaymak
- E) Avrupa ülkelerinin doğu ile ticaretini engellemek

(1982/I-ÖSYM)

Cevap B'dir.

Soruyu ve öncülleri dikkatlice okuduktan sonra metin - şık bağıntısı içerisinde şıkları teker teker değerlendirelim,

- A. Bu sorunun öncülleri dış ülkelerle ilişkileri artırma sonucunu, ortak olarak vermiyor. Çünkü, Karadeniz kıyısındaki Sinop ve Amasra'yı almak, bir liman edinme anlamında ticareti ve dış ülkelerle ilişkileri geliştirir. Ancak, Konya, İç Anadolu'da olduğu için üçüncü öncül dış ülkelerle ilişkiyi artırma sonucu ve amacını vermiyor. A şıkkı iki öncülün sonucu olup, üçüncü öncülün sonucu olmadığı için eleniyor.

DİKKAT: Deniz kıyılarına doğru yapılan fetihlerdeki amacın ticareti ele geçirmek ve dış ülkelerle ilişkileri arttırmaya yönelik olduğunu bir genel kural olarak aklınızda tutunuz.

- B. "Anadolu'nun siyasi birliğini sağlamak" demek, Anadoludaki diğer beylik ve devletleri Osmanlılara bağlamak demektir. Üç öncülde de Anadolu'nun bir kısmına egemen olmuş olan Devlet ve beylik var. Bunları egemenlik altına almak Anadolu'nun siyasi birliğini sağlama çabasıdır. Sorunun bütün öncülleri B'deki sonucu veriyor.
- C. "Denizlerde üstünlük sağlamak" sonucunu, Amasra ve Sinop'un alınması vermekle birlikte, Konya'nın denizle alakası olmadığı için C şıkkı ilk iki öncüle uyup üçüncü öncüle uymuyor.
- D. Karamanoğulları zaten müslüman olduğu için "İslâmiyeti yaymak " şıkkı üçüncü öncüle uymuyor. Bu durumda D'yi de eleriz.
- E. Konya'nın Doğu ile yapılan ticaretle doğrudan ilişkisi yoktur; ama bunu başka şekilde de eleriz. "Hiç bir devlet, topraklarından ticaret yapılmasını engellemez" kuralı gereğince "D" üç öncüle de uymaz. O halde cevap B'dir.

2.4.4.Örnek Sorular ve Açıklamalı Teknik Çözümleri³⁹

1- I- Hz. Ömer, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın büyük kısmını almış, devlet teşkilatını yeniden düzenlemiştir.

II- Yavuz Sultan Selim, Mısır'ı almış bundan sonra Osmanlı padişahlarına halifede denmiştir.

Yukarıdakilerden çıkartılacak en doğru yargı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İslami fetihler yapıldığı
B) Devlet hazinesinin düzeldiği
C) Fetihlerin devlet teşkilatını etkilediği
D) İyi bir ordu kurdukları
E) Ekonomiye önem verdikleri

Cevap C'dir.

Şimdi şıkların öncüllere uyup uymadığını değerlendirelim.

- A. Bu fetihler İslamî nitelikte olabilir. Ancak, biz öncüllerin verdiği bilgiyi kullanmak zorundayız. Öncüllere baktığımız zaman İslamî fetih niteliklerinden söz etmiyor.
- B. Yine öncüllere bakıyoruz. Hazineden, ganimetten ve ekonomiden söz etmiyor. B'de verilen bilgi öncüllerden çıkartılamaz.
- C. Öncüllerden birincisinde "Hz. Ömer yaptığı fetihler neticesinde yeni bir devlet teşkilatı oluşturdu" deniliyor. İkinci öncülde ise Mısır'ın fethi ile Osmanlı devlet teşkilatına "Halifelik" gibi bir kurum daha ekleniyor. Bu durumda fetihlerin devlet teşkilatını etkilediğini düşünmek doğru olur. O halde C şıkkı, öncüllere uyuyor.
- D. Hz. Ömer ve Yavuz'un iyi bir ordu kurduğu doğru. Ancak, öncüller bir bütün halinde dikkate alındığında böyle bir şeyden söz etmiyorlar. D, öncüllere uymuyor.
- E. Yine öncüllerde, ekonomiden söz edilmediği için E de öncüllere uymuyor.
- Bu durumda cevap C olmak zorundadır.

---

³⁹ Özkan, a.g.e., s.128

- 2- I- Osmanlı Devleti kuruluş devrinde 1402 - 1413 yılları arasında Fetret Devrini yaşadı.
II- Fatih Sultan Mehmet Kanunname-i Ali Osman ile kardeş katli yaptı.
III- 1. Ahmet, saltanatın Osmanlı soyu içerisinde en yaşlı ve akli başında olanına geçmesi esnasını getirip şehzadelerin sancaklara gönderilmesini kaldırdı.

Bu gelişmelere aşağıdakilerden hangisi neden olmuştur?

- A) Savaşların uzun sürmesi
B) Ordunun güçlenmesi
C) İstanbul'un alınması
D) Maliyenin bozulması
E) Saltanat kavgaları

Cevap E'dir.

Üç öncülün de ortak sonucunun hangi şıkta olduğunu arayalım :

- A. Her üç öncüle de dikkatlice baktığımızda ne savaştan ne de onların uzun sürmesinden söz ediyor. Bu durumda A, öncüllere uymuyor.
B. Öncüller, maliyeden söz etmiyor. Yönetimle ilgili sorunları vermiş. Bu nedenden dolayı B, öncüllere uymuyor.
C. İstanbul'un alınması, bu üç öncülden asla çıkartılacak bir sonuç olmadığı için C de uymuyor.
D. Öncüller, ordudan söz etmiyor. Bu nedenle D de uymuyor.
E. Fetret Devri, bir saltanat kavgaları devridir. Fatih, saltanat iddiası ile ortaya çıkan kardeşini öldürme hakkını getirdi ve saltanat kavgalarını azaltmak istedi. I.Ahmet, sancaklara vali olarak gönderilen şehzadelerin isyanından korktuğu için bu sistemi kaldırdı. Bütün bunlar, ülkede saltanat kavgaları gibi bir durumun olduğunu gösteriyor. E, öncüllere uyuyor ve doğru cevaptır.

- 3- I. İpek ve Baharat yollarının önemini yitirdi.
II. Avrupa'da Rönesans hareketleri başladı.
III. Zenginliğin esasını topraktan çıkıp altına ve gümüşe taşıdı.

Aşağıdakilerden hangisi bunların üçü üzerinde de etkili olmuştur?

- A) Reform hareketleri
B) Haçlı savaşları
C) Fransız ihtilali
D) Otuz yıl savaşları
E) Coğrafi keşifler

Cevap E'dir.

Hemen pratik ve hızlı çözüme başvuracak olursak, İpek ve Baharat yollarının, Coğrafi keşifler sonucunda önemini yitirdiği için birinci öncül A, B, C ve D'nin sonucu olamaz. Bu nedenle cevap E'dir.

DİKKAT : Şimdi; burada , üç öncülün üçünün de aynı olayın sonucu olup olmadığı soruluyor. Eğer, öncüllerden birinin şıklardaki bir olayın sonucu olduğunu ve diğerleri ile ilişkisi bulunmadığını yüzde yüzle bir kesinlikle biliyorsanız sadece bu öncül, hangi olayın sonucu ise doğru cevap da odur.

Sorudaki üç öncülün hiçbiri A, B, C ve D'de verilen olayların sonucu değildir. Bunlar E'deki Coğrafi keşiflerin sonucudur.

4. I. Fatih Sultan Mehmet, Kırım'ı Osmanlılar'a bağladı ve Karadeniz'e egemen oldu.
II. Yavuz Sultan Selim Mısır'ı aldı ve Doğu Akdeniz'deki Osmanlı egemenliği güçlendi.

Bu iki olayın ortak sonucu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Asya ticaret yolları Osmanlılar'ın denetimine girdi. B) Halifelik Osmanlılar'a geçti.
C) Kutsal emanetler İstanbul'a getirildi. D) Anadolu siyasi birliği sağlandı.
E) Osmanlılar güçlü bir donanma oluşturdu.

Cevap A'dır.

Şıkların öncüllere uyup uymadığına bakalım.

DİKKAT : Bu tür soruları çözme sırası şöyledir: Öncüller dikkatlice okunuyor, sonra, şıkkı okunur; sonra, bu şıkkın öncüle uyup uymadığı yine öncüllere bakarak karşılaştırılır.

- A. Asya, ticaret yollarından İpek Yolu Kırım'da, Baharat Yolu Mısır'da bittiğine göre buraların Osmanlılarca alınması, ticaret yollarının denetim altına alınması anlamına gelir. A öncüllere uyuyor.
B. Halifeliğin Osmanlılara geçmesi sadece ikinci öncülün sonucudur. Bu nedenle B bütün öncüllere uymuyor.

DİKKAT : Bir şıkkın doğru cevap olabilmesi için bütün öncüllere uyması gerekir.

- C. Kutsal emanetlerin, İstanbul'a getirilmesi de sadece ikinci öncülün sonucudur.
D. Anadolu siyasi birliğinin sağlanması hakkında bu öncül bize bilgi aktarmıyor. D de öncüllere uymuyor.
E. Yine öncüllerde Osmanlı donanmasının güçlü olduğuna dair bilgi aktarılmıyor.
Bu durumda, öncüllere uyan A , doğru cevaptır.

5. I. Tanzimat Fermanı ile Hıristiyan ve Musevilerin Müslümanlarla eşitliği ilkesi getirildi.
II. İslahat Fermanı ile gayri müslümlere de devlet memuru olma hakkı tanındı.
III- Kanunî Esasi ile Balkan uluslarına da temsil hakkı tanındı.

Bütün bunlar Osmanlılar'da aşağıdakilerden hangisinin olduğunun kanıtıdır?

- A) Ordunun güçlü olduğu B) Halkın yenilik istediği
C) Azınlık sorununun olduğu D) Halkın yönetime katılmakta olduğu
E) Yenilikçi kadroların bulunmadığı

Cevap C'dir.

Bu soruda, öncüller bazı ıslahatların yapılışından söz ediyor. Burada yapılanların daha çok azınlıklara hak tanıma şeklinde olduğuna dikkat ediniz.

Şimdi , şıklarla öncüller arasındaki bağılıyı kurmaya çalışalım. Öncüllere uyan şık doğru cevaptır.

- A. Öncüllerde yapılanlara baktığımız zaman ordunun güçlülüğünden söz etmediğini görürüz. Azınlıklarla başa çıkamayıp onlara hak tanımak olsa olsa birçok şey gibi ordunun da zayıf olduğunu gösterir. Öncüller bize ordu ile ilgili bilgi vermediğinden A'yı eliyoruz.
B. Öncüllerde yapılanların, halkın isteği ile yapıldığına dair bir kelime geçmiyor. Bu, aynı zamanda "Osmanlılarda halk hiç bir zaman yenilik istememiştir" genel kuralına da ters düşüyor. Bu durumda B, öncüllere uymadığı için elenir.

DİKKAT : "Osmanlılarda yapılan yenilikler halkın isteğine dayanmaz" genel kuralına rağmen, eğer öncüllerden "yenilikler halkın baskısı ile yapılmıştır" sonucu çıkıyorsa o zaman biz verilenlerle bağlı kalmak zorunda olduğumuzdan soruyu öncüllerin verdiği bilgiye göre cevaplamak durumundayız.

- C. Öncüllerde, üç ıslahat girişimi ile azınlıklara çeşitli hakların tanınması olayı vurgulanmıştır. Bu olay , Osmanlılar'ın sürekli bir azınlık sorunu ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. C şıkkı öncüllere uyuyor.
- D. Bir yerde halkın yönetime katılması için, meclis ve oy kullanma hakkının olması gerekir.Bir ve ikinci öncülde bunlar yoktur. O halde D de öncüllerin tamamına uymamaktadır ve eliyoruz.
- E. Bu ıslahatları, halk yapmadığına göre, yenilikçi kadrolar yapmıştır. Bu öncüllerden, yenilikçi kadroların bulunduğu anlamı çıkar. E'yi de eliyoruz.
- Bu durumda sorunun doğru cevabı C olmak zorundadır.

6. I. Sened-i İttifak ile padişah, ayanların devletten zorla aldığı toprakların ayanlara ait olduğunu kabul etti ve onlara karışmayacağı güvencesini verdi.
- II. Tanzimat Fermanı ile her gücün üstünde yasa gücünün olduğu kabul edildi ve hiç kimsenin mahkemesiz cezalandırılmayacağı kararı alındı.
- III. Kanunî Esasi ile padişah kanun yapma yetkisini meclise devretti.

Bunlardan çıkartılabilecek en doğru yargı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bunların bir demokratikleşme hareketi olduğu
B) Halkın isteği ile yapıldığı
C) Halkın yönetime katıldığı
D)Padişahın yetkilerinin sınırlandırıldığı
E) Fransız İhtilâli'nin etkisi ile yapıldığı

Cevap D'dir.

Öncülleri dikkatlice incelediğimizde padişahın bazı yetkilerinden vazgeçmesinden söz edildiğini görürüz.

Şimdi şıkları okuyup öncüllere uyup uymadığına bakalım.

A. Bir hareketin, demokratikleşme hareketi olabilmesi için halka, hak tanıyıp tanımadığına bakılır. Halka hak tanıyorsa, demokratikleşmedir. İkinci ve üçüncü öncül demokratikleşme hareketidir. Ancak, birinci öncül sadece birkaç derebeyine hak tanıdığı için demokratikleşme hareketi değildir. A şıkkı bütün öncüllere uymadığı için eleniyor.

B. Öncüllerden, bu yeniliklerin halkın isteği ile yapıldığı anlamı çıkmıyor. B, öncüllere uymuyor elenir.

DİKKAT : "Osmanlı yenilik hareketleri halkın isteği ve baskısı ile yapılmadı" genel kuralına göre de bu şık hemen elenir.

C. Halkın yönetime katılımı için meclis ve oy kullanmak hakkının bulunması gerekir. Öncüller böyle bir bilgi aktarmadığından C'yi de eliyoruz.

DİKKAT : Osmanlı Tarihi'nde halk ilk defa 1876 Kanun-i Esasi'nin ilanı ve ilk Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin açılması ile yönetime katıldığına göre bu tarihten önceki olaylarda halkın yönetime katılımı olup olmadığını düşünmemek gerekir. Çünkü katılmamıştır.

D. Öncüllerde padişahın serbestçe her şeyi yapmasının önlenildiği ve kanun yapma yetkisinin alındığı vurgulanıyor. Bu, padişahın yetkilerinin sınırlandırıldığına kanıttır. D şıkkı öncüllere uyuyor.

E. İkinci ve üçüncü öncül Fransız İhtilâli'nin etkisiyle yapıldı. Ancak biz bunu öncüllerden anlayamıyoruz. Soru öncülleri, ne gördüğümüzü soruyor. Bu nedenle bu iki öncülün E şıkkına uyduğunu söyleyemeyiz. Zaten birinci öncülün Fransız İhtilâli ile ilişkisi olmadığı için E şıkkının bütün öncüllere uymadığını ve elemek zorunda olduğunuzu söyleriz.

DİKKAT : Burada da görüldüğü gibi bu tür soruları cevaplarken sadece öncüllerin verdiği ile yetinmek durumundayız. Bu durumda cevap D olmak zorundadır.

ÖSS TARİH SORULARININ KONULARINA GÖRE SORU DAĞILIMLARI

2.5. Genel Tarih Soruları ⁴⁰

KONULAR	99 (İpt)	99	200	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Tarihe Giriş, Tarih Devirleri</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>İlkçağ Medeniyetleri</i>											
<i>Genel Türk Tarihi</i>	1	1	1	2	1	1	1	1	2	3	1
<i>Ortaçağda Avrupa</i>	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
<i>İslam Tarihi</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-
<i>Kuruluş ve Yükseliş Devri</i>	-	-	-	1	-	2	1	-	-	1	-
<i>Duraklama ve Gerileme Dönemleri</i>	-	3	1	-	2	1	1	3	2	1	3
<i>Ayaklanma ve Islahat Hareketleri</i>	2	1	2	3	-	2	-	-	1	1	1
<i>Dağılma Dönemi</i>	-	-	1	-	2	1	1	1	1	1	1
<i>Yeni ve Yakınçağda Avrupa</i>	1	1	1	1	-	1	1	1	-	-	-
<i>Osmanlı ve Tarih Kurumları</i>											
<i>Kültür ve Uygarlıklar</i>	2	-	1	-	1	-	-	-	1	2	2
TOPLAM	8	8	9	9	8	9	8	9	9	9	9

⁴⁰ Tamer Atacan, **Konularına Göre Düzenlenmiş ÖSYM Soruları ve Tam Çözümleri** (1966-2008-), A Yayınları, İstanbul, 2008 s.113

2.6. İnkılâp Tarihi Soruları

KONULAR	99 (İpt)	99	200	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
20.yy Başlarında Osmanlı İmparatorluğu	-	1	1	-	1	-	2	-	4	3	3
Kurtuluş Savaşı Hazırlık Dönemi	4	-	1	1	2	3	1	3	1	2	1
Muharebeler ve Sonuçlar	-	2	3	1	3	1	-	1	1	2	2
İnkılaplar	5	5	1	2	1	4	3	3	2	2	1
İlkeler	1	2	3	3	2	1	1	1	1	-	1
Dış Politika	-	-	-	1	1	-	2	1	1	1	2
2. Dünya Savaşı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	10	10	9	8	10	9	9	9	10	10	10

2.7.Tarih (Millî Güvenlik) Soruları

KONULAR	99 (İpt)	99	200	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Millî Güvenlik (Tüm Konular)	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1
TOPLAM	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1

III. BÖLÜM

ÖSYM VERİLERİNE GÖRE 2008 ÖSS KONYA İLİ OKUL

BAŞARI GRAFİKLERİ

3.1.Özel Dershanelerde Tarih Öğretiminin Başarısı

Özel Dershanelerde eğitim alan lise öğrencilerinin Tarih öğretiminin başarısını incelerken; Konya'da beş ayrı dershanelerden (TÖDER, ÖZ-DE-BİR, GÜVEN-DER üyesi dershaneler) sınava tabi tutulan toplamda elli öğrencinin (Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Lise, Özel Lise, Meslek Lisesi) başarı analizleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Dershaneye giden öğrencilerin dershanede yaptığı soru analizleri⁴¹

OKULLAR	Soru Sayısı	Ortalama	Başarı yüzdesi
Fen Lisesi	13	12,1	%93,17
Anadolu Lisesi	13	11,75	%90,47
Lise	13	9,3	%71,61
Özel Lise	13	10,7	%82,39
Meslek Lisesi	13	7,55	%58,13

3.2. 2008 ÖSYM verileri ve başarı grafiklerinin incelenmesi

Dershaneye giden aynı öğrencilerin 2008 ÖSS sorularındaki başarı analizleri de aşağıdaki tabloda verilmiştir⁴².

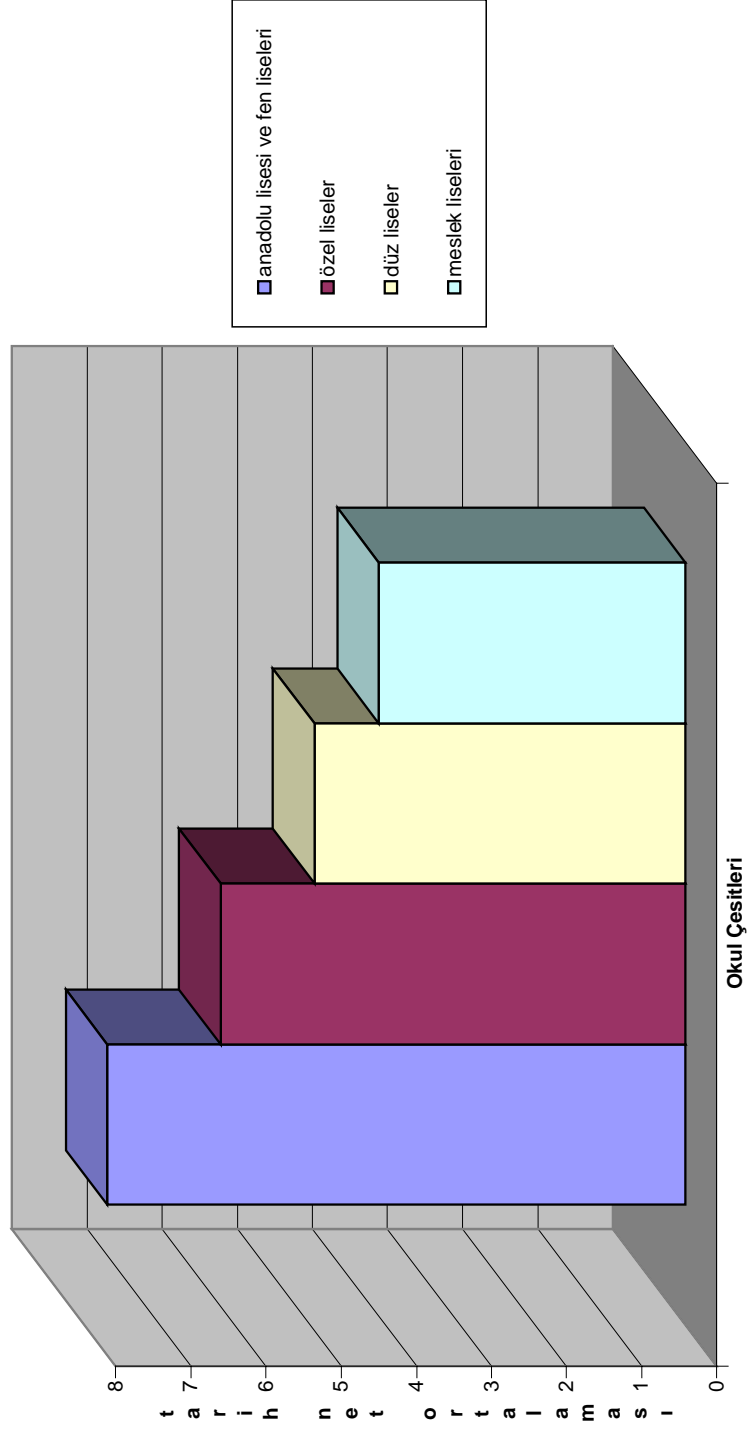
OKULLAR	Soru Sayısı	Ortalama	Başarı yüzdesi
Fen Lisesi	13	12,50	%96,25
Anadolu Lisesi	13	11,80	%90,86
Lise	13	7,90	%60,83
Özel Lise	13	10,50	%80,85
Meslek Lisesi	13	6,75	%51,97

⁴¹ TEST-MER, Bilgi İşlem Merkezi, **Sınav Sonuç Analizleri**, Ankara 2008

⁴² <http://www.osym.gov.tr/Genel/BelgeGoster> , Erişim, 14.10.2008

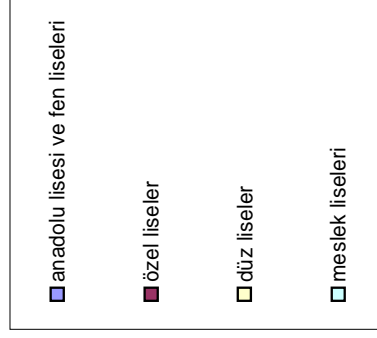
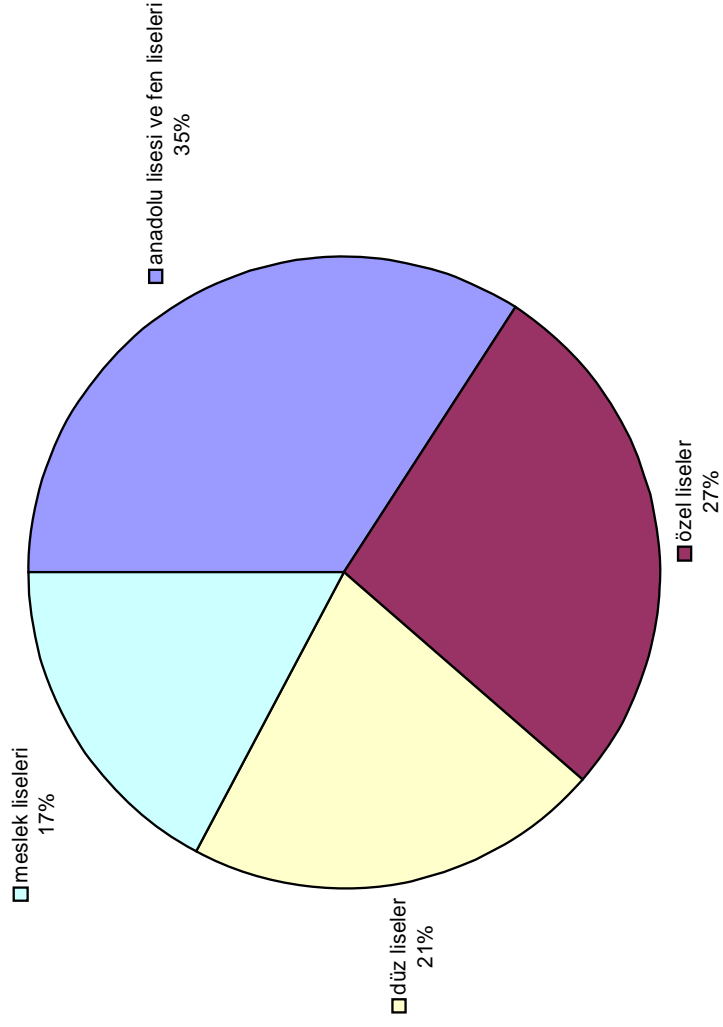
3.3.Okul Başarı Grafikleri

Grafik 1: Konya'daki genel genel (tarih dersi net ortalamasına göre) okul başarı dağılımı

Grafik 2

Konya'daki okulların (türlerine göre) başarı yüzdesi dağılımı

3.4. Okul Başarı Tabloları

Tablo 1- Konya'daki Okullar(Liseler) Genel

Lise türü	Liseler	Anadolu Fen	meslek liseleri	özel liseler
Sayı	84	17	124	13
Soru sayısı	13	13	13	13
Ortalama	4,94	7,75	4,08	6,19
Yüzde(%)	%30	%59	%28	%47

2008 Yılı ÖSS sınavına Konya ilinden 238 liseden öğrenciler katılmıştır. Tablo 1'de 238 lisenin türlerine göre 13 tarih sorusuna verdikleri cevap ortalamaları ve başarı yüzdeleri verilmiştir. Lise türleri içerisinde Anadolu ve fen liseleri 7,75 (%59) net ile en başarılı lise türü olmuştur. Anadolu ve fen liselerini sırasıyla özel liseler (6,19 net, %47), liseler (4,94 net, %30) ve meslek liseleri(4,08 net, %28) izlemiştir.

Tablo 2. Liseler (Tarih Sorularının Doğru Çözülme Oranları)

Okullar	AHIRLI AKKİSE M.KEMAL	AHIRLI ATATÜRK	AKŞEHİR	AKŞEHİR(Y.D.A.)	AKŞEHİR SELÇUKLU	AKŞEHİR SELÇUKLU (Y.D.A.)	BEYŞEHİR DOĞANBEY	BEYŞEHİR KURUCAOVA	BEYŞEHİR LİSESİ	BEYŞEHİR LİSESİ (Y.D.A.)	BEYŞEHİR ÜZÜMLÜ	BEYŞEHİR VALİ KEMAL KATTIŞ	BEYŞEHİR YEŞİLDAĞ CİHAN KOLLAÇ	BOZKIR	CİHANBEYLİ BULDUK	CİHANBEYLİ GÖLYAZI	CİHANBEYLİ
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	3,75	6,96	5	6,93	4,72	7,39	--	4,44	5,76	7,39	5,42	4,81	6	5,26	2,92	2,27	3,88
Yüzde(%)	%28	%53	%38	%53	%36	%56	%0	%34	%44	%56	%41	%37	%46	%40	%22	%17	%29
Okullar	CİHANBEYLİ (Y.D.A.)	CİHANBEYLİ YENİCEOBA	ÇELTİK GÖKPINAR	ÇELTİK LİSESİ	ÇUMRA CUMHURİYET	ÇUMRA CUMHURİYET (Y.D.A.)	ÇUMRA KARKIN MUSTAFA AKDEMİR	DEREBUCAK ÇAMLIK	DEREBUCAK	EREĞLİ ATATÜRK	EREĞLİ BELKAYA	EREĞLİ CUMHURİYET	EREĞLİ CUMHURİYET (Y.D.A.)	EREĞLİ	EREĞLİ (Y.D.A.)	EREĞLİ ZENGEN	HADİM KORUĞAN
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	5,4	3,93	4,39	4,43	3,57	5,17	2,96	6,48	4,87	5	4,64	3,9	6,81	4,89	6,86	6,5	5,39
Yüzde(%)	41%	30%	33%	34%	27%	39%	22%	49%	37%	38%	35%	30%	52%	37%	52%	50%	%41
Okullar	HÜYÜK KIRELİ	HÜYÜK	ILGIN AŞAĞIÇİĞİL	ILGIN	ILGIN (Y.D.A.)	KADINHANI ATA İÇİL (Y.D.A.)	KADINHANI ATAİÇİL	KADINHANI KOLUKISA	KARAPINAR DURAN SEZER	KARAPINAR KAYALI	KARAPINAR LİSESİ	KARAPINAR (Y.D.A.)	KARAPINAR Ş. OĞUZHAN AYDINBELGE METEM	KARATAY CEMİL KELEŞOĞLU LİSESİ	KARATAY	KARATAY (Y.D.A.)	KARATAY (Y.D.A.)
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	2,62	4,59	3,91	4,25	5	3,99	3,11	2,85	4,69	5,77	5,41	7,3	2,92	4,44	4,41	6,73	6,73
Yüzde(%)	20%	35%	30%	32%	38%	30%	23%	21%	36%	44%	41%	56%	22%	34%	33%	51%	51%

Okullar	KONYA ERBİL KORU	KONYA ERBİL KORU (Y.D.A.)	KONYA LİSESİ	KONYA (Y.D.A.)	KONYA M.AKİF ERSOY	KONYA m. AKİF ERSOY (Y.D.A.)	KULU KARACADAĞ	KULU KOZANLI	KULU LİSESİ	KULU TAVŞANÇALI	MERAM 75.YIL LİSESİ	MERAM M.GÜZELKILINÇ LİSESİ	MERAM M.GÜZELKILINÇ (Y.D.A.)	MERAM n. MUMCUOĞLU LİSESİ	MERAM ZEKİ ÖZDEMİR LİSESİ	MERAM ZEKİ ÖZDEMİR (Y.D.A.)	MESLEKİ AÇIKÖĞRETİM LİSESİ
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	4,75	6,52	4,68	5,91	4,4	6,85	2,95	5,77	4,08	3,75	3,91	5,36	6,23	4,77	4,7	6,39	5,8
Yüzde(%)	36%	50%	36%	45%	33%	52%	22%	44%	31%	28%	30%	41%	47%	36%	36%	49%	44%
Okullar	SELÇUKLU ATATÜRK LİSESİ	SELÇUKLU CUMHURİYET LİSESİ	SELÇUKLU CUMHURİYET LİSESİ (Y.D.A.)	SELÇUKLU DUMLUPINAR LİSESİ	SELÇUKLU GAZİ LİSESİ	SELÇUKLU LİSESİ	SELÇUKLU LİSESİ (Y.D.A.)	SEYDİŞEHİR E.ŞANLIOĞLU LİSESİ (Y.D.A.) LİSESİ	SEYDİŞEHİR ENİS ŞANLIOĞLU	SEYDİŞEHİR LİSESİ	SEYDİŞEHİR LİSESİ (Y.D.A.)	SEYDİŞEHİR ORTAKARAÖREN LİSESİ	TAŞKENT BALCILAR LİSESİ	TAŞKENT ŞEHİT ÖĞRETMEN	YUNAK PİRİBEYLİ LİSESİ	YUNAK TURGUT LİSESİ	
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	
Ortalama	5,19	5,16	7,43	4,1	4,09	4,11	5,96	7,65	4,85	4,5	5,41	3,06	4,35	4,2	3,7	2,75	
Yüzde (%)	39%	39%	57%	31%	31%	31%	45%	58%	37%	34%	41%	23%	33%	32%	28%	21%	

Tablo 2’de Konya iline ait 2008 yılı ÖSS sınavında liselere ait veriler bulunmaktadır. 84 lisenin sınav kapsamındaki 13 tarih sorusuna verdikleri cevapların ortalaması 4.94(%30)tür. Okul bazında değerlendirildiğinde Seydişehir E.Şanlıoğlu (y.d.a.) Lisesi 13 soruda 7,65(%58) ortalama ile en başarılı okul durumundadır. Seydişehir E.Şanlıoğlu (y.d.a.) Lisesini 7,43(%57) ortalama ile Selçuklu Cumhuriyet Lisesi ve 7.39(%56) ortalama ile Akşehir Selçuklu Lisesi izlemiştir. Başarısız olan liselere baktığımızda bunların çoğunluğunun kasaba ve ilçelerde bulunan liseler olduğu görülmektedir. Dört lisede öğrencilerin tamamı 13 sorunun hiç birine doğru cevap verememiştir.

Tablo 3. Anadolu ve Fen Lisesi (Tarih Sorularının Doğru Çözülme Oranları)

Okullar																	
	AKŞEHİR ANADOLU LİSESİ	BEYŞEHİR ALİ AKKANAT ANADOLU LİSESİ	BOZKIR ANADOLU LİSESİ	CİHANBEYLİ ANADOLU LİSESİ	ÇUMRA ANADOLU LİSESİ	DOĞANHIŞAR ANADOLU LİSESİ	EREĞLİ ANADOLU LİSESİ	ILGIN ANADOLU LİSESİ	KARAPINAR İBRAHİM GÜNDÜZ ANADOLU LİSESİ	KARATAY S. DEMİREL MİLLİ PİYANGO AND.L	KULU ANADOLU LİSESİ	MERAM ANADOLU LİSESİ	MERAM FEN LİSESİ	SARAYÖNÜ ANADOLU LİSESİ	SELÇUKLU ANADOLU LİSESİ	SELÇUKLU DOLAPOĞLU ANADOLU LİSESİ	SEYDİŞEHİR MAHMUT FİCAT ANADOLU LİSESİ
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	7,85	7,48	9,01	7,99	7,51	6,66	7,73	8,25	6,68	7,48	7,75	9,06	9,8	6,53	7,93	7,09	7
Yüzde(%)	% 60	% 57	% 69	% 61	% 57	% 51	% 59	% 63	% 51	% 57	% 59	% 69	% 75	% 50	% 61	% 54	% 53

Tabloda Konya iline ait 2008 yılı ÖSS sınavında Anadolu Liseleri ve Fen Liselerine ait veriler bulunmaktadır. Anadolu ve Fen Liselerinin 13 Tarih sorusuna verdikleri cevapların ortalaması 7,75 (% 59) olmuştur. Bu okullar içinde 9,8(%75) ortalama ile Meram Fen Lisesi en başarılı okul olmuş. Meram Fen Lisesini 9,06 (%69) ortalamaya sahip olan Meram Anadolu Lisesi ve 9,01 ortalama ile Bozkır Anadolu Lisesi izlemiştir. Başarısız olan okullara bakıldığında 6,53(%50) ortalama ile Sarayönü Anadolu Lisesi en başarısız okul olmuştur.

Tablo 4. Meslek liseleri (Tarih Sorularının Doğru Çözülme Oranları)

Okullar	AKÖREN ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	AKŞEHİR ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ	AKŞEHİR ANADOLU KIZ MESLEK LİSESİ	AKŞEHİR ANADOLU ÖĞRETİMEN LİSESİ	AKŞEHİR ANADOLU TİCARET MESLEK LİSESİ	AKŞEHİR İMAM HATİP LİSESİ	AKŞEHİR İSMET İNÖNÜ ANADOLU MESLEK L.	AKŞEHİR İSMET İNÖNÜ ENDÜSTRİ MESLEK L.	AKŞEHİR KIZ MESLEK LİSESİ	AKŞEHİR TİCARET MESLEK LİSESİ	ALTINEKİN ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	BEYŞEHİR ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ	BEYŞEHİR ANADOLU KIZ MESLEK LİSESİ	BEYŞEHİR ANADOLU ÖĞRETİMEN LİSESİ	BEYŞEHİR ANADOLU TİCARET MESLEK LİSESİ	BEYŞEHİR ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	BEYŞEHİR HUĞLU ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	3,87	9,39	4,22	8,85	3,65	7,28	3,71	2,23	3,08	5,03	5,19	6,61	1,7	9,28	4,26	3,11	2,36
Yüzde(%)	29%	72%	32%	%68	28%	56%	28%	17%	23%	38%	39%	50%	13%	71%	32%	23%	18%
Okullar	BEYŞEHİR İMAM HATİP LİSESİ	BEYŞEHİR KIZ MESLEK LİSESİ	BEYŞEHİR SAĞLIK MESLEK LİSESİ	BEYŞEHİR TİCARET MESLEK LİSESİ	BOZKIR ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	BOZKIR İMAM HATİP LİSESİ	ÇİHANBEYLİ İMAM HATİP LİSESİ	ÇİHANBEYLİ KELHASAN ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	ÇİHANBEYLİ KUŞÇA ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	ÇUMRA ALİBEYHÜYÜĞÜ ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	ÇUMRA ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	ÇUMRA İÇERİCUMRA ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	ÇUMRA İÇERİCUMRA KIZ MESLEK LİSESİ	ÇUMRA İMAM HATİP LİSESİ	ÇUMRA SAĞLIK MESLEK LİSESİ	ÇUMRA SEDAT ÇUMRALI KIZ MESLEK LİSESİ	ÇUMRA TARIM MESLEK LİSESİ
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	5,2	3,09	5,12	2,16	2,73	5,47	5	0,37	2,36	3,29	2,09	2,77		4,13	3,67	2,67	1,34
Yüzde(%)	40%	23%	39%	16%	21%	42%	38%	2%	18%	25%	16%	21%	0%	31%	28%	20%	10%
Okullar	ÇUMRA TİCARET MESLEK LİSESİ	DERBENT ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	DOĞANHİSAR ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	DOĞANHİSAR ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	DOĞANHİSAR İMAM HATİP LİSESİ	EMİRGAZİ ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	EREĞLİ ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ	EREĞLİ ANADOLU MESLEK LİSESİ	EREĞLİ ANADOLU TİCARET MESLEK LİSESİ	EREĞLİ ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	EREĞLİ İMAM HATİP LİSESİ	EREĞLİ İVRİZ ANADOLU ÖĞRETİMEN LİSESİ	EREĞLİ KIZ MESLEK LİSESİ	EREĞLİ SAĞLIK MESLEK LİSESİ	EREĞLİ TİCARET MESLEK LİSESİ	GÜNEYSİNİR KARASINIR ÇOK PROGRAMLI	HADİM ÇOK PROGRAMLI LİSESİ
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	1,8	5,29	5,61	2,36	2	2,96	7,34	4,7	5,65	2,4	4,55	8,42	3,19	3,16	1,89	3,78	4,55
Yüzde(%)	13%	40%	43%	18%	15%	22%	56%	36%	43%	18%	35%	64%	24%	24%	14%	29%	35%

Okullar	HADİM ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	HALKAPINAR ARIF ARİK ÇOK PROGRAMLI L	HÜYÜK İMRENLER ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	ILGIN ARGITHANI M.E.V.ÇOK PROGRAMLI L	ILGIN ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	ILGIN İMAM HATİP LİSESİ	ILGIN KIZ MESLEK LİSESİ	ILGIN SAĞLIK MESLEK LİSESİ	ILGIN TEKNİK LİSESİ	ILGIN TİCARET MESLEK LİSESİ	KADINHANI İMAM HATİP LİSESİ	KADINHANI KIZ MESLEK LİSESİ	KADINHANI MESLEKİ VE TEKNİK EĞT. MERKEZİ	KARAPINAR HACI OSMAN ARI SAĞLIK MESLEK L	KARAPINAR İMAM HATİP LİSESİ	KARAPINAR KAYALI ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	KARATAY DR.ALİ RIZA BAHADIR TİC.MES.L
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	1,25	4,35	3,82	3,61	2,73	5,45	3,85	1,54	3,61	2,71	6,54	3,62	2,27	2,57	3,83	2,38	2,45
Yüzde(%)	9%	33%	29%	27%	21%	41%	29%	11%	27%	20%	50%	27%	17%	19%	29%	18%	18%
Okullar	KARATAY G.M.K.AND.OTEL VE TURİZM MESL	KARATAY İMAM HATİP LİSESİ	KARATAY İSMİL ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	KARATAY ZÜBEYDE HANIM AND.KIZ MESLEK L	KARATAY ZÜBEYDE HANIM KIZ MESLEK LİSESİ	KONYA ATATÜRK SAĞLIK MESLEK LİSESİ	KONYA ÇİMENTO ANADOLU GÜZEL SANATLAR L	KONYA FATİH ANADOLU MESLEK LİSESİ	KONYA FATİH ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	KONYA FATİH TEKNİK LİSESİ	KONYA İMAM HATİP LİSESİ	KONYA TARIM MESLEK LİSESİ	KULU İMAM HATİP LİSESİ	KULU MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM MERKEZİ	KULU ZİNCİRLİKUYU ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	MERAM ANADOLU MESLEK LİSESİ	MERAM ANADOLU TEKNİK LİSESİ
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	5,5	4,8	4,95	7,27	3,5	6,1	6,83	4,84	2,68	6,05	5,46	2,95	6,2	2,59	3,25	3,36	4,28
Yüzde(%)	42%	36%	38%	55%	26%	46%	52%	37%	20%	46%	42%	22%	47%	19%	25%	25%	32%
Okullar	MERAM ANADOLU TİCARET MESLEK LİSESİ	MERAM ATATÜRK ANADOLU KIZ MESLEK LİSESİ	MERAM ATATÜRK KIZ MESLEK LİSESİ	MERAM DR.ALİRIZA BAHADIR İMAM HATİP LİS.	MERAM ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	MERAM TEKNİK LİSESİ	MERAM TİCARET MESLEK LİSESİ	MESLEKİ AÇIKÖĞRETİM LİSESİ	SARAYÖNÜ ÇEŞMELİSEBİL ÇOK PROGRAMLI L	SARAYÖNÜ ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	SARAYÖNÜ ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	SARAYÖNÜ İMAM HATİP LİSESİ	SARAYÖNÜ KIZ MESLEK LİSESİ	SARAYÖNÜ LADİK ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	SELÇUKLU ADIL KARAĞAÇ ANADOLU MESLEK L	SELÇUKLU ADIL KARAĞAÇ ANADOLU TEKNİK L	SELÇUKLU ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	4,9	4,16	3,1	4,98	1,85	4,51	2,72	5,8	3,17	3,88	1,1	5,43	2,61	3	5,73	4,35	8,58
Yüzde(%)	37%	32%	23%	38%	14%	34%	20%	44%	24%	29%	8%	41%	20%	23%	44%	33%	66%

Okullar	SELÇUKLU ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	SELÇUKLU İMAM HATİP LİSESİ	SELÇUKLU KIZ MESLEK LİSESİ	SELÇUKLU KONYA ATATÜRK AND.ÖĞRETİM L	SELÇUKLU M.H. İBR. HEKİMOĞLU TİC. MES. L	SELÇUKLU TEKNİK LİSESİ	SEYDİŞEHİR ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ	SEYDİŞEHİR ANADOLU TİCARET MESLEK LİSESİ	SEYDİŞEHİR ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	SEYDİŞEHİR İMAM HATİP LİSESİ	SEYDİŞEHİR KIZ MESLEK LİSESİ	SEYDİŞEHİR SAĞLIK MESLEK LİSESİ	SEYDİŞEHİR TİCARET MESLEK LİSESİ	TASKENT AFSAR ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	TASKENT İMAM HATİP LİSESİ	TUZLUKÇU ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	YALIHÜYÜK ÇOK PROGRAMLI LİSESİ
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	2,7	4,07	3,72	9,29	4,13	3,55	5,71	4,5	2,32	3,84	2,55	3,89	3,24	1,15	3,23	3,3	7,09
Yüzde(%)	20%	31%	28%	71%	31%	27%	43%	34%	17%	29%	19%	29%	24%	8%	24%	25%	54%

Okullar	YUNAK ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	YUNAK ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	YUNAK İMAM HATİP LİSESİ
Soru sayısı	13	13	13
Ortalama	5,18	2,86	6,14
Yüzde(%)	39%	22%	47%

Tabloda Konya iline ait 2008 yılı ÖSS’de Meslek Liselerine ait veriler bulunmaktadır. Meslek Liselerinin 13 tarih sorusuna verdikleri cevapların ortalaması 4,8(%28) olmuştur. Bu okullar içerisinde 9,39(%72) ile Akşehir Anadolu İmam Hatip Lisesi en başarılı okul olmuştur. Başarısız olan okullara bakıldığında 1,1(%8) Sarayönü Endüstri Meslek Lisesi ve Taşkent Afsar çok programlı lisesi 1,1(%8) ile en başarısız okullar olmuşlardır.

Tablo 5. Özel Liseler (Tarih Sorularının Doğru Çözülme Oranları)

Okullar	ÖZEL BÜYÜKKOYUNCU FEN LİSESİ	ÖZEL BÜYÜKKOYUNCU LİSESİ	ÖZEL DİLTAŞ LİSESİ	ÖZEL ENDERUN FEN LİSESİ	ÖZEL ENDERUN LİSESİ	ÖZEL ENVAR LİSESİ	ÖZEL GÜVENTAŞ LİSESİ	ÖZEL İDEAL KOLEJİ	ÖZEL İSMAİL KAYA LİSESİ	ÖZEL KONYA BAŞAK LİSESİ	ÖZEL LALE LİSESİ	ÖZEL SELÇUKLU UFUK LİSESİ	ÖZEL TÜR-MAK LİSESİ
Soru sayısı	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Ortalama	8,09	6,73	6,83	6,56	5,65	5,96	6,49	5,84	6,43	6,26	5,53	3,3	6,86
Yüzde(%)	62%	51%	52%	50%	43%	45%	49%	44%	49%	48%	42%	25%	52%

Tabloda Konya iline ait 2008 yılı ÖSS’de Özel Liselere ait veriler bulunmaktadır. Özel Liselerin 13 tarih sorusuna verdikleri cevapların ortalaması 6,19(%47) olmuştur. Bu okullar içerisinde 8,09(%62) ortalama ile Özel Büyük Koyuncu Fen Lisesi en başarılı okul olmuştur. Başarısız olan okullara bakıldığında 3,3(%25) ortalama ile Özel Selçuklu Ufuk lisesi en başarısız okul olmuştur.

SONUÇ

1. Özel dershanelerde tarih öğretiminin başarısını incelerken öğrencilerin ÖSS'yi kazanmak için dershaneye gittikleri, Millî Eğitim'deki okullarda daha çok tarih konularının anlatıldığını, ancak test tekniği konusunda yeterince eğitim almadıklarını, bu eksikliklerin özel dershanelerde hazırlanmış konu kavrama testleri, tanı testleri ve özel testlerle giderdikleri tespit edilmiştir. Dershanede eğitim alan öğrencilerin test tekniğini kavradıkları için diğer öğrencilerden daha başarılı olduğunu, yaptığımız araştırmada da gördük. Okul türlerine bakıldığında da tarih sorularının çözümünde fen liseleri, anadolu liseleri, özel okullar, düz liseler ve meslek liseleri şeklinde bir başarı sıralamasının olduğunu gözlemledik.
2. Dershanede eğitim alan öğrencilerin tarih dersinde daha başarılı olduğu belirlenmiştir.
3. Okul türlerinde en başarılı okulların fen liseleri en az başarılı olan okulların meslek okulları olduğu belirlemiştir.
4. Dershanelerde seviyeleri ve amaçları aynı olan öğrencilerin bir arada bulunması, dersin öğrenci seviyesine göre işlenmesi ve sınıf mevcutlarının az olması, öğrenciler için bir avantaj oluşturmaktadır. Ayrıca birçok konunun içerik yönünden okulda öğrendikleri ile aynı olması nedeniyle öğrencilerin okulda öğrendikleri bilgilerin dershanedeki öğretimle pekiştirmeleri başarıyı arttırmıştır.
5. Bu araştırmada şunu da gözlemledik: Dershanelerin amaçları ile Millî Eğitimin amaçları arasında farklılıklar vardır. Dershanelerin asıl amacı öğrencileri ÖSS'ye hazırlamak olduğundan, öncelikle öğrencilerin ÖSS tarih sorularını doğru yapmalarını sağlamaktır. Bu yönü ile düşünüldüğünde, eğitimde okulun yerinin inkâr edilemeyeceğini çünkü, okulda eğitimin bir bütün halinde gerçekleştirildiğini, dersane de ise belirli bir amacın olduğunu söyleyebiliriz. Dershanelerin, okulların bir alternatifi olmadıklarını ancak, okullarda ÖSS için öğrencilerin test tekniklerini

öğrenmedikleri, bu sebeple dersanelere talebin olduğunu da ekleyebiliriz.

6. Dersanelerde olumlu yanlarının yanında olumsuz yanları da bulunmaktadır.

Bunlar :

- Dersanede, düz anlatım ve soru-cevap yönteminden daha ziyade öğretmen merkezli öğretimin uygulandığını söyleyebiliriz. Bu durum öğrencilerin bilgi ve becerilerini paylaşma ve geliştirmede pasif kalmalarına yol açmaktadır.
- Dersanede öğrenciler tarih derslerinde sadece şıklara bağlı kaldıklarından gerçek tarih bilinci öğrenciye verilememektedir. Tarihî olgu ve olayları sözlü ve yazılı ifade edebilme becerilerine yeterince yer verilmemektedir. Bu durum öğrencilerin eleştirel düşünüp alternatifler üretebilme kabiliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.
- Dersanelerde tarih müfredatına uyuluyor, ancak ÖSS’de sorulan soruların ağırlıklarına göre kısmen de olsa değişiklik yoluna gidildiği görülmektedir. “Sınavda çıkmaz” diye bazı konuların yeterince işlenmediği söylenebilir. Mesela, “Türk – İslâm Devletleri Tarihi” konusunda fazla soru gelmediğinden bu konu detaylı olarak işlenmemektedir.

Sonuç olarak; dersanelerdeki tarih öğretiminde ÖSS’de başarıyı artırmak için yapılan çalışmaların bir takım aksayan yönlerinin bulunmasına rağmen belirli bir sistem içerisinde düzenli olarak öğretim yapılması ve öğrenciler üzerinde başarıya dönük bir uygulama biçimi sergilenmesi, tarih öğretimine katkı sağlamaktadır. ÖSS’ye hazırlanan öğrenciler dersanelerde soruların çıkma oranlarına göre sınavlara hazırlanmakta bu da tarih sorularının yapılma oranlarını arttırmaktadır.

ÖNERİLER

Dershanelerde daha iyi bir tarih öğretimi ve ÖSS başarısını artırmak için şu öneriler getirilebilir:

1. Öğrencilerin Millî Eğitim'e bağlı resmi ve özel okullarda tarih derslerine gereken önem verilmeli.
2. Çağın ve bilgi dünyasının bir gereği olarak daha fazla görsel araç – gereç kullanılmalı, öğretim teknolojilerindeki son değişiklikler tüm eğitim ve öğretim ortamına yansıtılmalı.
3. Çağdaş bir eğitimin gereği olarak öğretim metodları esnasında dershanelerde de öğretmen merkezli öğretim yerine hem öğretmen hem öğrenci merkezli öğretim benimsenmeli ve uygulanmalıdır.
4. Test dışındaki ölçme-değerlendirme yöntemleri de uygulanarak öğrencilerin yazılı ve sözlü ifade edebilme yetenekleri geliştirilmeli.
5. Çıkmış ÖSS soruları öğrencilere mutlaka çözdürülüp soru analizleri yapılmalı.
6. Dershane tarih öğretmenleri öğrencileri ezberden çok kavramları öğretip yorum yapabilecek duruma getirmeli her konunun sonunda konu ile ilgili konu kavrama testleri çözdürmeli, öğrencilerin eksiklerini gidermeli.

BİBLİYOGRAFYA

- AKYÜZ Y., **Türk Eğitim Tarihi** Alfa Yayınları, İstanbul 1999
- ASLAN M., **Eğitim Sisteminin Kapanmayan Yarası** Yüksek Öğretime Geçiş,
Kayseri – 1996
- ATACAN T., **Konularına Göre Düzenlenmiş ÖSYM Soruları ve Tam Çözümleri**
(1966-2008-), A Yayınları, İstanbul, 2008
- BİLEN, M.; **Plandan Uygulamaya Öğretim**, Tekav Matbaacılık, Ankara, 1993.
- BİNBAŞIOĞLU C., **Genel Öğretim Bilgisi**, Binbaşıoğlu Yayıncılık, Ankara, 1986.
- DEMİREL, Özcan; **Genel Öğretim Yöntemleri** USEM Yayınları, Ankara, 1994.
- ERDEN, Münire; **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Alkım Yayınları, Ankara, 1996.
- İBN HALDUN, **Mukaddime** (Çeviri : Zakir Kadiri Ugan) MEB yay. İstanbul 1990.
- KARASAR N., **Veri Toplama Araçları ve İşlem** Ankara, 1994.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri; **Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi**, Kuzucular Ofset,
KONYA, 1998.
- KÜÇÜKAHMET L., **Öğretim ve İlke Yöntemleri**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Yay.,
Ankara, 1986.
- ÖZ-DE-BİR Yayınları, **Özel Dershaneler Tip Yönetmeliği** Ankara – 2001.
- ÖZKAN O., **Tarih Soru Bankası**, Elit Yayınları, Konya, 2000.
- TEST-MER, **Bilgi İşlem Merkezi Sınav Sonuç Analizleri**, Ankara 2008
- <http://www.osym.gov.tr/Genel/BelgeGoster> , Erişim, 14.10.2008